

Rapport 2007-044

**Dimensjonering av
fagopplæringen**

Dimensjonering av fagopplæringen

Utarbeidet for
Kunnskapsdepartementet

Innhold:

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	1
A. OPPLÆRING AV VOKSNE	5
1 INNLEDNING	7
1.1 Bakgrunn	7
1.2 Mandat og problemstilling	7
1.3 Metode	7
1.4 Dimensjonering av fagopplæringen	8
1.4.1 Ansvar og organisering	8
1.4.2 Yrkesopplæringsnemnda	9
1.4.3 Antall elever og lærlinger	9
1.4.4 Nærmere om dimensjoneringsprosessen	10
1.5 Voksnes rettigheter til opplæring	13
2 NASJONAL UNDERSØKELSE OM DIMENSJONERINGSARBEIDET	15
2.1 Innledning	15
2.2 Svar fra utdanningsetatene i fylkeskommunene	17
2.2.1 Deltaking	17
2.2.2 Ulike typer informasjon og analyser	21
2.2.3 Avveininger	24
2.2.4 Påvirkning av søkerne	29
2.3 Svar fra aktører i arbeidslivet	30
2.3.1 Deltaking	30
2.3.2 Informasjon og analyser	32
2.3.3 Påvirkning av søkerne	39
2.4 Oppsummering	40
3 DIMENSJONERINGSARBEIDET I TRE CASE	43
3.1 Innledning	43
3.2 Økonomi og ressursbruk	44
3.3 Nordland	47
3.3.1 Innledning	47
3.3.2 Prosessene	48
3.3.3 Informasjonsgrunnlag og analyser	49
3.3.4 Beslutningene	50
3.3.5 Styrker og svakheter sett innenfra	51
3.4 Buskerud	52
3.4.1 Innledning	52
3.4.2 Prosessene	53
3.4.3 Informasjonsgrunnlag og analyser	54
3.4.4 Beslutninger	54
3.4.5 Styrker og svakheter sett innenfra	56
3.5 Rogaland	56
3.5.1 Innledning	56
3.5.2 Prosessene	57
3.5.3 Informasjonsgrunnlag og analyser	59
3.5.4 Beslutningene	59
3.5.5 Styrker og svakheter sett innenfra	60

3.6	Oppsummering og ECONs vurderinger	61
3.6.1	Prosessene	61
3.6.2	Informasjonsgrunnlag og analyser	62
3.6.3	Beslutningene	62
4	OPPLÆRING AV VOKSNE	64
4.1	Innledning	64
4.2	Den nasjonale undersøkelsen	64
4.2.1	Innledning	64
4.2.2	Svar fra utdanningsetatene	64
4.2.3	Svar fra aktører i arbeidslivet	71
4.2.4	Oppsummering av den nasjonale undersøkelsen	76
4.3	Case-studiene i tre fylkeskommuner	77
4.3.1	Tilbud og ressursbruk	77
4.3.2	Buskerud	78
4.3.3	Nordland	80
4.3.4	Rogaland	82
4.4	Lærdommer og forslag til forbedringer	84
VEDLEGG 1:	SPØRRESKJEMA TIL UTDANNINGSETATENE	86
	Hvordan skjer dimensjoneringen av fagopplæringen?	86
	Hvordan skjer dimensjoneringen av fagopplæringen?	96

Sammendrag og konklusjoner

Resymé

Fylkeskommunene har ansvaret for tilbudet av fagopplæringsplasser både til ungdom i det normale opplæringsløpet og til voksne. Dimensjoneringen av fagopplæringen i det ordinære opplæringsløpet skjer gjennom omfattende prosesser i de fylkeskommuner ECON har undersøkt. I prosessene er særlig representanter for NHO og LO sterkt involvert, mens andre organisasjoner i arbeidslivet bare deltar i begrenset grad. Skolene er aktivt med i prosessene. Informasjons- og analysegrunnlaget for beslutninger om dimensjonering varierer mellom fylkene. Best oversikt har man over ungdommens søking og arbeidslivets kortsiktige behov, i første rekke gjennom informasjon om tilgangen på læreplasser. I forhold til behovene for arbeidskraft på lang sikt, utarbeides det normalt ikke prognoser på fylkesbasis, men beslutningstakerne baserer seg på nasjonale analyser. I beslutningene om dimensjonering vektlegges både elevenes søking og arbeidslivets behov. Vektleggingen varierer mellom de fylkeskommunene som ECON har undersøkt.

Tilbudet om opplæringen av voksne tilpasses i stor grad til det løpende til behovet og til de ønskene som de voksne har. Det er forskjeller mellom fylkeskommunene hvor raskt man etablerer et tilbud.

Bakgrunn og mandat

Fylkeskommunene har ansvaret for fagopplæringen i videregående skole i Norge. Dimensjoneringen av tilbudet i fagopplæringen er viktig både for å møte arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere og søkeres ønsker om ulike typer fagopplæring.

Fra 1. august 2000 fikk voksne rett til videregående opplæring dersom de er født før 1978 og ikke tidligere har fullført videregående opplæring. Med bakgrunn i dette må fylkeskommunene planlegge og igangsette videregående opplæring for voksne etter vurdering av de innkomne søknader og i forhold til realkompetansevurderinger.

Problemstilling og metode

Kunnskapsdepartementet ba ECON kartlegge hvordan dimensjoneringen foregår i fylkeskommunene. Både fylkeskommunenes og arbeidslivets erfaringer og synspunkter skulle kartlegges.

Departementet ønsket å kartlegge følgende hovedspørsmål:

- *Hva slags prosesser leder frem til beslutningene om dimensjonering av fagopplæringen? Hvilke organer eller institusjoner er involvert i disse prosessene?*
- *Hvilket informasjons- og analysegrunnlag benyttes som grunnlag for beslutningene?*
- *Hvilke avveininger og prioriteringer gjøres i forhold til beslutninger om dimensjoneringen av fagopplæringen?*

Dessuten ba Kunnskapsdepartementet ECON samtidig å undersøke hvordan fylkeskommunene arbeider med opplæring og omskolering av voksne for å møte kompetansebehovene i næringslivet. ECON og departementet var enig om at denne delen av

prosjektet skulle være begrenset i forhold til undersøkelsen om dimensjoneringen av tilbudet til ungdom.

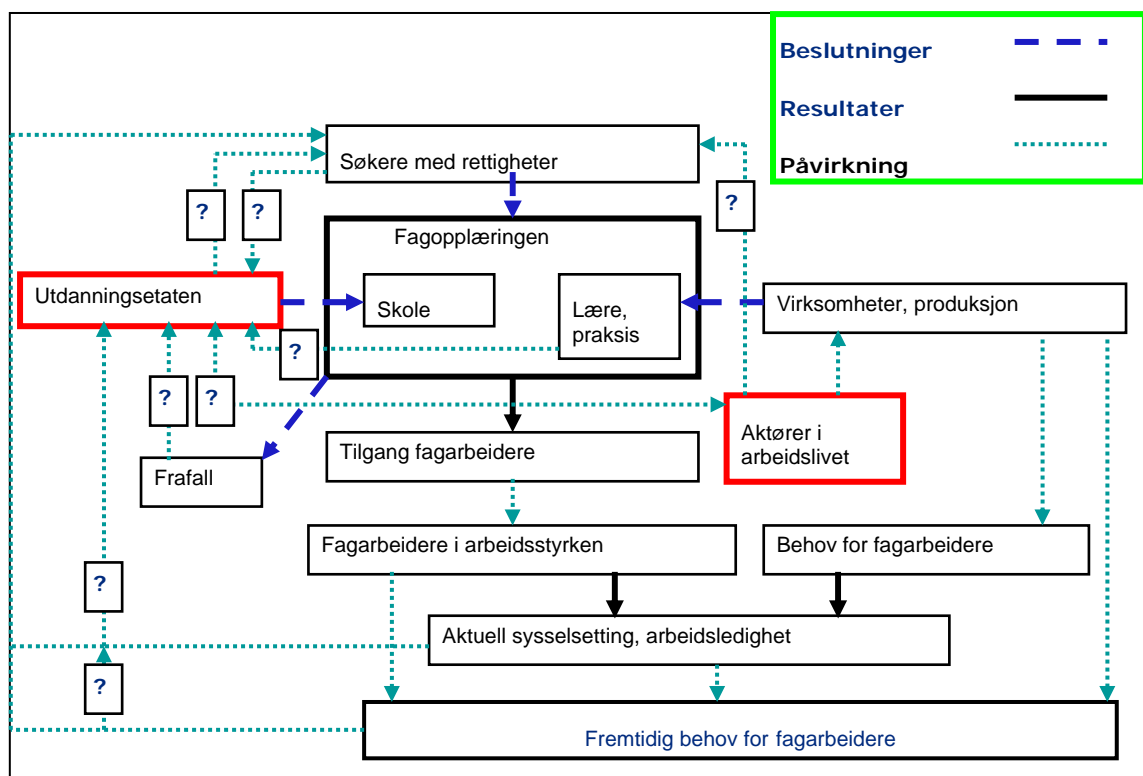
ECON har gjennomført internettbaserte spørreundersøkelser blant alle landets fylkeskommuner og blant aktører i arbeidslivet om opptaket for skoleåret 2006/07. Aktører i arbeidslivet omfatter regionale avdelinger av NHO, KS, LO, NAV og Utdanningsforbundet, samt enkeltbedrifter og næringsetaten i fylkeskommunen. HSH ble også invitert, men valgte å ikke delta på grunn av at de ikke har en regional struktur. I tillegg til dette har ECON gjort case-studier i tre fylkeskommuner; Buskerud, Nordland og Rogaland.

Dimensjonering av plasser i fagopplæringen for ungdom

Kort om dimensjoneringsprosessen

Arbeidet med dimensjoneringen er en komplisert prosess der en rekke aktører er involvert og mye informasjon innhentes før det tas beslutninger. I Figur A er det gitt en prinsipiell skisse av prosessene som skjer i forbindelse med beslutninger om dimensjonen av fagopplæringstilbudet i videregående skole. Spørsmålstegetene i figuren indikerer sentrale problemstillinger i undersøkelsen.

Figur A Modell for prosesser og beslutninger om dimensjoneringen av fagopplæringstilbudet for ungdom

Kilde: ECON

Anbefalinger til politiske beslutningstakere om dimensjoneringen gis normalt av Utdanningsetatene i fylkeskommunene. Normalt behandles anbefalingene av yrkesopplæringsnemndene, som også i større eller mindre grad er involvert i de løpende prosessene som foregår. Beslutningene fattes blant annet på basis av en omfattende dialog med aktører i arbeidslivet og på basis av informasjon om arbeidslivets behov og

elevenes søkeatferd, både i det aktuelle året dimensjoneringen foregår og erfaringsmateriale fra tidligere skoleår. Også skolene er med i dimensjoneringsarbeidet.

Konklusjoner og funn

Deltaking i prosessene

ECONs kartlegginger viser at det er bred deltakelse i prosessene som skjer forut for beslutninger om dimensjonering av antall plasser. ECONs hovedinntrykk er at utdanningsetatene legger til rette for en omfattende dialog med blant annet skolene og organisasjoner i arbeidslivet, der sistnevnte er representert i yrkesopplæringsnemndene. Det er ulikt hvordan fylkeskommunene legger opp til *den formelle* behandlingen av dimensjoneringen, og det er ikke alltid yrkesopplæringsnemndene formelt sett behandler saken, selv om de i praksis er sterkt involvert. De ulike bransjene har organisert opplæringskontorer/-ringer og kommer i hovedsak med sine innspill via NHO. NHO og LO synes å være av de mest aktive aktørene, både i direkte dialog med fylkeskommunene og som deltakere i yrkesopplæringsnemndene. ECON har et inntrykk av at kommunene og deres organisasjoner ikke er like aktive i dimensjoneringsprosessene i alle fylker, og at KS og kommunene i noen fylker fremstår som passive i forhold til å ivareta kommunenes behov for nye, fagopplærte medarbeidere. Dette inntrykket kan i noen grad skyldes at bare 7 av fylkeslagene i KS har besvart vårt spørreskjema. Av disse 7 oppgir 5 at de deltok i prosessene.

Heller ikke næringssetaten i fylkeskommunene er i særlig grad involvert i dimensjoneringsprosessen. Næringssetaten må antas å ha oversikt over utviklingen i det samlede næringsliv og dermed oversikt over grunnlaget for det samlede behov for ulike typer fagarbeidere i fylket. Imidlertid mener utdanningsetatene i bare halvparten av fylkeskommunene at næringssetaten deltok i prosessene eller påvirket dimensjoneringsbeslutningene. Næringssetatene har selv svart at de ikke anser sin deltakelse som vesentlig: Bare i 8 fylker har næringssetatene svart på spørreskjemaet og bare i 2 av fylkene som har svart oppgir næringssetaten at den deltok i dimensjoneringsprosessen. Holdningen er at dimensjoneringen er utdanningsetatens ansvar.

NAV deltar i hovedsak ved å utarbeide statistikk og undersøkelser om arbeidslivets rekrutteringsbehov.

Flere av deltakerne i vår case-studier påpeker at det er behov for en større grad av formalisering og en mer systematisk prosess i planleggingen av opplæringstilbudet i fylkene og mer aktiv deltakelse fra flere aktører.

Ulike typer deltaking

Skolene i fylkene deltar særlig med råd og forslag i dimensjoneringsprosessen, basert på sin oversikt over egne undervisningsressurser. De bidrar i mindre grad med vurderinger og analyser av arbeidslivets fremtidige behov for ulike typer fagarbeidere. I tillegg til å gi råd og forslag, bidrar arbeidsgiversiden i langt større grad med vurderinger og analyser av arbeidslivets behov. Arbeidstakersiden bidrar i hovedsak ved å sitte i råd og utvalg og ved å gi råd og forslag. I den grad kommunesektoren deltar, gjøres det særlig ved å sitte i råd og utvalg. I noen få fylker oppgir KS at de bidro med informasjon og analyser av sine fremtidige behov.

Analyse- og informasjonsgrunnlag

Vår kartlegging viser at utdanningsetatene i fylkeskommunene mener at informasjons- og analysegrunnlaget som brukes som bakgrunn for beslutningene, er svært godt, godt eller middels godt. Ingen mener at det er dårlig eller svært dårlig. Utdanningsetatene mener at informasjons- og analysegrunnlaget for dimensjoneringsbeslutningene er best for ungdommenes søking og for tilgangen på lærebedrifter og -plasser. Det foreligger også informasjons- og analysegrunnlag om arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere i alle fylkene, men i over halvparten av fylkene blir dette grunnlaget vurdert som mangelfullt og har begrenset betydning for beslutningene.

Aktører i arbeidslivet som bidrar med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov, oppgir at disse vurderingene/analysene særlig har vært basert på enkeltbedrifters vurderinger av eget behov. I den grad dette faktisk er tilfelle, kan det være risiko for at vurderingene/analysene feilvurderer arbeidslivets *samlede* fremtidige behov for fagarbeidere. Kommunesektoren synes i liten grad å bidra med vurderinger og analyser av egne behov for fagarbeidere.

Et samlet perspektiv på arbeidslivets fremtidige behov for ulike typer fagarbeidere, basert på analyser av den samlede næringsutvikling i fylkene, synes i liten grad å være til stede.

Alt i alt har fylkeskommunene gjennomgående best informasjonsgrunnlag om søking og tilgang på læreplasser, mens analyser og informasjon om arbeidslivets fremtidige behov i mindre grad brukes som bakgrunn for beslutningene. Dette skyldes at det kan være krevende å lage slike analyser. Enkelte representanter for fylkeskommunene uttrykker også en viss skepsis til verdien av slike analyser.

Avveininger i beslutningene

Hvilke forhold som veier tyngst i beslutningene om dimensjonering av de ulike grenene av fagopplæringen varierer mellom fylkene. Utdanningsetaten i halvparten av fylkene mener at ungdommens søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag hadde størst betydning for dimensjoneringsbeslutningen. I 5 fylker er oppfatningen at informasjon/analyser om tilgangen på lærebedrifter og -plasser har størst betydning, mens i 3 fylker oppgis det at det er arbeidslivets fremtidige behov som av størst betydning for dimensjoneringen.

Ut fra utdanningsetatenes svar, synes det å være noe mer vanlig å legge vekt på å unngå fremtidig mangel på fagarbeidere innen et fag enn på å unngå overproduksjon. Blant aktørene i arbeidslivet er det imidlertid bred enighet om at det utdannes for få fagarbeidere på en del områder.

Over halvparten av aktørene i arbeidslivet mener at fylket vil motta fagarbeidere fra utlandet. Muligheten for å dekke mangel på fagarbeidere ved innvandring, gjør det i noen fag både vanskeligere og mindre viktig å dimensjonere norsk fagopplæring ut fra arbeidslivets behov.

Om lag 20 prosent av aktørene mener at deres fylke vil motta fagarbeidere fra andre fylker. Få regner med å levere fagarbeidere til andre fylker. Det er ingen mekanismer i fylkenes dimensjoneringsprosess som tar sikte på å sikre at beslutningene om antall elevplasser i sum gir en nasjonal tilgang på fagarbeidere som passer til nasjonale prognoser for arbeidslivets behov.

Antall læreplaner brukes i noen grad som indikator på arbeidslivets fremtidige behov. Dette kan gi en feilvurdering av behovene og risiko for en fremtidig mangel på fagarbeidere og/eller at for mange utdannes innenfor visse fag.

Aktørene i arbeidslivet mener at fylkeskommunene i hovedsak legger vekt på elevenes søking når de dimensjonerer antall plasser for ungdom i fagopplæringen. Ungdommens søking er av stor betydning for dimensjoneringsbeslutningene, men denne søkingen blir også aktivt påvirket, både av fylkeskommunene og av andre aktører i arbeidslivet.

Alt i alt viser våre undersøkelser at vektleggingen i beslutninger om dimensjoneringen av fagopplæringen mellom søkerens ønsker på den ene siden og arbeidslivets behov på den andre siden varierer mellom fylkeskommunene. De fleste synes å vektlegge både elevenes ønsker og arbeidslivets fremtidige behov, men legge størst vekt på søkingen.

ECONs tilrådninger

ECON – i likhet med en del av deltakerne i prosessene – mener at enkelte av fylkeskommunene bør gjennomgå sine prosesser, blant annet for å sikre at alle relevante aktører blir hørt. Fylkeskommunene bør også vurdere å styrke formelle prosedyrer i gjennomføringen.

ECON mener at KS i noen fylkeskommuner bør kunne ha en mer aktiv rolle for å ivareta kommunesktorens behov for arbeidskraft.

Selv om alle fylkeskommuner vektlegger informasjonsarbeid både mot søkerne og mot arbeidslivet, tyder våre undersøkelser på at det er behov for mer og bedre informasjon til elevene, blant annet om de ulike fagene og utsiktene for disse i arbeidsmarkedet i fremtiden. Det kan også være en utfordring at søkerne mottar informasjon fra enkelte av aktørene i arbeidslivet, som representerer enkeltfag eller grupper av fag. Det kan innebære at de mest aktive aktører dominerer informasjonsstrømmen og dermed påvirker søkingen. I så fall kan det føre til at søkingen til andre fag blir svekket i forhold til en situasjon med mer balansert informasjon.

Mange av våre informanter har påpekt at frafallet av elever i gjennomføringen av fagutdanningen er den største utfordringen man står overfor. For å redusere frafallet anses det at bedre rådgivning er et viktig virkemiddel, men det krever trolig at hver enkelt elev får mer personlig tilpasset informasjon og råd enn det mange får i dag.

Opplæring av voksne

Fylkeskommunens arbeid med tilbudet for opplæring for voksne skjer ikke via en tilsvarende prosess som tilbudet for ungdom er underlagt. De fleste fylkeskommuner utarbeider tilbud løpende i forhold til behovene som måtte oppstå. Det er også et hovedinntrykk at færre eksterne aktører er involvert i arbeidet med organiseringen av opplæringstilbudet til voksne. Bortsett fra NAV/Aetat, NHO og LO, oppgir aktørene i arbeidslivet i liten grad at de deltar eller påvirker beslutningene om antall plasser for voksne.

Informasjon eller analyser som er av betydning for dimensjoneringen av plasser for ungdom, har klart mindre betydning for beslutninger om tilbud om fagopplæring til voksne. Tilbudet tilpasses i stor grad den enkeltes behov.

De tre fylkeskommunene i våre case-studier mener at det er problematisk at voksne som søker opplæring, i noen tilfeller må vente lenge på tilbud, og alle tre har målsetting om å gi tilbud raskere.

Samlet sett viser ECONs undersøkelser at det er forskjeller mellom fylkeskommunene i prosessen og tilbudet om opplæring av voksne. Det er forskjeller både i hvem som deltar i prosessene, forskjeller i samarbeidet med NAV, og det er forskjeller i hvor raskt voksne får tilbud om opplæring. Men det er også likhetstrekk mellom fylkeskommunene:

- Fylkeskommunene oppretter normalt ikke egne klasser for voksne, og voksne får som regel ”restplasser”
- Mye av opplæringen er lagt ut på anbud
- Søkernes ønsker og behov bestemmer tilbudet som gis
- Svært mange i voksenopplæring tar helse- og sosialfag.

ECONs tilrådninger

Etter ECONs syn bør en vurdere om arbeidslivets behov i større grad burde reflekteres i tilbudet til voksne. Dette kan eventuelt gjøres gjennom informasjon og vektlegging til den enkelte søker. Noen steder kan det synes å være behov for en bedre koordinering av prosessen omkring opplæring av voksne, og samordningen mellom NAV og fylkeskommunene kan bli bedre i en del av fylkeskommunene. ECON mener også at det bør vurderes å kartlegge opplæringen for voksne, både selve gjennomføringen av opplæringen og i hvilken grad opplæringen styrker posisjonen i arbeidsmarkedet for dem som gjennomgår den.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Fylkeskommunene har hovedansvar fagopplæringen i eget fylke. Dimensjoneringen av fagopplæringstilbudet er en utfordring for fylkeskommunene. Tilbudet skal både ivareta elevenes ønsker og arbeidslivets behov for arbeidskraft, både på kort og lang sikt. Beslutningene om dimensjonering krever at det innhentes mye informasjon og at det gjennomføres ulike analyser. Både for å innhente informasjon og for kvalitetssikre beslutningene gjennomfører de aller fleste fylkeskommuner omfattende prosesser i forkant av beslutningene.

1.2 Mandat og problemstilling

Kunnskapsdepartementet ønsker å få mer kunnskap om hvilke faktorer som påvirker dimensjoneringen av fagopplæringen i fylkene og hvilke utfordringer fylkeskommunene står overfor i forhold til å dimensjonere omfanget av fagopplæringen. Både fylkeskommunenes og arbeidslivets erfaringer og synspunkter ønskes kartlagt.

Departementet ønsker å kartlegge følgende hovedspørsmål:

- Hva slags prosesser leder frem til beslutningene om dimensjonering av fagopplæringen? Hvilke organer eller institusjoner er involvert i disse prosessene?
- Hvilket informasjons- og analysegrunnlag benyttes som grunnlag for beslutningene?
- Hvilke avveininger og prioriteringer gjøres i forhold til beslutninger om dimensjoneringen av fagopplæringen?
- Hvordan arbeider fylkeskommunene med opplæring og omskolering av voksne for å møte kompetansebehovene i næringslivet?

Problemstillingene som er gitt ovenfor, er ikke klart avgrenset, og de henger nært sammen. ECON har i kartleggingsarbeidet tatt utgangspunkt i denne inndelingen.

1.3 Metode

I prosjektet har ECON brukt følgende metoder:

- *Dokumentstudier:* ECON har gjennomgått relevante nasjonale dokumenter og dokumenter i et utvalg av fylkeskommunene, som belyser de aktuelle problemstillingene.
- *QuestBack undersøkelser.* ECON har gjennomført internettbaserte spørreundersøkelser med QuestBack, rettet mot ansvarlige administrative myndigheter i fylkeskommunene og mot aktører i arbeidslivet i fylkene.
- *Dialogkonferanser* i tre fylker, Buskerud, Nordland og Rogaland. Deltakere i konferansene har vært representanter for fylkeskommunene, yrkesopplæringsnemnda, representanter for arbeidslivet og representanter for

bedrifter som fylkeskommunene samarbeider med, elevorganisasjonene og fylkesmannens utdanningsavdelinger.

I dialogkonferansen har ECON lagt frem alternative hypoteser knyttet til de prosessene som gjennomføres i dimensjoneringen av fagopplæringen, om informasjonsgrunnlaget som benyttes, og om hvordan beslutninger om dimensjonering av fagopplæringen gjøres. Disse hypotesene har dannet basis for diskusjonene på konferansene. Oppkvalifisering og omkvalifisering av voksne er også dekket i dialogkonferansene.

- *Oppfølgingsintervjuer.* På grunnlag av den informasjon som er innhentet i Questback-undersøkelsene og i dialogkonferansene, er det gjennomført oppfølgingsintervjuer med representanter for fylkeskommunene, for arbeidslivet og andre berørte aktører. Oppkvalifisering og omkvalifisering av voksne ble også dekket i oppfølgingsintervjuene.

1.4 Dimensjonering av fagopplæringen

1.4.1 Ansvar og organisering

Alle ungdommer¹ har rett til tilbud om videregående opplæring². Fylkeskommunene har ansvaret for å gi tilbud om videregående opplæring, herunder fagopplæringen.

En av de viktigste endringene i norsk skole som følge av Kunnskapsløftet, var ny tilbudsstruktur i videregående opplæring. Videregående opplæring får nye betegnelser på en del fag, fagsammensetninger og studieretninger. Fra høsten 2006 tilbys 12 utdanningsprogrammer i videregående opplæring: tre studieforbereende og ni yrkesfaglige. De yrkesfaglige utdanningsprogrammene kan gi studiekompetanse etter et påbyggingsår på Vg3. Prosjekt til fordyping innføres på yrkesfaglige utdanningsprogrammer. Her skal elevene kunne fordype seg i et fagområde som han eller hun er spesielt interessert i. Prosjekt til fordypning kan gjennomføres i samarbeid med lokalt næringsliv slik at eleven tidlig i utdanningsløpet kan bli kjent med yrker og aktuelle lærebedrifter.³

Alle lærefag får nye læreplaner. Enkelte lærefag forsvinner slik vi kjenner dem i dag, mens nye fag blir opprettet. Antall kurs vil bli redusert og gjort bredere, spesielt på Vg2. Fagopplæringen begynner fra første klasse. Vil man for eksempel bli frisør, får man begynne å klippe allerede første året.

Endringer som følge av Kunnskapsløftet berører også voksenopplæringen. Mange voksne med lite eller ingen yrkeserfaring har tidligere valgt å utdanne seg til hjelpepleiere, og ikke omsorgsarbeider siden hjelpepleierfaget var et treårig løp i skole og ikke to år på skole og to år i lære. Når begge disse fagene forsvinner ut med innføringen av Kunnskapsløftet og erstattes av faget helsefagarbeider, oppstår det en ny utfordring. Opplæringen i helsefagarbeidet følger samme struktur som omsorgsarbeiderfaget, og konsekvensen kan bli at mange voksne vil ha behov for læreplass eller praksisplass for å innfri praksiskravet i helsefagarbeiderfaget.

¹ Om voksne rettigheter, se avsnitt 1.5.

² Lov om grunnskolen og videregående opplæring, § 3.1.

³ www.regjeringen.no

1.4.2 Yrkesopplæringsnemnda

Yrkesopplæringsnemnda er det mest sentrale organet knyttet til fagopplæringen. Bestemmelser angående yrkesopplæringsnemndas oppgaver og organisering står i Opplæringsloven, kapittel 12. Nemnda skal bestå av syv medlemmer, hvorav to skal være fra arbeidstakerorganisasjonene, to fra arbeidsgiverorganisasjonene, en lærling- eller lære kandidatrepresentant samt to med spesiell innsikt i hhv nærings- og sysselsettings spørsmål og skole spørsmål.

Yrkesopplæringsnemnda har til nå hatt ansvar for oppgaver som å føre tilsyn med opplæring i bedrift, formidling av elever til lærebedriftene, oppnevning av prøvenemnder og godkjenning av praksis for praksiskandidater i tillegg til å skrive ut fagbrev.

Både representasjon og yrkesopplæringsnemndas virkeområde er diskutert i forslag til endringer i opplæringslovens bestemmelser om fag- og yrkesopplæringen.⁴ Når det gjelder representasjon, er det foreslått at antallet medlemmer ikke skal begrenses til syv, slik at det skal være anledning for fylkeskommunen å gi flere organisasjoner representasjon. Det er ikke flertall for at flere *skal* være representert, kun lovarbeidsgruppa mindretall hadde en merknad om at ”minst en representant for det pedagogiske personalet i videregående skole” skal være representert. Når det gjelder virkeområde, foreslås det endringer som i sterk grad vil berøre yrkesopplæringsnemndenes inngrep i dimensjoneringsprosessene der det i dag ikke fungerer. Yrkesopplæringsnemndas ansvar for kvalitetssikring og kvalitetsutvikling foreslås styrket gjennom en konkretisering av samarbeidsoppgavene for arbeidsliv og fylkeskommune og gjennom synliggjøring av prioriteringsområder for involverte parter. Det er utpekt fire hovedområder for samarbeid mellom arbeidsliv og fylkeskommune, der dimensjonering er det ene området, og kvalitet, rådgivning og regionalt utviklingsarbeid er de tre andre. Forvaltningsoppgavene nevnt over, som yrkesopplæringsnemnda per i dag har ansvar for, foreslås overført fylkeskommunen. Endringsforslagene skal etter planen behandles av Stortinget våren 2007.

1.4.3 Antall elever og lærlinger

Høsten 2006 var det knapt 190 tusen elever og lærlinger i videregående opplæring. Av disse var knapt 85 tusen som gikk i yrkesfaglige studieretninger/studieprogram, jf. Tabell 1.1

Tabell 1.1 *Elever og lærlinger i videregående opplæring. Høsten 2006*

	I alt	Allmenfaglige/ studieforberedende	Yrkesfaglige
I alt	187314	102841	84473
Grunnkurs/Videregående trinn 1	75116	35736	39380
Videregående kurs VKI	63799	28788	35011
Videregående kurs II	48399	38317	10082

Kilde: Statistisk sentralbyrå

⁴ www.regjeringen.no

1.4.4 Nærmere om dimensjoneringsprosessen

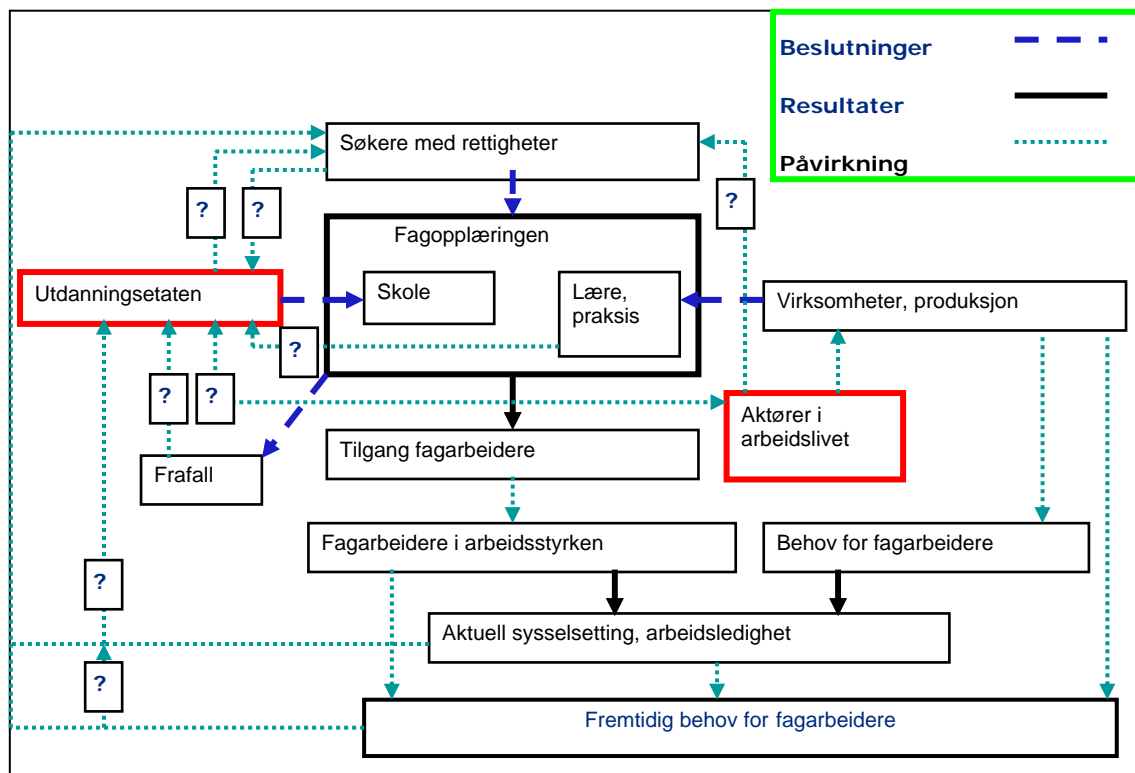
Arbeidet med dimensjoneringen er en relativt komplisert prosess der en rekke aktører og mye informasjon er involvert før det tas beslutninger, enten i administrative eller politiske fora i fylkeskommunene. I Figur 1.1 er det gitt en prinsipiell skisse av dimensjoneringsprosessen og angivelse av sentrale beslutninger og påvirkninger som står i fokus i rapporten.

Øverst i figuren står *søkerne* til fagopplæringen. De har ulike typer rettigheter. Ungdom har rett til 3 års videregående heltids videregående opplæring og rett til å få oppfylt ett av tre utdanningsønsker. Voksne har rett til videregående opplæring dersom de er født før 1978 og ikke tidligere har fullført videregående opplæring. De har rett til å få en opplæring tilpasset sine behov. Søkerne bestemmer selv om de vil søke fagopplæring og hva slags ønsker/behov de vil markerer.

Selve *fagopplæringen* skjer dels i skole og dels i arbeidslivet på en læreplass. Læretiden består dels av læring gjennom praksis, ved å delta i produksjonen, som kalles verdiskapingsdelen, og dels i en undervisningsdel. Utdanningsetaten i fylkeskommunene utformer et forslag til dimensjonering i form av et antall plasser på de ulike yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag innen videregående skole. Forslaget vedtas av politikerne, eventuelt etter justeringer. Antall læreplasser besluttes av den enkelte virksomhet.

Noen av de som deltar i fagopplæringen bestemmer seg for å forlate den. Vi får *fracfall*. De fleste kommer ut med en yrkesopplæring og en dokumentert kompetanse (fagbrev, kompetansebevis). Resultatet blir en *tilgang* på fagarbeidere av ulike typer.

Figur 1.1 Modell for prosesser og beslutningen om dimensjoneringen av fagopplæringstilbudet

Kilde: ECON

En del av tilgangen på fagarbeidere går inn i *arbeidsstyrken*, som består av dem som har eller aktivt forsøker å skaffe seg inntektsgivende arbeid. Arbeidsstyrken for en bestemt type fagarbeider påvirkes også av avgang som følge av død, pensjonering, videre utdanning og annen overgang til yrkespassivitet.

Virksomhetene eller produksjonen i samfunnet har et behov for ulike typer fagarbeidere. *Behovet* for personer med en bestemt fagutdanning, kan oppfattes som det antall som det vil være mest produktivt å ha av denne typen personell i de jobbene som finnes i samfunnet.

Fagarbeidere i arbeidsstyrken og behovet for fagarbeidere møtes på arbeidsmarkedet. Resultatet blir at noen fagarbeidere blir sysselsatt og noen blir arbeidsledige. I noen av jobbene med behov for fagarbeidere, blir det faktisk sysselsatt fagarbeidere. I andre jobber blir behovene ikke dekket. Sette er den *aktuelle situasjon* på arbeidsmarkedet for fagarbeidere.

Det *fremtidige behov* for ulike typer fagarbeidere er et sett av forventede størrelser. Det kan bygge på kunnskap om den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet, behov i egen virksomhet, forventninger om vekst i ulike sektorer i økonomien (industri, helsevesen, varehandel mv.) og forventninger om teknologiske endringer og deres virkninger på kompetansebehovene i hver sektor. Forventninger om de fremtidige behov kan bygge på gjetninger, egne erfaringer eller mer formelle analyser. De kan lages eller være bestilt av aktørene i arbeidslivet eller utdanningsetaten. De kan formidles til søkerne og dermed påvirke søkerens forventninger om de fremtidige behov.

Den nasjonale spørreundersøkelsen går dels til utdanningsetatene i hvert fylke og dels til aktører i arbeidslivet. Som *mottakere av spørreskjemaet*, har disse fått en rød boks på figuren. Aktørene i arbeidslivet er virksomheter/institusjoner både på tilbuds- og etterspørselssiden av arbeidsmarkedet: regionale enheter av NHO, LO, KS, Utdanningsforbundet, opplæringskontorer/-ringer og enkeltbedrifter. NAV/Aetat og næringssetatene i fylkeskommunene er også med.

Spørsmålstegnene i figuren viser *problemstillinger* i undersøkelsen. Utdanningsetatens forslag om dimensjonering antas å kunne bli påvirket av antall søkere, antall læreplasser, innspill fra aktørene i arbeidslivet, elevenes frafall, den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet og de fremtidige behov for fagarbeidere. Aktørene i arbeidslivet kan få forslag til dimensjonering fra utdanningsetaten til uttalelse/høring. Aktørene kan påvirke virksomhetene til å opprette læreplasser. Alle disse påvirkningslinjene står sentralt i prosjektet. Hvilke aktører deltar? Hvordan deltar de? I hvilken grad bidrar de med analyser av arbeidslivets fremtidige behov og hva bygger eventuelle slike analyser på?

Vi tar også opp i hvilken grad utdanningsetaten og aktørene i arbeidslivet *påvirker søkingen*. Dette skjer både ved å informere om faglig innhold i ulike utdanninger og om fremtidige jobbmuligheter. Vi ser imidlertid ikke dette fra søkerens side: vi spør dem ikke om deres oppfatninger og yrkespreferanser og hvordan de er formet.

En sentral problemstilling er hva som bestemmer dimensjoneringen, og spesielt *betydningen av arbeidslivets fremtidige behov*. Arbeidslivets behov kan påvirke dimensjoneringsbeslutningene på i alle fall tre måter:

- Ved at utdanningsetaten dimensjonerer *direkte* ut fra forventede behov. Dette forutsetter at det utarbeides analyser av behovene for personer med de ulike typer

fagutdanning om 4 år eller lengre frem, da elevene fullfører fagopplæringen. Mulighetene for å lage slike analyser, går vi ikke inn på i denne rapporten.

- Ved at utdanningsetaten dimensjonerer ut fra *antall læreplasser* innen de ulike fag. *Indirekte* kan arbeidslivets fremtidige behov komme inn via lærebedriftenes tilbud av læreplasser. Det er imidlertid momenter som kan trekke i retning av at antall læreplasser systematisk er noe lavere enn det som ville svare til de fremtidige behov:
 - Gratispassasjerproblemet: Ikke alle bedrifter vil påta seg kostnadene knyttet til læreplasser for lærlinger eller lære kandidater, men gjerne ansette dem når de kommer ut på markedet. Dette kan imidlertid motvirkes av bransjeorganisasjoner og opplæringskontorer som mobiliserer til et samarbeid mellom bedrifter om å dele på byrdene. Hvor store byrdene egentlig er, har vi ikke analysert her. Lærlinger har lav lønn i verdiskapingsdelen, men det følger kostnader med opplæringen. Det gis imidlertid betydelige offentlige tilskudd.
 - Bedrifter kan være for små til å kunne bære kostnadene ved å ha en lærling.
- Ved at utdanningsetaten dimensjonerer ut fra *søkernes førstevalg*. Arbeidslivets fremtidige behov kan da komme inn *indirekte* ved at søkerne legger vekt på råd om arbeidslivets fremtidige behov, både fra utdanningsetaten og aktører i arbeidslivet. Det er imidlertid flere problematiske sider ved å ta hensyn til arbeidslivets behov på denne måten:
 - Den enkelte søker kjenner ikke til de andres søking og kan dermed ikke vite om egen søking bidrar til å dekke en fremtidig mangel eller til å unngå fremtidig overproduksjon. Dette er bakgrunnen for at en positiv prognose for et fag kan medføre overreaksjoner blant søkerne og føre til altfor mange søkere. En annen overreaksjon vil være at altfor mange flykter bort fra et fag fordi det er publisert en dyster prognose.
 - En annen side ved forventningsdannelsen i søkingen er risikoen for såkalte ”svinesykler”; at mange strømmer til utdanninger når den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet er god, ut fra forventninger om at dette vil vare, for så å erfare at situasjonen blir vanskelig når de store kull kommer ut på arbeidsmarkedet. Dette kan igjen føre til mindre rekruttering og dermed knapphet i neste runde.
 - Et problem oppstår også når det lages prognoser bare for noen fag. Dette kan føre til at søkere strømmer til andre fag som det ikke er laget prognoser for, men som kanskje egentlig er verre stilt. Dette kan imidlertid løses med mer heldekkende prognoser, som dekker mange eller alle typer fag.
 - Det kan også hevdes at søkere først og fremst bør velge ut fra sine egenskaper og preferanser, ikke ut fra variasjoner i jobbmulighetene. Personlige egenskaper og motivasjon er i seg selv ressurser som det bør gis muligheter for å utnytte i arbeidslivet. Det er likevel slik at en betydelig del av ungdomskullene er nokså åpne i sine holdninger til hva de skal utdanne seg til. Selv om en tok hensyn til sterkt engasjement i den ene eller annen retning i opptaket til fagopplæringen, gjenstår det antakelig stor fleksibilitet i hvilke utdanninger ungdommen kan ledes til.

1.5 Voksnes rettigheter til opplæring⁵

Fra 1. august 2000 fikk voksne rett til videregående opplæring dersom de er født før 1.1.1978 og ikke tidligere har fullført videregående opplæring. Med bakgrunn i dette må fylkeskommunen planlegge og igangsette videregående opplæring for voksne etter vurdering av de innkomne søknader og i forhold til realkompetansevurderinger. Voksne som ønsker en videregående opplæring kan få kartlagt og vurdert sine kunnskaper og ferdigheter, og godkjent realkompetanse gjør at man kan få kortet ned på opplærings-tida. Det er også mulig å søke realkompetansevurdering selv om det ikke ønskes opplæring. For voksne søkere som har rett til videregående opplæring er det i henhold til bestemmelsene slik at voksne kun søker ett opplæringsalternativ i motsetning til ungdom som søker tre prioriterte områder. Ifølge paragraf 6-28 i forskrift til Opplæringsloven skal voksne primært søke egne tilbud tilrettelagt for voksne.

Voksne kan imidlertid også søke ordinære skoletilbud. Elever med ungdomsrett har førsteretten og voksne søkere tas inn til ledige plasser. De med voksenrett går foran voksne uten rett. Dersom det er opprettet tilbud med et begrenset antall plasser, skal plassene tildeles voksne søkere med rett etter tidspunktet for registrering av søknaden. Dette gjelder både inntak til ordinære tilbud og til tilbud organisert spesielt for voksne. Dersom det er flere søkere uten rett enn det er ledige plasser, går søkere som ikke har fullført videregående opplæring foran søkere med fullført studie- eller yrkeskompetanse. Rekkefølgen innenfor disse to gruppene avgjøres også etter tidspunktet for registrering av søknaden. For ordinær opplæring i skole er søknadsfristen den samme som for ungdom. For opplæring organisert for voksne kan det fastsettes egne søknadsfrister, og opplæringstilbudene kan settes i gang på forskjellige tider av året.⁶

§ 16 i hovedavtalen mellom NHO og LO beskriver hvordan partene i arbeidslivet skal håndtere etter- og videreutdanning. Både bedrift og arbeidstaker har interesse for etter- og videreutdanning, og ansvar legges på begge grupper. Når det gjelder tiltak og virkemidler, skal den enkelte bedrift legge frem sine mål for fremtidig utvikling som grunnlag for kartlegging av behov for kompetanse. Gap mellom bedriftens nåværende kompetanse og fremtidige behov forutsettes dekket bl.a. med aktuelle opplæringstiltak, og kostnadene til dette er bedriftens ansvar. Tilsvarende bestemmelser finnes i andre tariffområder.

⁵ Rettigheten er gitt i Lov om grunnskolen og videregående opplæring, § 4A-1.

⁶ www.vilbli.no

2 Nasjonal undersøkelse om dimensjoneringen

2.1 Innledning

Som nevnt i Kapittel 1 gjennomførte ECON internettbaserte spørreundersøkelser for å innhente informasjon fra landets fylkeskommuner. Det ble gjennomført to spørreundersøkelser:

1. Blant *utdanningsetatene* i hver fylkeskommune. Utdanningsstaten beslutter antall plasser og har fått spørsmål om *deltakelsen* i prosessen frem mot disse beslutningene, tilgangen på og betydningen av ulike typer *informasjon eller analyser*, og *avveiningene* mellom ulike hensyn i beslutningsprosessen. Av de 19 fylkeskommunene i landet har 16 besvart spørreskjemaet, se Tabell 2.1
2. Blant *aktører i arbeidslivet*. Dette er virksomheter både på tilbuds- og etterspørselssiden av arbeidsmarkedet, samt NAV (Omfatter det tidligere Aetat) som blant annet har som formål å styrke koblingen mellom tilbuds- og etterspørselssiden.

Næringsetaten i fylkeskommunen er også regnet som en aktør i arbeidslivet, ikke i kraft av å være arbeidsgiver, men av å være tilrettelegger for næringsutvikling i fylket og dermed for utviklingen i de fremtidige behov for arbeidskraft. Næringsetaten kan ha overordnede planer og perspektiver for utviklingen i hele næringslivet i fylket og dermed også ha oversikt over grunnlaget for utviklingen i arbeidslivets samlede, fremtidige behov for ulike typer arbeidskraft.

Populasjonen for undersøkelsen er alle enheter på fylkesnivå innen NHO, LO, KS, NAV og Utdanningsforbundet, samt næringsetaten innen fylkeskommunene. HSH ble invitert men valgte å ikke delta. I noen tilfeller har de deltakende institusjonene regionale enheter som består av to eller flere fylker. Vi har også ønsket å få med representanter for bedrifter og opplæringskontorer/-ringer og har derfor bedt om e-post adresser til medlemmer i Yrkesopplæringsnemndene. Vi har via disse nemndene også fått med noen flere representanter fra i hovedsak NHO og LO. I noen fylker har vi derfor mer enn ett svar fra disse institusjonene, se Tabell 2.1. Populasjonen omfatter i prinsippet alle bedrifter og opplæringskontorer/-ringer, men utvalget på 8 svar kan på ingen måte påstås å representere disse. Svarene må her betraktes som 8 meningsytringer. Det har ikke i dette prosjektet vært rom for en bred undersøkelse av forhold som bestemmer bedriftenes læreplaner og vurderinger av fremtidig behov for fagarbeidere. Hvis vi avgrenser populasjonen til de enheter vi faktisk har forsøkt å få svar fra, er svarprosenten lik 50. Svarprosenten varierer fra 42 for næringsetatene til 74 for Utdanningsforbundet.

Også aktørene har fått spørsmål om *deltakelsen* i prosessen frem mot dimensjoneringsbeslutningene, hva slags *informasjon eller analyser* de bidro med, og deres oppfatninger om *avveiningene* som gjøres mellom ulike hensyn i beslutningsprosessen.

Spørreskjemaene er gjengitt i vedlegg 1 og vedlegg 2 i denne rapporten.

Symboler i tabellene i denne rapporten:

- = 0

N = antall svar

Tabell 2.1 Antall svar på spørreundersøkelsene rettet mot utdanningsetaten i fylkeskommunene (UTD) og mot aktører i arbeidslivet¹⁾. Fordelt på fylker og type aktør

	UTD	Aktører i arbeidslivet ¹⁾							Sum
		BED	KS	LO	NAR	NAV	NHO	UF	
Østfold	-	-	-	1	-	-	-	1	2
Akershus	1	-	-	-	-	-	1	1	2
Oslo	1	2	-	2	1	2	-	1	8
Hedmark	1	-	1	1	-	-	1	1	4
Oppland	-	-	1	1	-	1	-	1	4
Buskerud	1	-	-	-	1	1	1	1	4
Vestfold	-	-	-	1	1	1	-	-	3
Telemark	1	-	1	1	-	1	1	1	5
Aust-Agder	1	-	-	1	1	1	1	1	5
Vest-Agder	1	2	-	1	-	-	1	-	4
Rogaland	1	1	-	1	1	1	1	1	6
Hordaland	1	-	1	1	-	-	1	1	4
Sogn og Fjordane	1	-	-	1	-	-	-	-	1
Møre og Romsdal	1	1	1	1	1	-	1	1	6
Sør-Trøndelag	1	-	1	-	1	-	1	1	4
Nord-Trøndelag	1	-	-	3	-	1	-	-	4
Nordland	1	2	1	2	1	-	-	-	6
Troms	1	-	-	-	-	1	2	1	4
Finmark	1	-	-	-	-	1	-	1	2
Sum	16	8	7	18	8	11	12	14	78

¹⁾BED = enkeltbedrifter og opplæringskontorer/ringer

KS = KS – Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon

LO = Landsorganisasjonen i Norge

NAR = Næringsseksjonen i fylkeskommunen

NAV = NAV/Aetat = Arbeids- og velferdsetaten (som fra 2006 inkluderer tidligere Aetat)

NHO = Næringslivets Hovedorganisasjon

UF = Utdanningsforbundet

2.2 Svar fra utdanningsetatene i fylkeskommunene

2.2.1 Deltaking

Utdanningsetatene ble bedt om å krysse av hvilke aktører som deltok i eller påvirket beslutningene om antall plasser for skoleåret 2006/07 med nyttig informasjon/analyser og/eller med råd/forslag. For hver aktør som deltok/påvirket, skulle de også angi om de bidro med informasjon/analyser, råd/forslag og om de bidro til å belyse arbeidslivets fremtidige behov for ulike typer fagarbeidere og lærlinger. Svarene er vist i Tabell 2.2. Spørreskjemaet ga også anledning til skriftlige kommentarer til hvert spørsmål.

Tabell 2.2 Utdanningsetatenes oppfatninger av om og hvordan ulike aktører deltok/påvirket/bidro i beslutningene om antall plasser for ungdom innen de ulike yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag innen videregående opplæring i hvert fylke. Prosent av de som har svart¹⁾

	Deltok/ påvirket	Hvordan aktørene bidro		
		Informasjon/ analyser	Råd/forslag	Vurderinger/ analyser av arbeidslivets fremtidige behov
Næringsseksjonen i fylket	53	75	50	50
Skolene i fylket	94	64	100	43
Kommunene i fylket	60	22	75	50
Utdanningsdirektoratet	6	100	-	-
Andre fylkeskommuner	38	80	50	40
NAV/ Aetat	38	50	40	60
Yrkesopplæringsnemnda	94	54	92	86
Opplæringskontorer/ringer	94	43	79	80
Arbeidsgiverorganisasjoner	81	33	92	62
Enkeltbedrifter	44	43	67	67
Arbeidstakerorganisasjoner	75	27	91	50
Kriminalomsorgen	-	-	-	-
Helseinstitusjoner	31	75	60	50
Andre viktige aktører	33	20	60	-

1) Utdanningsetaten i hvert fylke er bedt om å vurdere *alle* aktørene. De fleste av de 16 utdanningsetatene som har returnert spørreskjemaet, har gitt et svar for alle aktørene. For tre av aktørene er det bare svar fra 15 fylker.

Kilde: ECON

Ifølge utdanningsetatene deltok *næringsseksjonen* i eller påvirket beslutningene i 8 av 15 fylker. De bidro særlig med informasjon eller analyser, og i mindre grad med råd eller forslag om dimensjoneringen. I bare 4 fylker bidro de med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov.

Skolene i fylket deltok i eller påvirket beslutningene i 15 av 16 fylker. De bidro særlig med råd eller forslag om dimensjoneringen. I 6 fylker bidro de med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov. Utdanningsetatene kommenterer at det er

store variasjoner i hvor godt skolene kjenner til arbeidslivets behov, og at skolene ofte er mest opptatt av å få fylt plassene på sine egne linjer.

Kommunene i fylket deltok i eller påvirket beslutningene i 9 av 15 fylker. De bidro særlig med råd eller forslag om dimensjoneringen. I 4 fylker bidro de med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov. I noen fylker bekreftes det at kommunene deltok, men ikke på annen måte enn ved at de selv tilbyr opplæringsplasser.

Utdanningsdirektoratet deltok i eller påvirket ikke dimensjoneringsbeslutningene på annen måte enn ved å formulere overordnede mål.

Andre fylkeskommuner deltok i eller påvirket beslutningene i 6 av 16 fylker. De bidro særlig med informasjon eller analyser. I 2 fylker bidro de med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov. Utdanningsetatene kommenterer at det er samarbeid på tvers av fylkene om tilbud i grenseområder og tilbud innen små fag.

NAV/Aetat deltok i eller påvirket beslutningene i 6 av 16 fylker. De bidro særlig med informasjon eller analyser og med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov. I 3 fylker bidro de med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov. Utdanningsetatene kommenterer at NAV/Aetat bidro med arbeidsmarkedsstatistikk og undersøkelser av bedriftenes vurderinger av sine fremtidige rekrutteringsbehov. Noen fylker oppgir at NAV deltar i Yrkesopplæringsnemnda. NAV/Aetat ser også ut til å bli trukket inn i prosessen av utdanningsetatene etter behov.

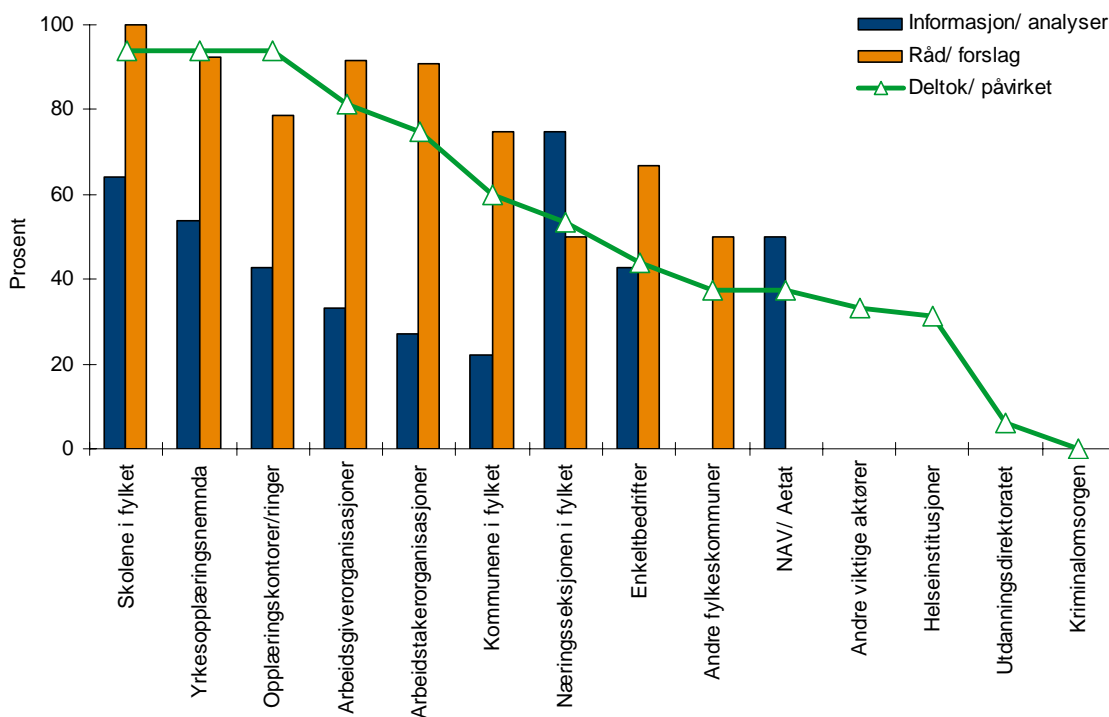
Yrkesopplæringsnemnda deltok i eller påvirket beslutningene i 15 av 16 fylker. Nemndene bidro særlig med råd eller forslag, i noe mindre grad med informasjon eller analyser. I 12 fylker bidro de med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov. Utdanningsetatene kommenterer at yrkesopplæringsnemnda behandler forslag og planer om dimensjonering av skoletilbudet.

Opplæringskontorer/-ringer deltok i eller påvirket beslutningene i 15 av 16 fylker. De bidro særlig med råd eller forslag, i noe mindre grad med informasjon eller analyser. I 12 fylker bidro de med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov. Utdanningsetatene kommenterer at dette er viktige informanter i dimensjoneringsarbeidet, gjennom sitt arbeid med å fremskaffe læreplaner. De bidrar med informasjon om tilgangen på læreplaner, gir forslag og vurderer forslag om dimensjonering.

Arbeidsgiverorganisasjoner deltok i eller påvirket beslutningene i 13 av 16 fylker. De bidro særlig med råd eller forslag, i noe mindre grad med informasjon eller analyser. I 8 fylker bidro de med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov. Arbeidsgiverorganisasjoner bidrar særlig via representasjon i Yrkesopplæringsnemndene. Flere fylker kommenterer at bransjeorganisasjonene gir konkrete forslag til dimensjonering.

Enkeltbedrifter deltok i eller påvirket beslutningene i 7 av 16 fylker. De bidro særlig med råd eller forslag, i noe mindre grad med informasjon eller analyser. I 4 fylker bidro de med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov, antakelig særlig egen bedrifts behov. Også enkeltbedrifter er ofte representert i Yrkesopplæringsnemndene. Utdanningsetatene kommenterer at det bare er de største bedriftene som deltar.

Figur 2.1 Utdanningsetatens oppfatninger av hvilke aktører som deltok i eller påvirket beslutningene om dimensjonering av fagopplæring for ungdom og av hva de eventuelt bidro med¹⁾. Prosent av de 16 fylker som har svart. Aktørene er rangert etter andel som deltok i/ påvirket beslutningene

1) Andel bare oppgitt dersom svar fra flere enn fem fylker.

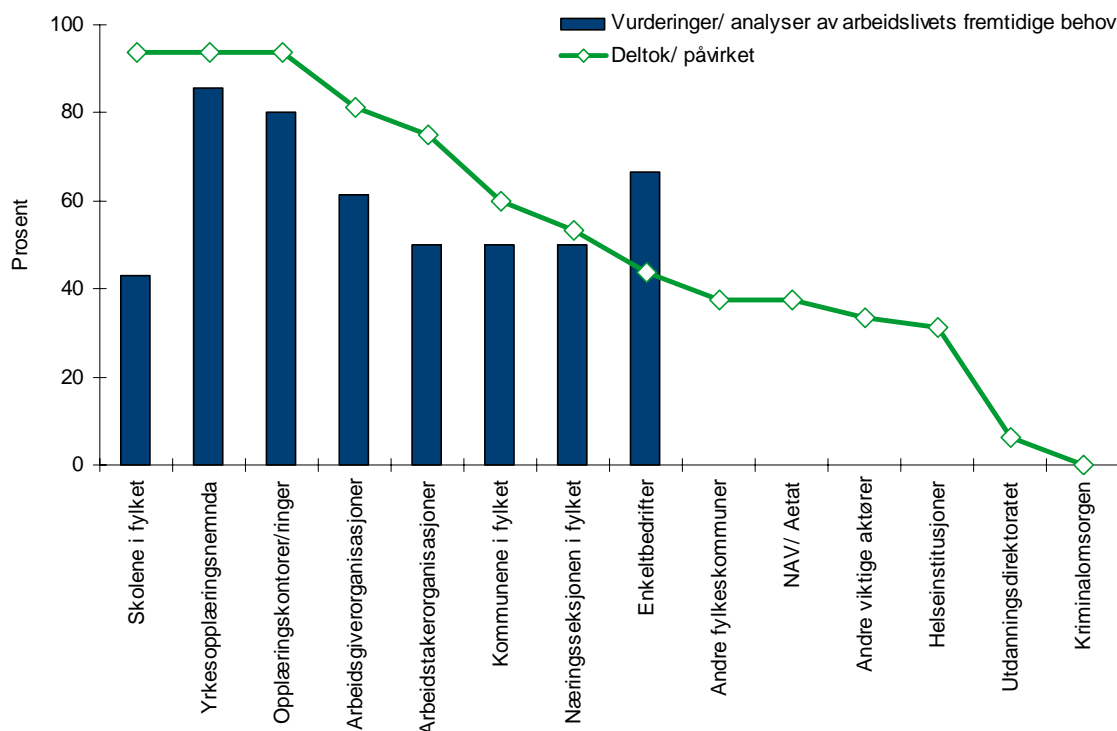
Kilde: ECON

Arbeidstakerorganisasjoner deltok i eller påvirket beslutningene i 12 av 16 fylker. De bidro særlig med råd eller forslag. I 6 fylker bidro de med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov. Også arbeidstakerorganisasjoner er ofte representert i Yrkesopplæringsnemndene. Utdanningsetatene kommenterer at arbeidstakerorganisasjoner gjerne gir innspill med utgangspunkt i ønsker fra skolene og lærerne.

Kriminalomsorgen deltok ikke i eller påvirket ikke dimensjoneringsbeslutningene i noen av de 16 fylkene som har svart. Når kriminalomsorgen er med på listen over mulige aktører, er det fordi fylkeskommunen ifølge opplæringsloven har ansvaret for videregående opplæring i fengsel.

Helseinstitusjoner deltok i eller påvirket beslutningene i 5 av 16 fylker. De bidro særlig med informasjon eller analyser, i noe mindre grad med råd eller forslag. I 2 fylker bidro de med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov. Når helseinstitusjoner er med på listen over mulige aktører, er det fordi fylkeskommunen ifølge opplæringsloven har plikt til å sørge for videregående opplæring i helseinstitusjoner.

Figur 2.2 Utdanningsetatens oppfatninger av hvilke aktører som deltok i eller påvirket beslutningene om dimensjonering av fagopplæring for ungdom og av om de bidro med vurderinger/analyser av arbeidslivets fremtidige behov¹⁾. Prosent av fylker som har svart. Aktørene er rangert etter andel som deltok i/ påvirket beslutningene

1) Andel bare oppgitt dersom svar fra flere enn fem fylker.

Kilde: ECON

Andre viktige aktører deltok i eller påvirket beslutningene i 5 av 15 fylker. De bidro ifølge utdanningsetatene særlig med råd eller forslag. De bidro ikke med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov. Andre aktører som oppgis er Arbeidsmarkedsrådet, fylkesordfører og politisk ledelse, elevorganisasjonen, Elevombudet, Ungdommens fylkesting og PP-kontorene.

Figur 2.1 rangerer aktørene etter i hvilken grad de har deltatt i eller påvirket dimensjoneringsbeslutningene og viser i hvilken grad de som har deltatt/påvirket har bidradd med informasjon/ analyser eller råd/ forslag. Skolene, yrkesopplæringsnemndene hvor representanter fra NHO og LO er med, og opplæringskontorene/ringene har etter utdanningsetatens oppfatning i størst grad deltatt i eller påvirket dimensjoneringsbeslutningene.

Det vanligste er å bidra med råd eller forslag, og i mindre grad med informasjon eller analyser. Råd eller forslag kan likevel bygge på analyser, men ikke nødvendigvis analyser den enkelte aktør selv har bidradd med.

Næringsetaten og NAV/Aetat er institusjoner som kunne antas å ha et bilde av næringslivets og arbeidslivets samlede behov for ulike typer arbeidskraft i fylket. Næringsetaten deltok i eller påvirket dimensjoneringsbeslutningene i bare om lag halvparten av fylkene. Den deltok særlig med informasjon eller analyser. NAV/Aetat deltok i få fylker, og i hovedsak med statistikk og analyser.

Figur 2.2 viser i hvilken grad utdanningsetatene mener at de ulike aktørene har bidradd med vurderinger eller analyser av arbeidslivets fremtidige behov. Skolene, som kom på topp i deltakelse, skårer lavt på bidrag på dette området. Det er særlig yrkesopplæringsnemndene, opplæringskontorene/-ringene og enkeltbedrifter som bidro med vurderinger/analyser av arbeidslivets fremtidige behov.

Jo mindre deltakelse, desto færre fylker har oppgitt hva en type aktør har bidradd med. I høyre del av Figur 2.1 og Figur 2.2 har vi derfor unnlatt å vise søyler.

2.2.2 Ulike typer informasjon og analyser

Utdanningsetatene i fylkeskommunene ble bedt om å oppgi hvilke typer informasjon og analyser som lå til grunn for beslutningene om antall plasser for ungdom skoleåret 2006/07 på yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag innen videregående opplæring. For hver type informasjon/analyse er de bedt om å krysse av om den ikke forelå, om den forelå men var mangelfull, eller om den forelå og var tilstrekkelig som grunnlag for beslutningene om dimensjonering. Svarene er vist i Tabell 2.3, som også er fremstilt i Figur 2.3 og Figur 2.4. Spørreskjemaet ga også anledning til skriftlige kommentarer.

Et informasjons- og analysegrunnlag om elevenes *søking* til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag forelå i alle 16 fylker som har deltatt i undersøkelsen. Av alle blir det vurdert som tilstrekkelig. Det hadde stor betydning for beslutningene i 12 av de 16 fylkene og noen betydning i de siste 4 fylkene. Utdanningsetatene kommenterer at det er et sentralt mål at søkerne skal få oppfylt sitt førsteønske, men dette kan hindres av at ønskene ikke alltid stemmer med tilgangen på ledige lære plasser.

Et informasjons- og analysegrunnlag om elevenes *frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere* forelå i 14 fylker. Det blir vurdert som tilstrekkelig av bare halvparten av dem. Det hadde en viss betydning for beslutningene i 12 av de 16 fylkene. I ett fylke angis betydningen som stor og i et annet oppfattes denne typen informasjon eller analyser som å ha ingen betydning for dimensjoneringsbeslutningene. Et fylke kommenterer at det foreligger analyser på feltet utført av NIFU-STEP.

Et informasjons- og analysegrunnlag om den *aktuelle situasjonen på arbeidsmarkedet* for fagarbeidere forelå i 14 fylker. Det blir vurdert som tilstrekkelig av 9 av de 14 fylkene. Det hadde en viss betydning for dimensjoneringen i 13 av de 14 fylkene. I ett fylke angis betydningen som stor. En kommentar fra utdanningsetaten i en fylkeskommune er at tilbudet dimensjoneres for to til tre år frem i tid. Det kan derfor være uheldig å legge for stor vekt på den aktuelle situasjon.

Et informasjons- og analysegrunnlag om *arbeidslivets fremtidige behov* for fagarbeidere forelå i alle de 16 fylkene. Det blir vurdert som tilstrekkelig i 7 av de 16 fylkene. Det hadde en viss betydning for beslutningene i 12 fylker. I 4 fylker angis betydningen som stor.

Tabell 2.3 *Utdanningsetatens vurdering av om ulike typer informasjon og analyser lå til grunn for beslutningene om antall plasser for ungdom innen de ulike yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag innen videregående opplæring i hvert fylke, og av betydningen av dem for beslutningene. Prosent av fylker som har svart¹⁾*

	Informasjons- og analysegrunnlaget			Betydningen for beslutningene			
	Forelå ikke	Forelå, men var mangelfull	Forelå og var tilstrekkelig	Stor	Noen	Ingen	Totalt
Elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag	-	-	100	75	25	-	100
Elevenes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere	13	44	44	7	86	7	100
Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere	13	31	56	7	93	-	100
Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere	-	56	44	25	75	-	100
Tilgangen på lærer-/undervisningsressurser	6	6	88	20	80	-	100
Tilgangen på lærebedrifter og -plasser	-	13	88	56	44	-	100
Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag	6	19	75	13	67	20	100

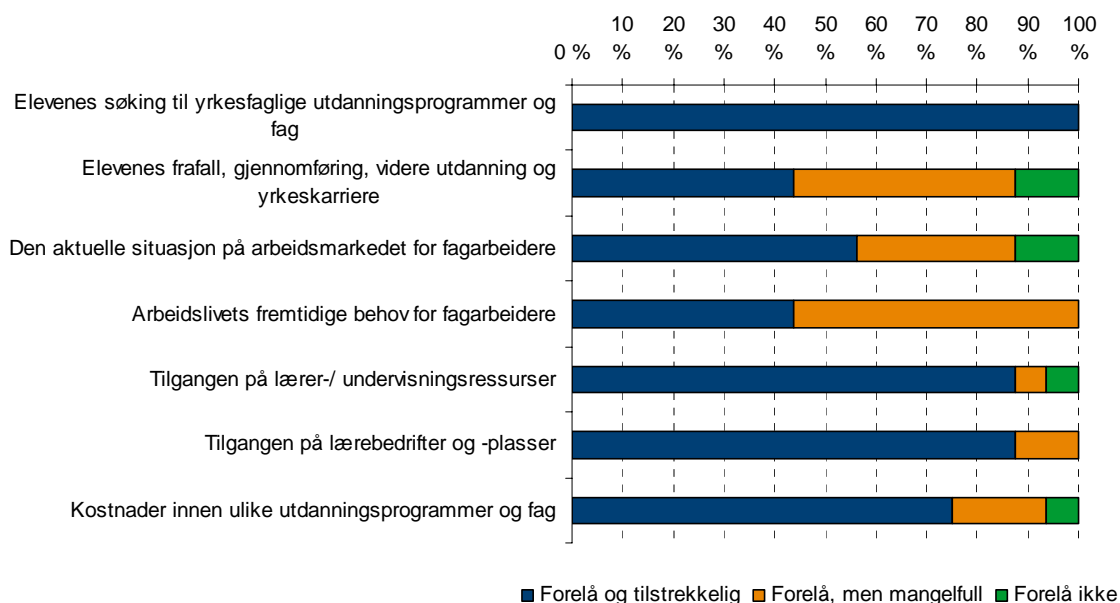
1) De 16 fylkene som har svart har svart for alle de ulike typer beslutningsgrunnlag. I alle tilfeller der en type beslutningsgrunnlag forelå, helt eller delvis, er betydningen vurdert

Kilde: ECON

Et informasjons- og analysegrunnlag om tilgangen på lærer-/undervisningsressurser forelå i 15 av fylkene. Det blir vurdert som tilstrekkelig i 14 av disse fylkene. Det hadde en viss betydning i 12 fylker. I 3 fylker angis betydningen som stor. En utdanningsetat kommenterer at dette normalt ikke tillegges avgjørende vekt i beslutningsarbeidet, med mindre det er snakk om en åpenbar mangel på lærere.

Et informasjons- og analysegrunnlag om tilgangen på lærebedrifter og -plasser forelå i alle de 16 fylkene. Det blir vurdert som tilstrekkelig i 14 av fylkene. Det hadde stor betydning for beslutningene i 9 fylker. I 7 fylker oppgis en viss betydning. Utdanningsetatene kommenterer at betydningen er avhengig av bransje. På noen fagområder er tallet på lære-plasser bestemmende for kapasiteten. Det samarbeides da tett med opplæringskontorer, -ringer, og enkeltbedrifter i privat sektor og med enkeltkommuner.

Figur 2.3 Utdanningsetatenes vurderinger av om ulike typer informasjons- og analysegrunnlag lå til grunn for beslutningene om dimensjonering av fagopplæring for ungdom. Prosent av fylker som har svart

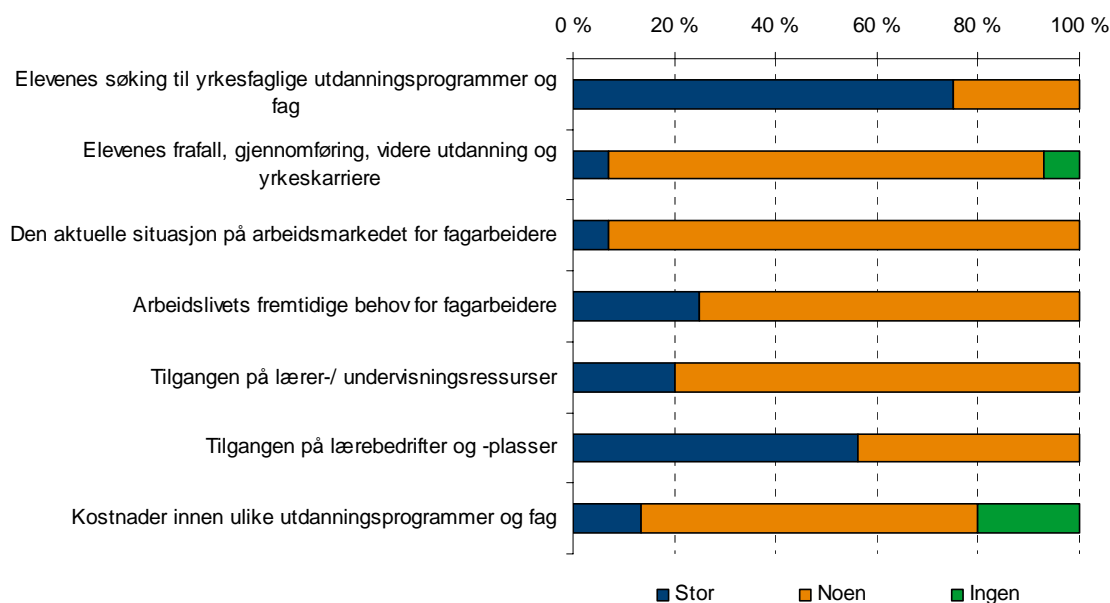

Kilde: ECON

Det forelå informasjons- og analysegrunnlag om *kostnader* innen ulike utdanningsprogrammer og fag i 15 fylker. Det blir vurdert som tilstrekkelig i 12 av fylkene. Det hadde en viss betydning for beslutningene i 10 fylker. Bare i 2 fylker oppgis at dette hadde stor betydning. En kommentar er at kostnader må holdes innenfor økonomiske rammer, men det planlegges også tilbud av distriktmessige hensyn som har lavere oppfylld og noe høyere kostnad enn normalt.

Samlet sett er informasjons- og analysegrunnlaget *best* for ungdommens søking og for tilgangen på lærebedrifter og -plasser, se Figur 2.3. Alle fylkene som har svart, oppgir at grunnlaget forelå og nesten alle oppgir at det var tilstrekkelig. Disse to typene informasjon eller analyser oppgis også å ha betydning for beslutningene i alle fylker, og i flertallet av fylker er betydningen stor, se Figur 2.4. Informasjons- og analysegrunnlaget om arbeidslivets fremtidige behov er i halvparten av fylkene mangelfullt, og det som foreligger synes å ha begrenset betydning for beslutningene.

Figur 2.4 Utdanningsetatenes vurderinger av betydningen av ulike typer informasjon og analyser for dimensjoneringen av fagopplæring for ungdom. Prosent av fylker hvor grunnlaget forelå

Kilde: ECON

Utdanningsetatene ble også bedt om å gi en *samlet vurdering* av informasjons- og analysegrunnlag for å dimensjonere antall plasser for ungdom skoleåret 2006/07 på yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag innen videregående opplæring i sitt fylke. Svarene er vist i Tabell 2.4 for de 16 fylkene vi har svar fra. Utdanningsetatene i 3 fylker mener det er svært godt, 10 mener at det er godt, og 3 mener middels dårlig/godt. Ingen mener at det er dårlig eller svært dårlig.

Tabell 2.4 Utdanningsetatenes vurderinger av informasjons- og analysegrunnlag alt i alt. Prosent

Svært dårlig	-
Dårlig	-
Middels dårlig/ god	19
God	63
Svært godt	19
Totalt	100
N	16

Kilde: ECON

2.2.3 Avveininger

Utdanningsetatene er bedt om å angi hvilken type informasjon/analyse som hadde størst betydning for beslutningene om dimensjoneringen i fylket. Svarene er vist i Tabell 2.5 for de 16 fylkene vi har svar fra. Elevenes søking er den viktigste type informasjon/analyse i halvparten av fylkene. 5 fylker setter informasjon om tilgangen på lærebedrifter og -plasser på topp, og 3 oppgir at arbeidslivets fremtidige behov er viktigst.

Tabell 2.5 Utdanningsetatenes vurderinger av hvilken type informasjon/ analyse som hadde størst betydning for dimensjoneringsbeslutningene. Prosent

Elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag	50
Elevenes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere	-
Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere	-
Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere	19
Tilgangen på lærer-/ undervisningsressurser	-
Tilgangen på lærebedrifter og -plasser	31
Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag	-
Totalt	100
N	16

Kilde: ECON

For å ytterligere belyse prioriteringene, har vi sett nærmere på vektleggingen mellom søkingen og arbeidslivets behov. Utdanningsetatene er bedt om å oppgi om det har vært tilfeller der en har sett at det har vært langt *flere primærseekere* til et fag enn det som ville svare til arbeidslivets fremtidige behov. 15 fylker bekrefter at dette har vært tilfelle. I Tabell 2.6 vises hvilke hensyn som da ble tillagt størst vekt i dimensjoneringen:

- For 2 fylker oppgis at det typiske da har vært å tillegge antall primærseekere størst vekt ved å tilpasse antall plasser til antall primærseekere. Dette er en tilpasning som gir risiko for overproduksjon av de aktuelle typer fagarbeidere på sikt.
- For 3 fylker oppgis at det typiske da har vært å tillegge de forventede behov i arbeidslivet størst vekt, ved at antall plasser forble begrenset i forhold til antall primærseekere og tilpasset de forventede behov i arbeidslivet. Dette innebærer avviste primærseekere.
- For 9 fylker oppgis at det typiske da har vært litt av begge deler: Både antall primærseekere og forventede behov i arbeidslivet ble tillagt betydelig vekt, men vanskelig å si hva som ble tillagt størst vekt.

Utdanningsetatene har supplert sine svar med flere utfyllende kommentarer. Flere fylker kommenterer betydningen av antall lære-plasser. Det ønskes at flest mulig skal kunne fullføre etter hovedmodellen. Noen oppgir at arbeidslivets behov er vanskelig å måle, og at antall lære-plasser derfor brukes som et mål på behovene. Ett av fylkene oppgir at andre forhold enn søking og behov har vært avgjørende, og at andre forhold har vært antall lære-plasser. Ett fylke kommenterer at tallet på lære-plasser er bestemmende for dimensjoneringen spesielt innen elektrofagene og små lærefag.

Ett fylke oppgir at de tar mest hensyn til arbeidslivets behov, men siden elevene har rett til å få oppfylt ett av sine tre ønsker, må de noen ganger ta større hensyn til primærseekerne enn ønskelig ut fra arbeidslivets behov.

*Tabell 2.6 Tilfeller der en har sett at det har vært langt **flere** primærøkere til et fag enn det som ville svare til arbeidslivets fremtidige behov. Utdanningsetatenes vurderinger av hva som da ble lagt størst vekt i dimensjoneringen. Prosent*

Antall primærøkere ble tillagt størst vekt, ved at antall plasser ble tilpasset antall primærøkere	13
De forventede behov i arbeidslivet ble tillagt størst vekt, ved at antall plasser forble begrenset i forhold til antall primærøkere og tilpasset de forventede behov i arbeidslivet	20
Både antall primærøkere og forventede behov i arbeidslivet ble tillagt betydelig vekt, men vanskelig å si hva som ble tillagt størst vekt	60
Andre forhold enn antall primærøkere og forventede behov i arbeidslivet hadde størst vekt.	7
Totalt	100
N	15

Kilde: ECON

Utdanningsetatene ble også bedt om å oppgi om det har vært tilfeller der en har sett at det har vært langt *færre primærøkere* til et fag enn det som ville svare til arbeidslivets fremtidige behov. Også dette har 15 fylker bekreftet at har vært tilfelle. I Tabell 2.7 vises hvilke hensyn som da ble tillagt størst vekt i dimensjoneringen:

- For 3 fylker oppgis at det typiske da har vært å tillegge antall primærøkere størst vekt, ved å tilpasse antall plasser til antall primærøkere. Dette er en tilpasning som gir risiko for mangel på de aktuelle typer fagarbeidere på sikt.
- For 7 fylker oppgis at det typiske da har vært å tillegge de forventede behov i arbeidslivet betydelig vekt. Søkere ble forsøkt styrt over mot utdanningen ut fra sine 2. og 3. valg for å få fylt et antall plasser tilpasset de forventede behov i arbeidslivet.
- For 5 fylker oppgis at det typiske da har vært litt av begge deler: Både antall primærøkere og forventede behov i arbeidslivet ble tillagt betydelig vekt, men vanskelig å si hva som ble tillagt størst vekt.

Kommentarer fra de som har svart, går på at enkelte studietilbud er lagt ned på grunn av få søkere, selv om det finnes lærlingplasser, at tilgjengelige læreplasser står sentralt fordi det er vanskelig å vurdere arbeidslivets fremtidige behov og at elevenes rettigheter i noen tilfeller begrenser mulighetene for å styre etter arbeidslivets behov og antall læreplasser.

Tabell 2.7 *Tilfeller der en har sett at det har vært langt færre primærseekere til et fag enn det som ville svare til arbeidslivets fremtidige behov. Utdanningsetatenes vurderinger av hva som da ble lagt størst vekt på i dimensjoneringen. Prosent*

Antall primærseekere ble tillagt størst vekt, ved at antall plasser ble tilpasset antall primærseekere	20
De forventede behov i arbeidslivet ble tillagt betydelig vekt. Seekere ble forsøkt styrt over mot utdanningen ut fra sine 2. og 3. valg for å få fylt et antall plasser tilpasset de forventede behov i arbeidslivet	47
Både antall primærseekere og forventede behov i arbeidslivet ble tillagt betydelig vekt, men vanskelig å si hva som ble tillagt størst vekt	33
Andre forhold enn antall primærseekere og forventede behov i arbeidslivet hadde størst vekt	-
Totalt	100
N	15

Kilde: ECON

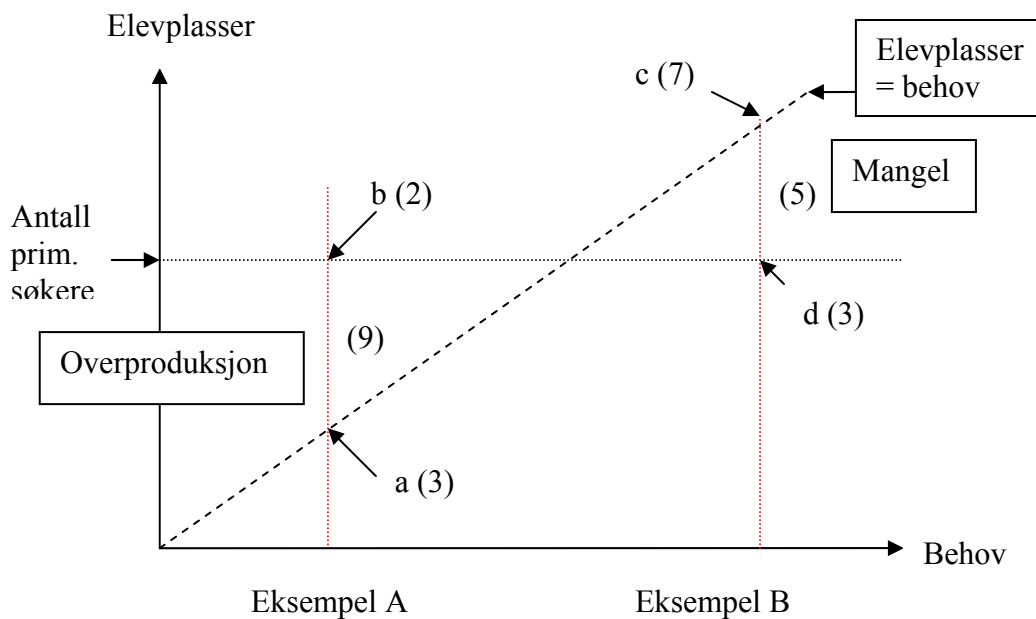
En forenklet fremstilling av resultatene er gitt i Figur 2.5, som grafisk fremstiller utdanningsetatenes dimensjoneringsproblem. Etatene skal velge et antall elevplasser (den vertikale aksene). Det foreligger et gitt antall primærseekere (den horisontale, prikkede linjen). Vi antar også at det foreligger analyser av de fremtidige behov i arbeidslivet, som kan oversettes til behov for et bestemt antall elevplasser (den horisontale aksene). Langs den stiplede 45-graderslinjen er antall elevplasser som opprettes likt med arbeidslivets behov.

Eksempel A er et fag der det er *flere* primærseekere enn det som svarer til arbeidslivets fremtidige behov. Hvis antall elevplasser settes som i punkt a, blir det likhet med behovene, men avviste primærseekere. 3 fylker har oppgitt dette som en typisk tilpasning. Hvis antall elevplasser settes som i punkt b (2 fylker), blir det risiko for overproduksjon. En tilpasning mellom a og b gir en blanding av risiko for overproduksjon og avviste primærseekere. I 12 av fylkene tillegges altså behovene vekt.

Eksempel B er et fag der det er *færre* primærseekere enn det som svarer til arbeidslivets fremtidige behov. Hvis antall elevplasser settes som i punkt c, blir det likhet med behovene, men for få primærseekere til å få fylt antall plasser. 7 fylker oppgir at de forsøker å styre seekere over til faget for å fylle plassene. Hvis antall elevplasser settes som i punkt d (3 fylker), blir det risiko for fremtidig mangel på fagarbeidere. En tilpasning mellom c og d (5 fylker) gir en blanding av risiko for mangel på arbeidskraft og mangel på seekere. I 12 av fylkene tillegges behovene vekt.

Det synes å være noe mer vanlig å legge vekt på å unngå fremtidig mangel på fagarbeidere i forhold til arbeidslivets behov enn å unngå overproduksjon.

Figur 2.5 Hvor mange elevplasser skal tilbys? Søking og arbeidslivets behov

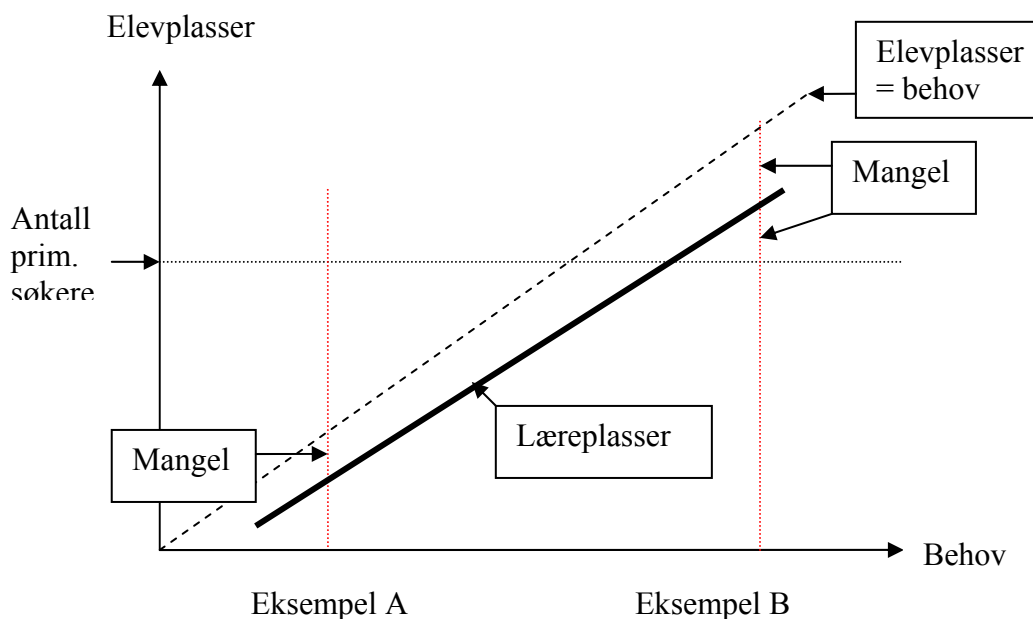
Kilde: ECON

I Figur 2.5 har vi ikke trukket inn antall læreplasser. Figur 2.6 trekker inn at arbeidslivets fremtidige behov kan avvike fra antall læreplasser. På figuren setter vi inn en sammenheng (tykk linje) mellom antall læreplasser og fremtidige behov i arbeidslivet som innebærer at det er flere læreplasser desto større behovene er, men på alle nivåer er det færre læreplasser enn behovene. Begrunnelsen er at noen bedrifter ikke tar inn lærlinger selv om de har behov for de ferdige fagarbeiderne, eller at de ikke tar inn så mange lærlinger som de trenger ferdige fagarbeidere. Kanskje gjelder dette særlig små virksomheter. Bakgrunnen kan være kostnader ved å ha lærlinger.

Eksempel A med tilpasning av antall elevplasser til læreplasser, vil fjerne risikoen for overproduksjon og heller skape risiko for mangel. Primærsøkere blir avvist. Problemstillingen blir om en skal tilby plasser for å dekke behovene, selv om en ikke har læreplasser.

I eksempel B er det for få primærsøkere både i forhold til behovene og antall læreplasser. En tilpasning av antall elevplasser til læreplasser, må suppleres med forsøk på å styre elever over til det aktuelle faget. Men selv om alle læreplassene blir fylt, kan det bli for få fagarbeidere i forhold til behovene.

Figur 2.6 *Hvor mange elevplasser skal tilbys? Søking, arbeidslivets behov og lære-plasser*

Kilde: ECON

2.2.4 Påvirkning av søkerne

Det siste temaet som er tatt opp med utdanningsetatene, er i hvilken grad fylkeskommunen eller andre aktører gir informasjon og vurderinger om fagopplæringen og jobbmulighetene til ungdommen.

Tabell 2.8 viser at det i stor grad drives aktiv informasjon til ungdommen om valgmuligheter og innhold i fagopplæringen i fylket, særlig fra fylkeskommunenes side.

Tabell 2.8 *Om fylkeskommunen, eller andre aktører i fylket, gir informasjon til ungdom om valgmuligheter og innhold i fagopplæringen i fylket. Prosent*

	Fylkeskommunen	Andre
I stor grad	81	53
I noen grad	19	47
I liten eller ingen grad	-	-
Totalt	100	100
N	16	16

Kilde: ECON

Andre aktører enn fylkeskommunene som er aktive i å gi slik informasjon, og som er oppgitt i svarene, er opplæringskontorer/-ringer, rådgivere i videregående skole, grunnskoler, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, NAV/Aetat, bransjeorganisasjoner, enkeltbedrifter, bedrifter gjennom partnerskapsavtaler med enkeltskoler, kommuner og fylkesmannen. Opplæringskontorer blir oftest nevnt.

Tabell 2.9 viser at fylkeskommunen i mindre grad formidler vurderinger av de fremtidige jobbmuligheter for ulike typer fagarbeidere til ungdommen. Dette er mer vanlig blant andre aktører i arbeidslivet.

Tabell 2.9 Om fylkeskommunen, eller andre aktører i fylket, formidler vurderinger av de fremtidige jobbmuligheter for ulike typer fagarbeidere til ungdommen. Prosent

	Fylkeskommunen	Andre
I stor grad	33	47
I noen grad	60	47
I liten eller ingen grad	7	7
Totalt	100	100
N	16	16

Kilde: ECON

De andre aktørene enn fylkeskommunene som er aktive i å formidle vurderinger av fremtidige jobbmuligheter, og som er oppgitt i svarene, er de samme som de som bidrar med ulike typer for informasjon. I tillegg nevner et fylke at det utarbeides ungdomsbarometer og næringsbarometer, som skal si noe om fremtidige jobbmuligheter. Opplæringskontorene synes å være mest aktive med formidling av vurderinger om jobbmuligheter.

2.3 Svar fra aktører i arbeidslivet

2.3.1 Deltaking

Aktørene er bedt om å oppgi om den virksomheten de representerer, direkte eller indirekte, deltok i prosessen frem mot beslutningene om antall plasser for ungdom innen de ulike yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag innen videregående opplæring i sitt fylke for skoleåret 2006/07, og hva de eventuelt bidro med.

*Tabell 2.10 Aktørenes deltaking i prosessen frem mot beslutningene om antall plasser for **ungdom** innen de yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag innen videregående opplæring i fylket. Prosent av de som har svart*

	Deltok N		Hva de bidro med				
			Informasjon/ analyser	Råd/ forslag	Deltagelse i råd/ utvalg	Deltok på annen måte	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	25	8	50	-	50	-	2
NAV/ Aetat	36	11	100	-	75	25	4
KS	71	7	40	-	60	60	5
NHO	100	12	50	50	100	-	12
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/-ringer	63	8	40	20	40	-	5
LO	94	18	18	47	88	12	17
Utdanningsforbundet	43	14	-	-	83	17	6

Kilde: ECON

Næringsseksjonen i fylkeskommunen deltok i prosessen i 2 av de 8 fylkene der næringsseksjonen har svart. I det ene fylke bidrar næringsseksjonen med informasjon eller analyser og i det andre bidrar den ved å delta i råd/ utvalg.

NAV/Aetat deltok i prosessen ifølge 4 svar fra de 11 fylker som har svart. To svar er fra samme fylke, så det er bare svar fra 3 fylker. I alle de 3 fylkene bidro NAV/Aetat med informasjon eller analyser. NAV/Aetat bidro også ved å delta i råd/ utvalg. I ett svar kommenteres at NAV/Aetat bidrar med den såkalte Bedriftsundersøkelsen, diverse statistikk, prognoser, pressemeldinger og regional utviklingsplan.

KS deltok i prosessen i 5 av 7 fylker som har svart. I 2 fylker bidro KS med informasjon eller analyser. I 3 fylker bidro KS ved å delta i råd/ utvalg. KS i ett fylke kommenterer at de er med i y-nemnda, de mottar høringsbrev fra fylkeskommunen om tilbudsstrukturen hvert år, og de har startet kartlegging av arbeidslivets behov. I et annet fylke kommenteres at fylkesstyret og styret i rådmannsutvalget i KS har henstilt til fylkeskommunen om å opprette flere plasser innen de fagene som er etterspurt fra det offentlige, f. eks. helsefagarbeider.

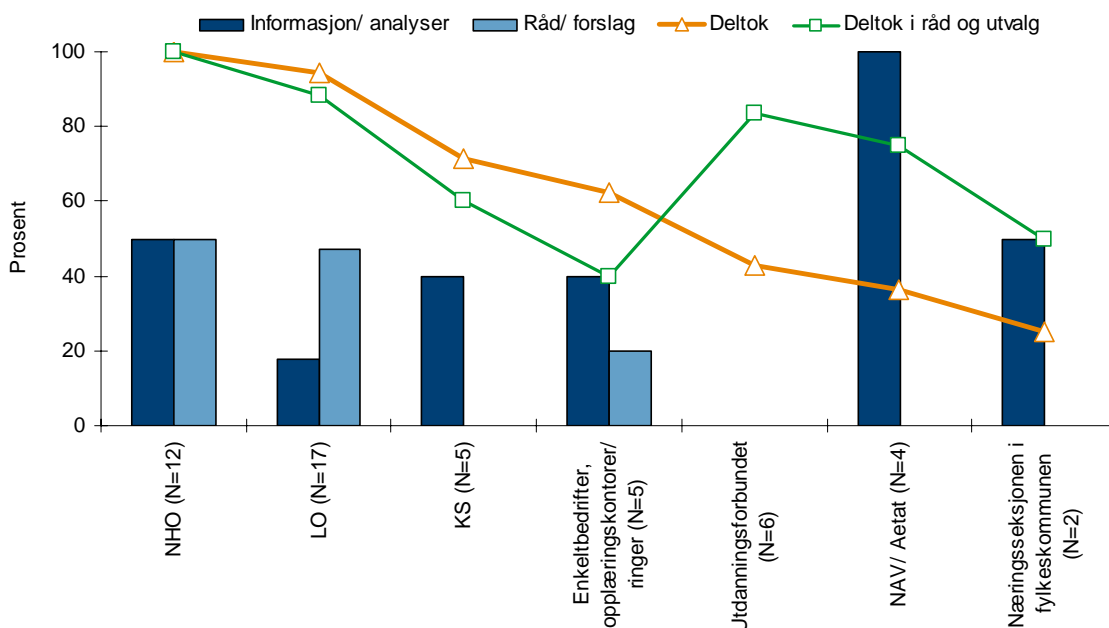
NHO deltok i prosessen ifølge alle de 12 svar vi har mottatt. Disse representerer 11 fylker. NHO deltok i råd/ utvalg i alle fylkene. De bidro med informasjon eller analyser ifølge halvparten av svarene.

Enkeltbedrifter og opplæringskontorer/-ringer deltok i prosessen ifølge 5 av 8 svar. De 8 svarene er fra 5 fylker. De 5 svarene som bekrefter deltagelse kommer fra bare 3 fylker. 2 av svarene oppgir at de bidro med informasjon eller analyser. 2 oppgir deltagelse i råd/ utvalg.

LO deltok i prosessen ifølge 17 av 18 svar. De 18 svarene representerer 14 fylker. LO bidro særlig ved deltagelse i råd/ utvalg og i noe mindre grad ved å gi råd/ forslag. De bidro i mindre grad med informasjon eller analyser.

Utdanningsforbundet deltok i prosessen i 6 av 14 fylker som har svart. De bidro i hovedsak ved å delta i råd/ utvalg. I ett fylke utdyper utdanningsforbundet sitt svar ved å peke på at de er involvert i behandlingen av aktivitetsplanen for videregående skole. Aktivitetsplanen tar blant annet for seg hvor mange studieplasser det er på ulike programområder på den enkelte skole.

Figur 2.7 Om ulike aktører deltok i beslutningene om dimensjonering av fagopplæring for **ungdom**, og hva de som deltok bidro med. Prosent av fylker som har svart. Aktørene er rangert etter andel som deltok

Kilde: ECON

Figur 2.7 rangerer aktørene etter i hvilken grad de har deltatt i dimensjoneringsbeslutningene og viser i hvilken grad de som har deltatt har bidradd med informasjon/analyser, råd/forslag eller ved deltaking i råd/ utvalg.

Representanter fra NHO og LO deltok i størst grad, direkte eller indirekte, i beslutningsprosessene. NHO oppgir i halvparten av svarene at de bidro med informasjon eller analyser. LO bidro i liten grad med dette. Både NHO og LO bidro i noen grad med råd/forslag og i stor grad ved å delta i råd/utvalg. Deltaking i råd/utvalg er som regel deltaking i y-nemnda.

2.3.2 Informasjon og analyser

Aktørene ble bedt om å oppgi hva slags informasjon/analyser de har bidradd med. Tabell 2.12 viser svarene.

Informasjonen eller analysene fra aktørene er i stor grad knyttet til den aktuelle og den fremtidige situasjon på arbeidsmarkedet i fylket. LO, NHO og bedrifter/opplæringskontorer bidro også med informasjon eller analyser om tilgang på lærebedrifter og -plasser.

Tabell 2.11 *Hva slags informasjon/ analyser bidro virksomheten¹⁾ med? Prosent*

	NAR	NAV	KS	NHO	BED	LO	N
Elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag	-	-	-	17	-	67	18
Elevenes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere	-	25	-	17	-	-	18
Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere	100	100	-	100	100	100	18
Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, i fylket	100	100	100	100	50	100	18
Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, nasjonalt	100	75	50	17	-	67	18
Tilgangen på lærer-/undervisningsressurser	-	-	-	-	-	67	18
Tilgangen på lærebedrifter og -plasser	-	-	50	100	100	100	18
Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag	-	-	-	-	-	-	18
Annet	-	25	-	33	-	-	18
N	1	4	2	6	2	3	18

¹⁾NAR = Næringsseksjonen i fylkeskommunen

NAV = NAV/Aetat = Arbeids- og velferdsetaten (som fra 2006 inkluderer tidligere Aetat)

KS = KS – Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon

NHO = Næringslivets Hovedorganisasjon

BED = enkeltbedrifter og opplæringskontorer/ringer

LO = Landsorganisasjonen i Norge

Kilde: ECON

Aktørene som bidro med informasjon/analyser om arbeidslivets fremtidige behov, er bedt om å utdype hva disse analysene/informasjonen var bygget på. Svarene er vist i Tabell 2.12.

Vurderinger/ analyser av arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere har særlig vært basert på enkeltbedrifters vurderinger av sine fremtidige behov. NHO har flest svar og enkeltbedrifters behov markeres av alle som informasjonskilde. Enkeltbedrifter og opplæringskontorer (som bidro med ett svar) har rimeligvis enkeltbedrifters vurderinger som eneste kilde. NAV/Aetat har et bredere perspektiv ved at enkeltbedrifters behov suppleres med planer/ perspektiver for næringsutviklingen i fylket og informasjon om den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere i fylket. Næringsseksjonen har basert seg på alle momentene i Tabell 2.12, men her har vi kun fått ett svar.

Tabell 2.12 Hva var vurderingene/ analysene av arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere i fylket bygget på? Prosent

	Befolknings- utviklingen i fylket	Planer/ perspektiver for nærings- utviklingen i fylket	Enkeltbedrifters vurderinger av sine fremtidige behov for fagarbeidere	Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere i fylket	Annet	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	100	100	100	100	-	1
NAV/ Aetat	75	100	100	100	-	4
KS	-	-	-	50	50	2
NHO	-	50	100	83	50	6
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/ ringer	-	-	100	-	-	1
LO	33	100	67	100	-	3

Kilde: ECON

På hvilke andre forhold bygget vurderingene/analysene av arbeidslivets fremtidige behov i fylket? De fleste svarene på dette spørsmålet er utdypinger av de øvrige svar. Dette kan være at de bygget på ungdomskullets størrelse (befolkningsutviklingen), næringsbarometeret (enkeltbedrifters vurderinger av sine behov), opplæringskontorenes bransjebehov (planer/perspektiver for næringsutviklingen, enkeltbedrifters vurderinger av sine behov) og analyser av kommunesektorens kort- og langsiktige behov (planer/perspektiver for næringsutviklingen).

Tabell 2.13 viser hva råd/forslag bygde på, dersom de har markert at de bidro med dette. NHO bygget særlig på elevenes søking og tilgangen på plasser, men har også lagt betydelig vekt på den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet. Enkeltbedrifter og opplæringskontorer (bare ett svar) har bygget på elevenes søking og gjennomføring. LO bygget særlig på den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere, elevenes søking og tilgangen på lære plasser.

Tabell 2.13 På hvilke type informasjon/ analyser var virksomhetens råd/ forslag om antall plasser basert? Prosent

	NHO	Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/ ringer	LO	N
Elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag	100	100	75	15
Elevenes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere	67	100	14	14
Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere	83	-	86	14
Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, i fylket	-	-	-	14
Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, nasjonalt	67	-	29	14
Tilgangen på lærer-/undervisningsressurser	-	-	29	14
Tilgangen på lærebedrifter og -plasser	100	-	71	14
Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag	-	-	-	14
Annet	-	-	14	14
N	6	1	7	

¹⁾NHO = Næringslivets Hovedorganisasjon

BED = enkeltbedrifter og opplæringskontorer/ringer

LO = Landsorganisasjonen i Norge

Kilde: ECON

Aktørene ble spurt om hva de oppfatter som det hensynet som fylkeskommunene legger *størst vekt* på i sin dimensjonering av antall plasser for ungdom innen de ulike yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag innen videregående opplæring. Tabell 2.14 viser at den dominerende oppfatning er at elevenes søking har størst vekt.

Det er også noen som mener at arbeidslivets fremtidige behov og tilgangen på læreplasser har størst vekt.

Aktørene ble bedt om å vurdere enighet/uenighet i seks *påstander om fagopplæringen* for ungdom. Påstandene og svarene er vist i tabellene 3.6-11 og i Figur 2.8. På Figur 2.8 er alle svarene fra de ulike typer aktører slått sammen for hver påstand. Nedenfor gis en oversikt over hovedtrekkene i svarene på påstandene:

- *"Dimensjoneringen er rimelig godt i samsvar med forventede behov i fylkets arbeidsliv"*. De fleste er enig eller delvis enig/uenig.
- *"Det vil antakelig bli betydelig mangel på en del typer fagarbeidere i fylket"* Denne påstanden samler størst enighet.
- *"Det vil antakelig bli utdannet altfor mange i forhold til arbeidslivets fremtidige behov i fylket"*. Figuren viser en blandet holdning til dette. 1/3 er enig, 1/3 er delvis enig/uenig og 1/3 er uenig.
- *"Vårt fylke utdanner i stor grad fagarbeidere for andre fylker"* Denne påstanden er det mest uenighet i. Lekkasjer av fagarbeidere til andre fylker synes ikke å være noe stort problem.

- "Vårt fylke vil antakelig motta mange fagarbeidere fra andre fylker" Mange er delvis enig/ uenig i dette.
- "Vårt fylke vil antakelig motta mange fagarbeidere fra utlandet" Denne påstanden skårer nest høyest i enighet.

Oppsummert synes den dominerende holdningen å være at det utdannes for få av en del typer fagarbeidere. Det er mindre oppslutning om en påstand om at det utdannes for mange fagarbeidere innen enkelte fag. Bare ¼ av aktørene er enig i at dimensjoneringen er rimelig godt i samsvar med forventede behov i fylkets arbeidsliv. En majoritet på 67 prosent er delvis enig/uenig i dette. 7 prosent er uenig.

Tabell 2.14 *Hva oppfatter virksomheten som det hensynet som fylkeskommunen legger størst vekt på i sin dimensjonering? Prosent*

	Elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag	Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere.	Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, i fylket.	Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, nasjonalt.	Tilgangen på lærer-/undervisningsressurser.	Tilgangen på lærebedrifter og -plasser.	Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag.	Totalt.	N
NAR	50	13	38	-	-	-	-	100	8
NAV	70	-	-	-	10	20	-	100	10
KS	67	-	33	-	-	-	-	100	6
NHO	67	-	17	-	-	17	-	100	12
BED	63	-	-	-	25	13	-	100	8
LO	56	-	13	6	-	13	13	100	16
UF	64	-	-	-	-	27	9	100	11
Totalt	62	1	13	1	4	14	4	100	71

¹⁾NAR = Næringsseksjonen i fylkeskommunen

NAV = NAV/Aetat = Arbeids- og velferdsetaten (som fra 2006 inkluderer tidligere Aetat)

KS = KS – Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon

NHO = Næringslivets Hovedorganisasjon

BED = enkeltbedrifter og opplæringskontorer/ringer

LO = Landsorganisasjonen i Norge

UF = Utdanningsforbundet.

Kilde: ECON

Tabell 2.15 *Hvordan oppfatter virksomheten dimensjoneringen av yrkesopplæringen i fylket i forhold til arbeidslivets fremtidige behov i fylket? "Dimensjoneringen er rimelig godt i samsvar med forventede behov i fylkets arbeidsliv". Prosent*

	Enig	Delvis enig/uenig	Uenig	Totalt	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	25	63	13	100	8
NAV/Aetat	-	90	10	100	6
KS	50	33	17	100	18
NHO	25	58	17	100	8
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/ -ringer	13	88	-	100	10
LO	39	61	-	100	12
Utdanningsforbundet	30	70	-	100	10
Totalt	26	67	7	100	72

Kilde: ECON

Tabell 2.16 Hvordan oppfatter virksomheten dimensjoneringen av yrkesopplæringen i fylket i forhold til arbeidslivets fremtidige behov i fylket? ”Det vil antakelig bli betydelig mangel på en del typer fagarbeidere i fylket”. Prosent

	Enig	Delvis enig/uenig	Uenig	Totalt	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	63	38	-	100	8
NAV/Aetat	100	-	-	100	6
KS	67	33	-	100	17
NHO	60	30	10	100	8
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/ -ringer	100	-	-	100	11
LO	82	12	6	100	10
Utdanningsforbundet	50	50	-	100	10
Totalt	76	21	3	100	70

Kilde: ECON

Tabell 2.17 Hvordan oppfatter virksomheten dimensjoneringen av yrkesopplæringen i fylket i forhold til arbeidslivets fremtidige behov i fylket? ”Det vil antakelig bli utdannet altfor mange av en del typer fagarbeidere i fylket”. Prosent

	Enig	Delvis enig/uenig	Uenig	Totalt	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	-	63	38	100	8
NAV/Aetat	20	30	50	100	6
KS	33	33	33	100	17
NHO	40	20	40	100	8
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/ -ringer	38	38	25	100	10
LO	47	35	18	100	10
Utdanningsforbundet	-	70	30	100	10
Totalt	28	41	32	100	69

Kilde: ECON

Tabell 2.18 Hvordan oppfatter virksomheten dimensjoneringen av yrkesopplæringen i fylket i forhold til arbeidslivets fremtidige behov i fylket? ”Vårt fylke utdanner i stor grad fagarbeidere for andre fylker”. Prosent

	Enig	Delvis enig/uenig	Uenig	Totalt	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	-	50	50	100	8
NAV/Aetat	-	30	70	100	6
KS	17	33	50	100	16
NHO	10	30	60	100	8
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/ -ringer	25	50	25	100	10
LO	6	44	50	100	10
Utdanningsforbundet	-	30	70	100	10
Totalt	7	38	54	100	68

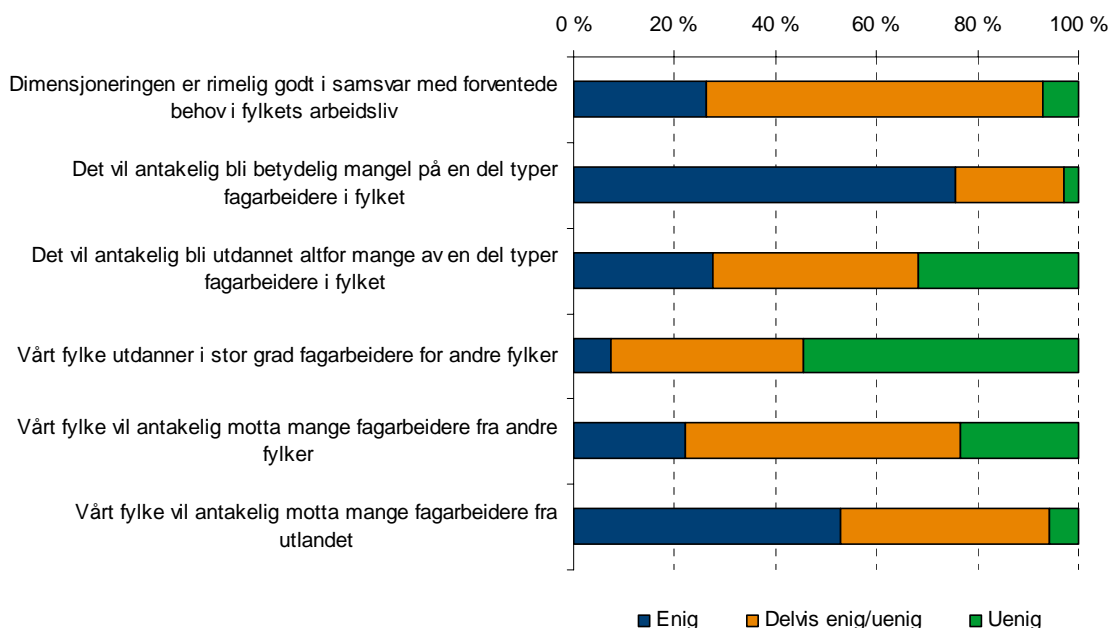
Kilde: ECON

Tabell 2.19 Hvordan oppfatter virksomheten dimensjoneringen av yrkesopplæringen i fylket i forhold til arbeidslivets fremtidige behov i fylket? ”Vårt fylke vil antakelig motta mange fagarbeidere fra andre fylker”. Prosent

	Enig	Delvis enig/uenig	Uenig	Totalt	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	25	25	50	100	8
NAV/Aetat	20	80	-	100	6
KS	0	83	17	100	16
NHO	20	50	30	100	8
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/ -ringer	50	38	13	100	10
LO	25	44	31	100	10
Utdanningsforbundet	10	70	20	100	10
Totalt	22	54	24	100	68

Kilde: ECON

Figur 2.8 Enighet/uenighet i påstander om dimensjoneringen av fagopplæringen

Kilde: ECON

Tabell 2.20 *Hvordan oppfatter virksomheten dimensjoneringen av yrkesopplæringen i fylket i forhold til arbeidslivets fremtidige behov i fylket? "Vårt fylke vil antakelig motta mange fagarbeidere fra utlandet". Prosent*

	Enig	Delvis enig/uenig	Uenig	Totalt	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	63	38	-	100	8
NAV/Aetat	73	27	-	100	6
KS	17	83	-	100	17
NHO	40	30	30	100	8
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/ -ringer	38	50	13	100	11
LO	71	29	-	100	10
Utdanningsforbundet	40	60	-	100	10
Totalt	53	41	6	100	70

Kilde: ECON

2.3.3 Påvirkning av søkerne

Tabell 2.21 viser at 61 prosent av aktørene aktivt har forsøkt å påvirke ungdommen til å satse på spesielle utdanningsprogrammer og fag. Enkeltbedrifter og opplæringskontorer har vært mest aktive. NAV/Aetat, KS, NHO og LO har alle deltatt i dette i betydelig grad.

Aktørene er bedt om å oppgi hvordan de har gjort dette. Svarene viser aktiviteter som utdanningsmesser, karriereveiledning, skolens rådgivningstjeneste, skolebesøk, bedriftsbesøk, deltaking i prosjekter/aksjoner ("Aksjon helsefagarbeider", "Jenter og teknologi-

fag på Sørlandet”, ”Næringsliv i skolen”, ”Ungt entreprenørskap”), konferanser for lærerne, informasjon til foreldre,

Tabell 2.21 Har virksomheten aktivt forsøkt å påvirke ungdommen til å satse på spesielle utdanningsprogrammer og fag? Prosentandel ja

		N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	25	8
NAV/ Aetat	73	11
KS	71	7
NHO	83	12
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/ ringer	88	8
LO	78	18
Utdanningsforbundet	8	13
	61	77

Kilde: ECON

2.4 Oppsummering

Utdanningsetatene i nesten alle fylkene oppgir at yrkesopplæringsnemndene, opplæringskontorene/-ringene og skolene i fylket deltok i eller påvirket beslutningene om dimensjoneringen av fagopplæringen for skoleåret 2006/07. NHO og LO deltok via yrkesopplæringsnemndene, men også i noen grad utover det. Enkeltbedrifter og enkeltkommuner deltok via sin arbeidsgiverorganisasjon og eventuelle opplæringskontorer/-ringer, og utover det bare i om lag halvparten av fylkene, eksempelvis dersom en bedrift er særlig dominerende i et fylke.

Næringsetaten og NAV/Aetat er institusjoner som har oversikt over grunnlaget for arbeidslivets samlede behov for ulike typer fagarbeidere i hvert fylke. Utdanningsetatene i bare halvparten av fylkene mener at næringsetaten deltok i eller påvirket dimensjoneringsbeslutningene. NAV/Aetat deltok i få fylker, hovedsakelig ved å produsere fylkesfordelt statistikk og analyser.

Det vanligste er ifølge utdanningsetatene å bidra med råd eller forslag, og i mindre grad med informasjon eller analyser. Det er særlig yrkesopplæringsnemndene, opplæringskontorene/-ringene og enkeltbedrifter som bidro med vurderinger/analyser av arbeidslivets fremtidige behov.

Blant ulike typer aktører i fylkenes arbeidsliv, mener representanter fra NHO og LO i størst grad at de deltok, direkte eller indirekte, i beslutningene om dimensjonering av fagopplæringen. Begge organisasjoner oppgir at de deltok i råd og utvalg, særlig i yrkesopplæringsnemnda, og de deltok med informasjon, analyser, råd og forslag. NHO bidro i større grad enn LO med informasjon og analyser.

Utdanningsetatene mener at informasjons- og analysegrunnlaget for dimensjoneringsbeslutningene har vært best for ungdommens søking og for tilgangen på lærebedrifter og -plasser. Denne typen informasjon/analyser forelå i alle fylker, og i nesten alle fylkene ble informasjonen/analysene vurdert som tilstrekkelige. Disse to typene informasjon/analyser har hatt betydning for beslutningene i alle fylker. Utdannings-

etatene i et flertall av fylkene vurderer betydningen av informasjon/analyser om ungdommens søking og antall læreplasser som ”stor” for dimensjoneringsbeslutningene.

Et informasjons- og analysegrunnlaget om arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere forelå også i alle fylkene, men i over halvparten av fylkene blir grunnlaget vurdert av utdanningsetatene som mangelfullt. Det som forelå hadde betydning for dimensjoneringsbeslutningene i alle fylker, men det hadde stort sett bare ”noen” betydning.

Samlet sett mener utdanningsetatene at informasjons- og analysegrunnlaget er svært godt, godt eller middels godt. Ingen mener at det er dårlig eller svært dårlig.

Aktører i arbeidslivet som bidro med informasjon eller analyser, oppgir at informasjonen/analysene i hovedsak er knyttet til den aktuelle og den fremtidige situasjonen på arbeidsmarkedet. LO, NHO, enkeltbedrifter og opplæringskontorer/-ringer oppgir at de også bidro med informasjon/analyser om tilgangen på læreplasser.

Aktører i arbeidslivet som bidro med vurderinger/analyser om arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, oppgir at grunnlaget særlig har vært enkeltbedrifters vurderinger av sine fremtidige behov. NHO og LO bygger særlig sine råd/forslag på elevenes søking, tilgangen på læreplasser og den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet.

Utdanningsetaten i halvparten av fylkene mener at elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag hadde størst betydning for dimensjoneringsbeslutningen. I 5 fylker er oppfatningen at informasjon/analyser om tilgangen på lærebedrifter og -plasser hadde størst betydning. I 3 fylker oppgis arbeidslivets fremtidige behov som av størst betydning.

Når det er flere primærøkere til et fag enn det som ville svare til arbeidslivets fremtidige behov, er det i 80 prosent av fylkene vanlig å legge en viss vekt på arbeidslivets behov når antall elevplasser skal fastlegges. Antall elevplasser begrenses da i forhold til antall primærøkere.

Også når det er færre primærøkere til et fag enn det som ville svare til arbeidslivets fremtidige behov, er det vanlig i 80 prosent av fylkene å legge en viss vekt på arbeidslivets behov i dimensjoneringen. Søkere blir da forsøkt styrt over mot faget ut fra sine 2. og 3. valg. Det blir likevel ofte en risiko for mangel på den aktuelle typen fagarbeidere.

Ut fra utdanningsetatenes svar, synes det å være noe mer vanlig å legge vekt på å unngå fremtidig mangel på fagarbeidere innen et fag enn på å unngå overproduksjon. Aktørene i arbeidslivet, når de vurderer den dimensjoneringen som faktisk skjer, mener imidlertid at det utdannes for få fagarbeidere på en del områder. Dette er det stor enighet om blant aktørene. Det er mindre tilslutning blant aktørene til en påstand om at det utdannes for mange fagarbeidere innen enkelte fag. Alt i alt mener bare ¼ av aktørene at dimensjoneringen er i rimelig godt samsvar med forventede behov i fylkets arbeidsliv.

Antall læreplasser brukes i noen grad som indikator på arbeidslivets fremtidige behov. Dette øker antakelig risikoen for en fremtidig mangel på fagarbeidere.

Aktørene i arbeidslivet mener at fylkeskommunene i hovedsak legger vekt på elevenes søking når de dimensjonerer antall plasser for ungdom i fagopplæringen.

Ungdommens søking er av stor betydning for dimensjoneringsbeslutningene, men denne søkingen blir også aktivt påvirket, både av fylkeskommunene og av andre aktører i arbeidslivet. Fylkeskommunene er særlig orientert mot å orientere om valgmuligheter og innhold i fagopplæringene og i mindre grad om fremtidige jobbmuligheter. Andre aktører, og særlig opplæringskontorene, er like involvert i informasjon om jobbmuligheter som valgmuligheter og faginnhold.

3 Dimensjoneringsarbeidet i tre case

3.1 Innledning

Utvalg av fylkeskommuner

Vi valgte ut tre fylkeskommuner der vi ville gå dypere ned i dimensjoneringsarbeidet, Buskerud, Nordland og Rogaland. Disse ble valgt blant annet fordi vi ønsket å ha ulike landsdeler representert samt at vi ønsket at fylkeskommunene skulle være ulike mht i hvor stor grad de fokuserte på arbeidslivets behov i forhold til elevenes søking i arbeidet med dimensjonering av fagopplæring. Fylkeskommunene ble valgt ut blant annet på bakgrunn av svarene i Questback-undersøkelsen. De tre fylkeskommunene er selvsagt ikke ment å være et representativt utvalg.

Alle tre fylkeskommuner sa ja til vår forespørsel om å komme og avholde en dialogkonferanse med berørte parter i dimensjoneringsprosessen. Vi hadde i utgangspunktet en liste over aktører vi ønsket å invitere og gjorde kun små lokale justeringer i samråd med fylkeskommunenes kontaktperson i utdanningsavdelingen som tok seg av den praktiske samordningen for å planlegge møtet.

Deltakere

I alle fylkene inviterte vi representanter for utdanningsavdelingen og næringsavdelingen, fylkesmannen, NHO, LO, KS, Utdanningsforbundet, en lærlingrepresentant, NAV samt en politiker i Yrkesopplæringsnemnda. I tillegg var det i enkelte fylkeskommuner invitert enkeltbedrifter eller opplæringskontor, lærlingombud eller politiker i andre politiske utvalg enn yrkesopplæringsnemnda. Andre potensielt viktige aktører, som representanter for enkeltkommuner eller rektorer, ble ikke invitert siden vi ønsket å begrense deltakertallet og anså at disse aktørenes innspill kunne fanges opp via de inviterte.

Ikke alle av disse aktørene hadde anledning til å delta på dialogkonferansene. Dette vil naturlig føre til at den aktuelle aktørens synspunkter og informasjon ikke vil være med i vurderingen av fylkeskommunens dimensjoneringsprosess, med mindre aktøren svarte på questback-undersøkelsen.

Opplegg for konferansene

Alle tre dialogkonferansene ble gjennomført med samme opplegg: Vi presenterte foreløpige funn fra Questback-undersøkelsen og la frem noen hypoteser om hvordan fylkeskommunens prosess så ut sammenliknet med et nasjonalt gjennomsnitt. Deretter var deltakerne invitert til å holde forberedte innlegg om dimensjoneringsprosessen sett fra sine ståsteder. Dette ga deltakerne anledning til å korrigere vår tolkning av svarene på Questback-undersøkelsen og hypotesene vi hadde om dimensjoneringsarbeidet. I noen tilfeller var svarene på Questback-undersøkelsen og våre hypoteser ikke i samsvar med deltakernes virkelighetsforståelse. Det kunne for det første være enkelte misforståelser når det gjaldt spørsmålene i spørreundersøkelsen. For det andre var det til dels svært få aktører som svarte for hvert fylke. Dette gjør at eventuelle feilutfyllinger kunne få stor betydning i tillegg til at svarene ikke nødvendigvis gir et representativt bilde. I etterkant av konferansen foretok vi dybdeintervju med enkelte av de sentrale aktørene per telefon eller e-post.

Innhold i kapitlet

I det følgende vil vi gjøre rede for hvilke faktorer som påvirker dimensjoneringen av fagopplæringen i de tre utvalgte fylkeskommunene og hvilke hovedutfordringer de står overfor. Beskrivelsen disponeres etter tre underdeler: 1) Hvordan foregår prosessene, 2) Hvilket informasjons- og analysegrunnlaget benyttes, 3) Hvilke avveininger og prioriteringer gjøres i forhold til beslutningene. Hvordan fylkeskommunen arbeider med opplæring og omskolering av voksne for å møte kompetansebehovene i arbeidslivet behandles i kapittel fire.

I arbeidet med fagopplæringen er det viktig å skille mellom de overordnede prosessene som normalt har utgangspunkt i langsiktige strukturendringer og/eller langsiktige mål og de årlige dimensjoneringsprosessene som ender i beslutninger om dimensjonering av antall plasser for ulike fag. Alle fylkeskommuner har eksempelvis hatt grundige prosesser i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet. Disse går vi ikke nærmere inn på.

Når det gjelder de årlige *dimensjoneringsprosessene* i fylkene har vi vært ute etter å få svar på følgende spørsmål: Hvordan foregår prosessen steg for steg? Klarer fylkeskommunen å involvere de nødvendige aktørene? Hvordan foregår kontakten? Hvilke styrker og svakheter vurderer fylkeskommunen og aktørene i arbeidslivet at det er, og hva tenker de eventuelt kan gjøres for å forbedre prosessen? Vi tar også opp spørsmålet om hvordan fylkeskommunen jobber med informasjon om fagopplæring og eventuelt arbeidslivets behov ut til elevene, og siden svært mange fylkeskommuner oppgir at tilgang på læreplasser er viktig for beslutningene, vil vi også berøre hvordan de ulike fylkeskommunene arbeider med å skaffe læreplasser.

Når det gjelder *informasjonsgrunnlaget* i fylkeskommunen har vi forsøkt å besvare følgende spørsmål: Hva slags informasjon/analyser/råd/forslag besitter fylkeskommunen, og hva bidrar aktørene i arbeidslivet med? Hvor er informasjonsgrunnlaget godt, og hvor er det dårlig? Gjør man noe for å bedre informasjonsgrunnlaget der det ikke er bra? Vi understreker at vi ikke selv gjør noen vurderinger av hvorvidt informasjonsgrunnlaget er godt eller dårlig, men spør fylkeskommunens utdanningsavdeling hva de selv mener.

Når det gjelder *beslutningene*, har de viktige spørsmålene vært: Hva slags informasjons- og analysegrunnlag ligger til grunn for dimensjoneringen? Hvorfor velger fylkeskommunenes utdanningsavdeling å vektlegge som de gjør? Hvordan spiller eventuelle politiske vurderinger inn? Hva oppleves som hovedutfordringer?

Før beskrivelsen av fylkeskommunene gis det i avsnitt 3.2 en meget kort oversikt over den økonomiske situasjonen i de tre fylkeskommunene og ressursbruk i videregående utdanning og i fagopplæringen.

3.2 Økonomi og ressursbruk

I dette avsnittet har vi samlet noen tall som dekker alle de tre fylkeskommunene sammenlignet med gjennomsnitt for alle fylkeskommunene. Målet er å gi en oversikt over noen trekk ved omfang og ressursbruk i yrkesfaglig opplæring samt fylkeskommunenes økonomi. Dette er kun ment som en bakgrunn for beskrivelsen nedenfor.

Økonomiske nøkkeltall

Kommuneøkonomien har bedret seg klart gjennom de par siste årene. Dette avspeiler seg også i resultatene for "våre" fylkeskommuner. Netto driftsresultat for alle tre fylkekommunene har forbedret seg klart siden 2003, særlig har forbedringen vært markert i Buskerud og Rogaland, som begge hadde driftsresultat på over 6 prosent av driftsinntektene i 2006, i følge KOSTRA. Nordland hadde også et svært positivt resultat i 2006. Alle tre hadde driftsresultater som lå klart høyere enn landsgjennomsnittet i 2006.

Tabell 3.1 Økonomiske nøkkeltall

	2003	2004	2005	2006
Buskerud				
- Netto driftsresultat, prosent av driftsinntekter	-0,7	3,7	6	6,3
- Korrigerede brutto driftsutgifter per innbygger, kroner	5541	5068	5230	5504
Nordland				
- Netto driftsresultat, prosent av driftsinntekter	3,4	8,8	2,4	5,3
- Korrigerede brutto driftsutgifter per innbygger, kroner	7622	7082	8159	8732
Rogaland				
- Netto driftsresultat, prosent av driftsinntekter	0,5	4,6	4,9	6,1
- Korrigerede brutto driftsutgifter per innbygger, kroner	5439	4878	5251	5474
Hele landet				
- Netto driftsresultat, prosent av driftsinntekter	-1,2	1,7	1,2	3,0
- Korrigerede brutto driftsutgifter per innbygger, kroner	6261	5762	6092	6353

Kilde: KOSTRA

Et vanlig mål som ofte brukes for å sammenligne den samlede ressursbruken i kommuner/fylkeskommuner er korrigerede brutto driftsutgifter per innbygger. Av Tabell 3.1 fremgår det at ressursbruken i Nordland ligger klart høyere enn i Buskerud og Rogaland, og også for landsgjennomsnittet, målt med korrigerede brutto driftsutgifter per innbygger. De høye driftsutgiftene i Nordland, skyldes at Nordland er "dyrt" å drive, dvs. at kostnadene ved aktivitetene som fylkeskommunen har ansvar for, ligger høyere enn i gjennomsnittet av landets fylkeskommuner og høyere enn i Buskerud og Rogaland. Dette skyldes blant annet lav befolkningstetthet og store reiseavstander i Nordland sammenlignet med de to andre fylkene.

Tabellen viser videre at brutto driftsutgifter i Rogaland og Buskerud ligger på om lag samme nivå, og at utgiftsnivået i begge disse fylkeskommunene ligger klart under landsgjennomsnittet.

Yrkesfaglig opplæring

Som følge av økende antall ungdommer i aldersgruppen 16-18 år har antall elever i videregående opplæring vært forholdsvis raskt økende de seneste årene. Også i de tre fylkeskommunene, som vi har gjennomgått, har det vært en klar oppgang i antall elever i videregående skole. Fra 2001 til 2006 økte antall elever med om lag 2½ prosent årlig på landsbasis. I "våre" tre fylker har veksten vært sterkest i Buskerud og Rogaland, med en årlig vekst på om lag 3¼ prosent, mens Nordland har hatt en noe mer beskjeden vekst på om lag 1½ prosent per år.

Tabell 3.2 viser andelen elever som hadde tilbud i yrkesfaglig studieprogram. På landsbasis var det fram til 2004 ifølge tallene fra KOSTRA en økende andel av elevene i videregående opplæring som hadde tilbud i yrkesfag. Deretter har andelen falt noe. Samme tendens har det vært for våre tre fylker.

Tabell 3.2 *Elever i videregående opplæring*

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Buskerud						
- Antall elever i videregående opplæring	9713	9796	10268	10087	11094	11456
- Andel i yrkesfaglig studieprogram	38,7 %	40,8 %	41,4 %	42,8 %	42,8 %	39,6 %
Nordland						
- Antall elever i videregående opplæring	11434	10739	10732	11726	11599	12293
- Andel i yrkesfaglig studieprogram	40,4 %	42,5 %	43,1 %	44,9 %	43,6 %	42,9 %
Rogaland						
- Antall elever i videregående opplæring	17884	18979	20054	19326	20291	21094
- Andel i yrkesfaglig studieprogram	38,5 %	41,3 %	41,5 %	41,3 %	41,0 %	37,7 %
Hele landet						
- Antall elever i videregående opplæring	164369	167661	174579	170816	179566	186115
- Andel i yrkesfaglig studieprogram	38,1 %	40,8 %	40,8 %	41,6 %	40,9 %	38,6 %

Kilde: KOSTRA

Tabell 3.3 gir tall for ressursbruk i videregående opplæring og i fagopplæringen i de tre fylkeskommunene og for landet (utenom Oslo). Tabellen viser at Nordlands netto driftsutgifter til videregående opplæring ligger langt høyere enn de to andre fylkeskommunene og klart høyere enn landsgjennomsnittet. Netto driftsutgiftene både i Buskerud og Rogaland ligger under landsgjennomsnittet. Forskjellene i netto driftsutgifter avspeiler i noen grad forskjeller i kostnadene ved å drive videregående opplæring i ulike fylker, jf omtale ovenfor.

Til fagopplæringen bruker Rogaland relativt mest av sine ressurser (som andel av totale netto driftsutgifter). Om lag 30 prosent av netto driftsutgifter går til fagopplæringen i Rogaland. I de to andre fylkeskommunene går om lag 25 prosent av de samlede netto driftsutgiftene til fagopplæringen. Dette er marginalt lavere enn for landet som helhet.

Tabell 3.3 Ressursbruk i videregående opplæring

	2004	2005	2006
Buskerud			
- Netto driftsutgift per person 16-18 år	99522	97393	97023
- Andel av samlede netto driftsutgifter	66	66,1	64,8
- Herav andel til fagopplæring	23,6	24,2	26
Nordland			
- Netto driftsutgift per person 16-18 år	123215	126575	134068
- Andel av samlede netto driftsutgifter	57,9	53,6	57,1
- Herav andel til fagopplæring	24,3	24,7	24,6
Rogaland			
- Netto driftsutgift per person 16-18 år	91630	93720	95919
- Andel av samlede netto driftsutgifter	65,2	64,6	64,5
- Herav andel til fagopplæring	29,6	30,1	29,9
Hele landet ⁷			
- Netto driftsutgift per person 16-18 år	105188	106009	108493
- Andel av samlede netto driftsutgifert	64,6	63,8	63,9
- Herav andel til fagopplæring	26,2	26,6	25,7

Kilde: KOSTRA

3.3 Nordland

3.3.1 Innledning

Nordland fylkeskommune er preget av befolkningsnedgang og fraflytting i mange kommuner i fylket. Det er i dag betraktelig færre innbyggere i dag enn på 80-tallet. Som fraflyttingsfylke blir den generelle utfordringen hele landet står overfor når det gjelder å skaffe nok fagarbeidere i ytterligere grad forsterket.

Også geografisk har dette fylket store utfordringer. Med over 40 kommuner og et areal på 38 327 km² og innbyggertall på bare 235 436, er desentralisert utdanningstilbud viktig. 1/3 av elevene i Nordland bor på hybel. Nordland har politisk enighet om LOSA (Lokal opplæring i samarbeid med arbeidslivet). Målet er å redusere frafallet av elever ved å tilby videregående opplæring på hjemmeplassen til elevene. All opplæring i LOSA foregår i utstrakt samarbeid med næringslivet, og elevene er i store deler av året utplassert i bedrift. Hver hjemkommune har lokale og studieveileder. LOSA er et spleiselag mellom fylkeskommunen, som tar de største kostnadene, lokalt næringsliv og kommunene som er med i prosjektet. I Nordland er dette tre kommuner, men i tillegg tilbys det på 5 ulike videregående skoler/avdelinger, skoler med få studietilbud. En slik modell er en viktig del av dimensjoneringen i Nordland, men som vi allikevel ikke kommer til å gå nærmere inn på i det følgende kapittelet. Geografiske hensyn tas mao. i stor grad i dimensjoneringen. For enkelte kurs gjøres det også avtaler med andre fylker i Opplæringsregionen Nord om kjøp og salg av elevplasser, dette fordi kurs ikke kan fylles opp av søkere fra eget fylke.

⁷ Utenom Oslo.

Nordland fylkeskommune har 27 videregående skoler. Flere av disse har avdelinger innen samme regionen. Det vil i skoleåret 2007 – 2008 bli undervisning ved 36 skoler/avdelinger, inkl. LOSA-skoler. I tillegg til dette er det én privat videregående skole. Ungdomskullet er på om lag 3.300 elever.

3.3.2 Prosessene

Den overordnede prosessen i forbindelse med Kunnskapsløftet førte blant annet til at det ble nedsatt flere team for å sikre en best mulig oppfølging, og det ble igangsatt et betydelig arbeid for å få på plass ny Vg1 struktur fra og med skoleåret 2006/2007. Det ble utarbeidet et høringsdokument fra fylkesråden for utdanning og i oppfølgingen ble det avholdt flere regionsvise møter med mange involverte parter, blant annet var skolene sterkt involvert. Den nye vedtatte Vg1 strukturen la et godt fundament for hvilke kurstilbud skolene kunne ha på Vg2 nivå. Færre, men breiere Vg2 tilbud i forhold til VKI kursene resulterte i at flere skoler skulle tilby opplæring rettet mot nye fagområder.

Når det gjelder de årlige prosessene med dimensjonering av tilbudet, er det nedsatt en teamgruppe for tilbudsstrukturen som utarbeider utkast til skolestruktur for kommende skoleår. For skoleåret 2007-2008 ble dette arbeidet satt i gang sommeren 2006. Høringsdokumentet, som var underskrevet av fylkesråden for utdanning, ble sendt på høring i august 2006. Videregående skoler, opplæringskontor, arbeidstakerorganisasjonene, elevorganisasjonen, elev og lærlingombudet i fylkeskommunen, yrkesopplæringsnemnda, kommunene og fylkesmannen er høringsorganer. I forbindelse med høringsprosessen blir det også avholdt flere regionsvise møter, og sammen med innspillene fra høringsrunden ble saken drøftet i møte med yrkesopplæringsnemnda. Nemnda gir sine tilrådninger. Etter at teamgruppa for tilbudsstrukturen har kommet med sine forslag går saken til drøfting og endelig ferdigstilling i møte med fylkesråden for utdanning. I dette møtet deltar saksbehandleren som har hovedansvar for utredningen, fylkesutdanningsjefen og fylkesråden. Fylkesråden la saken fram i fylkesrådet i november, og den ble så fremlagt av fylkesrådet til behandling i fylkestinget i desember. Det endelige vedtak lå da til grunn for elevenes søking. Fylkesrådet skal i mai gjøre tilpasninger på bakgrunn av elevenes søking og vedta endelige kurstilbud som vil bli igangsatt for kommende skoleår i 2007/08.

Det er bred indirekte deltakelse blant andre aktører, men få deltar i den formelle dimensjoneringsprosessen. Nærings- og samferdselsavdelingen i fylkeskommunen har eksempelvis ikke vært systematisk involvert i beslutningsprosessene om antall fagopplæringsplasser/utdanningstilbud i fylket. Avdelingen har vært med på en del drøftinger om opprettelse av enkelttilbud, men i hovedsak har involveringen vært på ulike utviklingsprosjekter. Et av disse er prosjektet ”Etablering av studiesenteret i Nordland”, der nærings- og samfunnsavdelingen sammen med utdanningsavdelingen og lokale private krefter har finansiert studiesentre over hele fylket. Hovedmålet med dette har vært å få en bedre tilpasning mellom tilbud og etterspørsel av ulike kompetansetilbud i den enkelte region. De har også bidratt i utvikling av planleggingsverktøy til godkjenning av realkompetanse og strategisk kompetanseutvikling i virksomheter, i prosjektene yrkes- og utdanningsveiledning og satsningsfeltet videregående skole som regional utviklingsaktør. Et av de største samarbeidsprosjektene der næringsavdelingen bidrar økonomisk, er Entreprenørskap i skolen. I tillegg har avdelingen tatt ansvaret for partnerskap skole og næringsliv som er forankret hos NHO Nordland og som har pågått i nærmere 10 år. Avdelingen var også i sin tid med på å finansiere og utvikle LOSA.

Yrkesopplæringsnemnda er den aktøren som er tyngst inne i dimensjoneringsarbeidet. Her er LO representert med to medlemmer, NHO med to medlemmer, de har en lærlingrepresentant samt to politikere. Yrkesopplæringsnemnda foretar en gjennomgang av alle tilbudene for hvert skoleområde og har god påvirkning innenfor de kurstilbud som har vært viktig å se på. LO og NHO oppfatter at deres viktigste deltakelse er gjennom dette organet, men at de i tillegg er høringsorganer hver for seg. Enkeltbedrifter blir ikke involvert direkte, men de ser det slik at nettverksmøter de deltar i handler om dimensjonering selv om de ikke er seg dette bevisst i det daglige.

KS og Utdanningsforbundet oppfatter ikke å ha vært involvert i dimensjoneringsprosessen. De er imidlertid begge høringsorganer, og de deltar i medbestemmelsesmøtene, møter med arbeidstakerorganisasjonen for lærerne og andre tilsatte ved de videregående skolene. Her deltar også fylkeskommunens elev- og lærlingombud. KS er også involvert uformelt, f.eks. ringer opplærings sjefen i fylkeskommunen KS' rådgiver på fylkesnivå og tar opp lærlings situasjonen.

Nordland fylkeskommune oppgir at de og andre aktører kun i noen grad gir informasjon til ungdom om valgmuligheter og innhold i fagopplæringen i fylket. Fylkeskommunen, ved de ansatte i avdeling for fagopplæring, orienterer på ungdomstrinnet generelt om fagopplæring som utdanningsvei dersom de får henvendelser om det. Lærere ved de videregående skoler er ute og profilerer enkelte fag. Fylkeskommunen formidler kun i noen grad vurderinger av de framtidige jobbmulighetene for ulike typer fagarbeidere til ungdommen, men oppgir at aktører som opplæringskontorer, bransjeforeninger og kommuner i stor grad gjør dette. Når det gjelder programfag til valg, som skal styrke elevenes valgkompetanse slik at de blir i stand til å gjøre bevisste yrkes- og utdanningsvalg, er ansvaret for å utarbeide læreplanen tillagt skoleeier. I Nordland er denne læreplanen utarbeidet i samarbeid med flere aktører, blant annet fylkesmannen.

Nordland fylkeskommune hjelper i relativt høy grad enkeltsøkere med å skaffe læreplass. De kan for eksempel gå inn med tre måneders lønnstilskudd til bedrifter for at de skal ta inn lærlinger. Dette kan gjelde for elever som ut fra stort fravær/svake karakterer har problemer med å få læreplass eller for elever der alternativet kan være å opprette VKII som alternativ til læreplass. I tilfeller der det er dimensjonert med flere skoleplasser enn det er læreplasser, jobbes det gjennom året med å få frem flere læreplasser, og elever vil være inneforstått med at det kan bli vanskelig å få læreplass slik at noen søker VKII allmennfaglig påbygging. Fylkeskommunen motiverer elevene til selv å være aktiv i det å skaffe læreplass selv.

3.3.3 Informasjonsgrunnlag og analyser

Nordland svarer at de har tilstrekkelig informasjon / analyser om elevens søking, frafall og gjennomføring, tilgang på lærer- og undervisningsressurser, tilgang på lærebedrifter og -plasser samt kostnader innen de ulike utdanningsprogrammene. De beskriver imidlertid informasjons- og analysegrunnlaget for den aktuelle situasjonen på arbeidsmarkedet og for arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere i fylket som mer mangelfullt. Alt i alt vurderer likevel Nordland fylkeskommune at de har et godt informasjons- og analysegrunnlag.

Informasjonsgrunnlaget består imidlertid ikke av konkrete dokumenter/dokumentasjon. "Den beste informasjon er å skule tilbake på de to siste årene i formidlingssammenheng, fange opp tydelige signaler fra bransjer og jobbe overfor fag som har for lite lærlinger i

forhold til yrkesutøvere.” NAV har sine årlige bedriftsundersøkelser, men gir ikke noe informasjon fylkeskommunen ikke har fra før.

Fylkeskommunen arbeider med å bedre informasjonsgrunnlaget der dette er mangelfullt, og dette er et tema i møter med alle opplæringskontorene i fylket. Fylkeskommunen forventer at opplæringskontorene i egen regi eller (helst) i samarbeid med videregående skoler kommer med konkrete forslag/innspill på hvilke kurs som er mest hensiktsmessig for deres region ut fra det behov som lokalt arbeidsliv synliggjør. Fylkeskommunen kjører også en prosess overfor kommunene og sykehusene for at de skal kjenne sitt ansvar innenfor videregående opplæring og tilby læreplasser. I tillegg yter yrkesopplæringsnemnda (som har eget budsjett) og fylkeskommunen økonomisk tilskudd til skoler og opplæringskontor der de ser behovet for kartleggingsprosesser som skal sikre at regionen får de kurstilbud som regionen har mest nytte av. Parallelt med dette igangsettes informasjon overfor søkerne.

3.3.4 Beslutningene

Når det gjelder hva slags betydning de ulike typer informasjon og analyse hadde for de beslutningene som ble fattet om dimensjonering av antall plasser til fagopplæring, sammenfaller dette med i hvilken grad analysegrunnlaget oppfattes å være tilstrekkelig eller ikke. Den informasjonen som oppfattes tilstrekkelig, altså om elevens søking, frafall og gjennomføring, tilgang på lærer- og undervisningsressurser, tilgang på lærebedrifter og -plasser samt kostnader innen de ulike utdanningsprogrammene, har stor betydning. Den informasjonen som oppfattes utilstrekkelig, altså for den aktuelle situasjonen på arbeidsmarkedet og arbeidslivets fremtidige behov, har betydning, men i mindre grad. I valget av hvilken type informasjon som er aller viktigst, svarer Nordland fylkeskommune at det er elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag som avgjør. Både i tilfeller der det har vært *flere* primærsøkere til et fag enn det som ville svare til arbeidslivets fremtidige behov og i tilfeller der det har vært *færre* primærsøkere, ble antall primærsøkere tillagt størst vekt ved at antall plasser tilpasses antall primærsøkere.

Beslutninger som tas når det gjelder elevenes søking bygger på kjente søkertall, erfaringstall samt antagelser. De planlegger ut fra de behov som arbeidslivet har synliggjort, men til syvende og sist er det elevsøkingen som bestemmer hvilke kurs som blir igangsatt. Det må imidlertid være minst fem primærsøkere før det blir vurdert å sette i gang kurs, og da først hvis enkelte søkere har dette på 2. eller 3. ønske i tillegg.

Tilgangen på lærer- og undervisningsressurser spiller inn på den måten at en ønsker å videreføre kurs selv om det er få søkere for å slippe å miste kompetansen som er ved skolen. Tilgangen på læreplasser blir sterkt vektlagt i planleggingsfasen. Antallet bygger på registeret av lærebedrifter, samt senere års inntak av lærlinger i de forskjellige fag. Når det gjelder kostnader innen ulike utdanningsprogrammer er ikke dette i første rekke viktig i forhold til yrkesfag, men mest innen idrettsfag og musikk, dans, drama.

Nordland fylkeskommune har et politiske bestemt mål om at 90 prosent av elevene skal komme inn på sitt 1.valg. Dette har vært nedfelt i tidligere fylkesplaner tilbake fra 90-tallet.

I teorien dimensjoneres det ikke med flere plasser enn det er forventede lærekontrakter, men god søking til enkelte populære fag resulterer i at flere plasser blir opprettet.

Nordland fylkeskommune har hvert år siden 1996 opprettet VKII som alternativ til læreplass, men *antall kurs er betydelig redusert de siste årene.*

Økonomi er også en faktor som oppleves avgjørende for beslutningene som tas. Fylkeskommunen opplever en situasjon med stadig strammere økonomi, og de opplever at det har vært utslagsgivende for at flere kurs er tatt bort de senere år og at det legger begrensninger i antall ønskede tilbud. Økonomien gjør også at det i hovedsak planlegges for en kapasitet basert på det elevgrunnlag som er i skoleregionen. De tallene ECON har tilgang på fra KOSTRA, jf, Tabell 3.3, tyder på klart økende ressursbruk i videregående opplæring de tre seneste årene i Nordland. Andelen som er gått til fagopplæring har ligget som en stabil andel av total ressursbruk i skolene, slik at også her har trolig resursbruken per elev vært økende. ECON har imidlertid ikke hatt tilgang informasjon om det har skjedd strukturelle endringer i fagopplæringen som krever endringer i ressursgrunnlaget.

Politiske føringer og lobbying er en siste faktor vi kort vil nevne som har betydning for beslutningene om dimensjonering. Nordland fylkeskommune opplyser om flere situasjoner der innspill fra høringsparter eller andre har resultert i at kurs ikke har blitt nedlagt og at nye kurs har blitt etablert.

3.3.5 Styrker og svakheter sett innenfra

Når det gjelder styrker og svakheter i prosessen, vurderer utdanningsavdelingen i Nordland fylkeskommune selv at styrken er at det er en åpen prosess hvor alle i tilknytning til videregående opplæring kan gi innspill samt at yrkesopplæringsnemnda har positiv innflytelse i høringsprosessene selv om den ikke lykkes hver gang. Svakheten ligger ifølge fylkeskommunens utdanningsavdeling i for dårlig kommunikasjon mellom sentrale parter regionalt; interessenter som videregående skoler, opplæringskontor og NAV som i fellesskap kunne komme med konstruktive forslag. Fylkeskommunen har derfor vedtatt at skolene skal etablere regionvise utvalg sammen med blant andre opplæringskontor og NAV fordi de sitter på informasjon som bør ha betydning for de kurstilbud som bør være mest aktuelle i regionen.

Både KS og Utdanningsforbundet etterlyser en plass i yrkesopplæringsnemnda. Fylkeskommunens utdanningsavdeling mener begge bør få en plass; KS siden kommunesektoren vil bli en betydelig aktør innenfor fagopplæringa og Utdanningsforbundet fordi det ofte fremkommer forhold som har betydning for fagopplæringa i medbestemmelsesmøtene med lærerorganisasjonene, og at dette er viktig nå siden fagopplæring starter fra og med første dag i videregående skole. En ønsker imidlertid at dette skal føre til en utvidelse av yrkesopplæringsnemnda, ikke at ny representasjon skal gå utover noen av de som i dag er representert. Fylkestinget er imidlertid det organ som tar denne beslutningen.

Flere nevner at Kunnskapsløftet og Programfag til valg og Prosjekt til fordypning har kvaliteter i seg som vil medvirke til bedre samarbeid mellom de videregående skolene og lokalt arbeidsliv, og at skolene dermed får bedre forutsetninger for å foreslå kurs-tilbud med stor aktualitet. Det er imidlertid et potensiale i mer aktive kommuner, en aktør som i dag henger etter næringslivet i denne type arbeid. Også skolene kan bli bedre som regional utviklingsaktør som tar ansvar for å etablere lokale nettverk som gjør dem bedre i stand til å tilby opplæring i tråd med lokale behov.

For øvrig nevnes behovet for en mer systematisk prosess i planlegging av opplærings-tilbudet i fylket og mer aktiv deltakelse fra flere aktører. Det pekes på at det er mange som har ansvar i denne komplekse prosessen. Næringslivet styrer antall læreplasser, det må være søkere til skoleplasser, man må tenke fremover etc. Delt ansvar gjør at alle lettere kan skyve ansvaret bort. Dimensjoneringsarbeidet i fylkeskommunen beskrives dermed som et stafettløp der alle må løpe sin distanse og vite hva man skal gjøre når man mottar stafettpinne.

Når det gjelder styrker og svakheter ved *beslutningene* om dimensjoneringen, vurderer Utdanningsavdelingen det politiske bestemte målet om at 90 prosent av elevene skal komme inn på sitt 1.valg som en sterk begrensning. De mener et slikt mål har begrenset mulighetene til å tilby alternative kurs i en region og fører til at mange kommer inn på kurs de ikke har faglige forutsetninger for eller at det ikke er læreplass til dem, noe som igjen vil øke sjansen for frafall og svekke gjennomføringsgraden. Mange av aktørene fra arbeidslivet vurderte ikke dette målet som et problem *dersom* yrkesveiledningen i skolene er god nok. Vurderingen synes å være at førstevalget er et godt utgangspunkt for dimensjonering hvis man får god veiledning. Utdanningsforbundet påpeker også at det er en demokratisk rett å velge utdanning.

Både fylkeskommunen og aktører i arbeidslivet var opptatt av hvorvidt det bør gjøres en endring når det gjelder hva som bør besluttes på politisk nivå og hva som bør delegeres. Det ble stilt spørsmål om det ikke burde være slik at politikerne bare fikk beslutte overordnede prinsipper ved dimensjoneringen og at administrasjonen fikk detaljbeslutningene som et delegert ansvarsområde. Dette grunner delvis i en frustrasjon over situasjoner der linjer beholdes fordi "en eller annen delegasjon har bedt om det", men der man i neste instans kan oppleve at det ikke er noen søkere og at det dermed bare dreier seg om en linje som er "kjekk å ha". En annen grunn er at en dimensjoneringsprosess er såpass komplisert at politikere uten bred sakkunnskap vanskelig kan ha god nok oversikt til å fatte de riktige beslutningene. På den annen side ble det hevdet at en beslutningsprosess som den gjeldende virker ansvarliggjørende.

3.4 Buskerud

3.4.1 Innledning

Buskerud fylkeskommune er en fylkeskommune med mye utenlandsk arbeidskraft, men uten at dette reduserer satsing på opplæring av egne faglærte. Fylket er langstrakt, og fylkeskommunen tar også her geografiske hensyn i dimensjoneringen. Dette gjelder i størst grad på VG1, og etter det reduseres de lokale tilbudene. For noen blir det da slik at de tar lengre læreløp. Fylkeskommunen og arbeidslivet er enige om at det må tas en avveining angående fordelene med sterke fagmiljøer kontra behovet både elever og bedrifter har til geografisk *nærhet*. Man kan imidlertid ikke strekke seg for langt, og alle parter må akseptere at skoletilbud blir lagt ned hvis plassene ikke fylles. Buskerud fylkeskommune har en lokal inntaksforskrift. Det betyr at man må søke seg til den skolen som har det rette tilbudet som ligger nærmest. Unntaket er den videregående skolen i Numedal. Denne skolen har fått ekstra midler for å drive markedsføring for seg selv. Alle kan søke seg til denne, og den behandles særskilt hvert år. Buskerud har en avtale med Oppland og Vestfold fylkeskommune om at søkere fra grenseområdene er likestilt med søkere fra Buskerud.

Fra 1. januar 2007 har Buskerud fylkeskommune 13 videregående skoler, ett arbeidsinstitutt og en folkehøgskole. I tillegg er det fire friskoler i fylket, men det er ikke mye

av fagopplæringen som foregår på disse skolene. Innen fristens utløp 1. mars kom det inn 10.856 søknader om skole- eller læreplass for skoleåret 2007/2008. Nesten 1.000 lærebedrifter gir opplæring til lærlinger og lærekandidater.

3.4.2 Prosessene

I Buskerud fylkeskommunes prosess i forbindelse med innføring av Kunnskapsløftet var utvalgte rektorer ved videregående skoler samt fem regionråd aktivt med på denne. I tillegg initierte fagopplæringsstyret en informasjonsinnhenting når det gjaldt fremtidig behov for lærlinger, noe vi kommer tilbake til i avsnittet om informasjonsgrunnlaget. Prosessen i forbindelse med innføring av Kunnskapsløftet foregikk imidlertid ikke isolert fra den årlige prosessen.

De årlige prosessene foregår slik at man først ber om innspill fra skolene. Etter denne innspillsrunden samt en orientering i medbestemmelsesmøtet¹ fremmer sekretariatsleder for yrkesopplæringsnemnda (seksjonsleder fagopplæring) sak om dimensjonering av fagopplæring i Fagopplæringsstyret. Fagopplæringsstyret tilsvarer de øvrige fylkeskommuners yrkesopplæringsnemnd. I Buskerud er LO representert med to medlemmer, NHO med ett medlem, KS med ett medlem, de har en lærlingrepresentant samt to politikere. Etter behandling i fagopplæringsstyret går saken til hovedutvalget for utdanningssektoren som, etter tilråding fra fagopplæringsstyret, vedtar dimensjonering og fordeling av skoletilbudet for neste skoleår med forbehold om dekning innen vedtatte økonomiske rammer. Saken går normalt ikke til fylkestinget. Men siden det er slik at tilbudet vedtas adskilt fra budsjett, kan det være at hovedutvalget vedtar flere klasser enn det er økonomi til, og da må eventuelle tillegg opp i fylkestinget. Til slutt gjøres det tilpasninger av dimensjoneringen etter gjennomført prøveinntak på våren.

Når det gjelder hvilke andre aktører som deltar i prosessen, er ikke fylkeskommunens næringsavdeling formelt med i dimensjoneringsprosessene, men via rådmannens ledergruppe har de en viss oversikt, og de disponerer 60 millioner kroner til samarbeidsprosjekter med partnere i Buskerud. Av dette går noe blant annet til å bidra til at utdanningssystemet får en økt bevissthet om rollen som regional utviklingsaktør.

NHO og LO i Buskerud har fellesmøter og samarbeider tett med fylkeskommunen. NHO har faste møter med opplæringskontorene i Buskerud der de får innspill, og de oppfordrer alle aktørene til å se på relevante saker. Opplæringskontorene organiserer hoveddelen av sin bransje og dekker således bredt. Nesten alle kommuner i Buskerud er medlem av kommunenes opplæringskontor. Når det gjelder enkeltbedrifters innspill, har LO/NHO Buskerud fått aksept for at alt skal gå via fylkesorganisasjonen, ikke via lokale næringsforeninger som kan ha et ”trangere syn”.

Buskerud fylkeskommune opplyser at de selv i stor grad gir informasjon til ungdom om valgmuligheter og innhold i fagopplæringen i fylket. De har et samarbeid med skolenes rådgivere, og de opplever at informasjon fra fagopplæring er et etterspurt tema. Når det gjelder læreplan i programfag til valg har kommunene i drammensregionen, i samarbeid med Buskerud fylkeskommune, NHO Buskerud og Ungt Entreprenørskap Buskerud, utarbeidet felles læreplan for regionen. NHO samarbeider i tillegg med opplæringskontorene og gjør en informasjonsjobb via Partnerskapskonseptet der elever kommer på besøk til bedrifter. ”Rett elev på rett plass” er et konsept der elever er utplassert en halv dag. Dette er et samarbeid mellom ungdomsskoler og videregående skoler/ fylkeskommunen. Via skolebesøk og rådgiverinfo formidles også, i noen grad, vurderinger av de fremtidige jobbmulighetene for ulike typer fagarbeidere til ungdommen.

Det er privat sektor som tar hovedantallet av lærlinger, selv om det selvsagt er sterkt konjunkturavhengig. Kommunene tar også inn lærlinger, men det oppleves at enkelte kommuner når det gjelder enkelte fag tar inn lærlinger fordi det lønner seg, og at det når det kommer til ansettelse, er ufaglærte med lang ansiennitet som går foran. Prosjekt Helsefagarbeider er imidlertid en rekrutteringskampanje som har båret frukter. Det er en økt søking til vg1 helse- og sosialfag, spesielt i Drammensregionen.

3.4.3 Informasjonsgrunnlag og analyser

Buskerud fylkeskommune oppgir å ha tilstrekkelig informasjons- og analysegrunnlag for elevens søking, arbeidslivets fremtidige behov i fylket, tilgang på lærebedrifter og -plasser samt kostnader innen de ulike utdanningsprogrammene. Motsatt oppgir de å ha en noe mangelfull informasjon om elevenes frafall og gjennomføring, den aktuelle situasjonen på arbeidsmarkedet samt tilgangen på lærer- og undervisningsressurser. Det siste gjelder oversikt over ressurser i de tilfellene der tilbud ikke bare skal videreføres, men dersom det skal opprettes noe nytt/gjøres store endringer. Alt i alt vurderer Buskerud fylkeskommune at de har et godt informasjons- og analysegrunnlag for å dimensjonere antall plasser for ungdom.

Det meste av informasjonen bygger på erfaringstall, men noe annen dokumentasjon foreligger også. Når det gjelder den aktuelle situasjonen på arbeidsmarkedet, gjennomfører NAV hvert år en utvalgsundersøkelse blant bedrifter i Buskerud. Undersøkelsen sier noe om bedriftenes etterspørsel etter arbeidskraft. I tillegg lager de årlige prognoser for sysselsetting og arbeidsledighet. Dette er analysematerieell utdanningsavdelingen benytter, men det er ikke informasjon som ikke er kjent fra før, og heller ikke spesifikt nok til at det kan brukes i dimensjoneringen av enkelttilbud. SSBs nasjonale prognoser er imidlertid enda mindre relevante for Buskerud og benyttes derfor ikke. Når det gjelder informasjon om arbeidslivets fremtidige behov, initierte fagopplæringsstyret som nevnt en innhenting av bedriftenes og kommunenes behov for fagarbeidere. NHO, KS, HSH og LO ble invitert med en representant hver til å delta i en arbeidsgruppe. LO var forhindret fra å møte, og HSH kunne ikke avse ressurser. Men NHO og KS innhentet sammen med fagopplæringsseksjonen i fylkeskommunen opplysninger om behov for nye fagarbeidere i 2010 og ønske om lærlinger fra 2008 fra henholdsvis kommuner og NHO-bedrifter. I tillegg har man bygget på erfaringer fra tidligere års formidling til læreplass og aktiviteten i lærefagene. Resultatet av denne innsamlingen er rapporten *Fagopplæring i Buskerud med Kunnskapsløftet. Behov for fagarbeidere i 2010 og antall lærlinger fra 2008*. Denne er revidert 27.10.2006 og vil etter ønske fra fagopplæringsstyret revideres hvert år.

NHO og NAV skal nå forsøke å samarbeide om en bedriftsundersøkelse der man spør om behovet for lærlinger - mao kople det de begge gjør på hver sin kant. Dette materialet sier en del om forventet behov for antall lærlinger, men det oppleves som vanskelig ut fra det å slutte hvor mange klasser som trengs. Dette kommer vi tilbake til under avsnittet om beslutninger.

3.4.4 Beslutninger

Buskerud oppgir at informasjonen om arbeidslivets fremtidige behov samt tilgangen på lærebedrifter og -plasser har størst betydning for dimensjoneringen, men at det selvsagt er en forenkling siden det gjøres ulike prioriteringer på ulike retninger. I tilfeller der det har vært flere primærsøkere til et fag enn det som ville svare til arbeidslivets behov, har fylkeskommunen lagt størst vekt på tilgang på læreplass for å gi mulighet for

fullføring etter hovedmodellen. I tilfeller der det har vært langt færre primærsøkere til et fag, har de forventede behov i arbeidslivet blitt tillagt størst vekt i dimensjoneringen på den måten at søkere ble forsøkt styrt over mot sine 2. og 3.-valg.

Også Buskerud har et politisk vedtak om at 90 prosent av elevene skal få oppfylt førsteønsket sitt, men dette beskrives som ”hvilende”. Fagopplæringsstyret har gjennom en årrekke forsøkt å senke dette kravet for bedre å kunne oppfylle arbeidslivets behov. Flertallet i hovedutvalget for utdanning har imidlertid stemt forslaget ned. Nå den er politiske situasjonen i hovedutvalget endret og etter innspill fra fagopplæringsstyret har hovedutvalget behandlet kriterier for justering av skoletilbudet og vedtatt at søkeres mulighet for å få fullført et opplæringsløp etter hovedmodellen vektlegges sterkere enn at søkerne får sitt førsteønske for inntak på vg1 ved justering av skoletilbudet.¹ Nå arbeides det aktivt for å holde oversøkingen på populære linjer nede. Fylkeskommunens utdanningsavdeling oppgir tilgangen på læreplasser å være *den* viktigste faktoren og får støtte fra aktører i arbeidslivet på at det også fra den vinkelen oppleves slik. De opplever i høy grad å få gehør for arbeidslivets behov i dimensjoneringsprosessen.

Hvordan fylkeskommunen reflekterer rundt situasjoner der antall forventede lærekontrakter er vesentlig lavere enn elevtallet det dimensjoneres for på Vg2-nivå, illustrerer godt hvilke avveininger som gjøres: Fylkesutdanningsssjefen konkluderte med at en i slike situasjoner tar sikte på å gjøre en tilpasning av dimensjoneringen og fordeling av klasser, men at det forventes at noen vil ønske å avslutte sin videregående opplæring med Vg3 påbygging fellesfag, at mange ønsker å avslutte sin videregående opplæring med kompetanse på lavere nivå, enten som elev eller lækandidat, og at noen også inngår kontrakt om større deler av opplæringen i bedrift. Når det gjelder utdanningsprogram for helse- og sosialfag, er det slik at en for å opprettholde volumet på dagens nivå av helsefagarbeidere, bør ha minst 100 nye lærlinger i 2008. Kommuner som svarer på forespørsel understreker alle forbehold om økonomi, og Kommunenes Opplæringskontor forventer kun 60 nye lærlinger i faget i 2008.

Fylkeskommunen oppretter ikke vg3 i skole for å dimensjonere ut fra arbeidslivets behov når det ikke finnes læreplasser, de planlegger i alle fall ikke med det. Vi kommer nærmere inn på dette i oppsummeringen (3.6), men én av vanskelighetene med å opprette vg3 i skole vil være at elever på vg3 uten lønn i begrensede praksisperioder vil gå sammen med lærlinger med lønn i de samme virksomhetene og at dette igjen kan redusere kommunenes vilje til å ta inn lærlinger. Buskerud har imidlertid hatt en klasse VKII de tre foregående skoleår, i tre ulike lærefag.

Økonomi spiller selvsagt også inn. Tallene fra KOSTRA for de siste årene viser at ressursbruken på videregående opplæring synes å ha vært styrt stramt med en nedgang i nominelle driftsutgifter per person mellom 16-18 år. ECON har ikke hatt tilgang til materiale som viser hvorvidt det har sammenheng med strukturelle endringer i tilbudet. Tallene viser imidlertid at andelen av driftsutgiftene i fylkeskommunen som brukes til fagopplæring er økende.

Lærer- og undervisningsressurser er selvsagt relevant for dimensjoneringen, men fylkeskommunen dimensjonerer ikke i normalår med tanke på at linjer ikke kan legges ned av hensyn til lærerne. I forbindelse med innføringen Kunnskapsløftet ble det imidlertid dimensjonert med overkapasitet på design & håndverk i forhold til arbeidslivets behov siden en regnet med at det nye tilbudet var lite kjent og at en eventuell nedtrapping burde og kunne tas gradvis.

3.4.5 Styrker og svakheter sett innenfra

Når det gjelder styrker og svakheter i prosessen, vurderer utdanningsavdelingen at informasjonen til elevene ikke er god nok. Det er fagopplæringsseksjonen i fylkeskommunen som innehar oppdatert informasjon, men de har ikke kapasitet til å dra ut til ungdomsskolene. Både rådgiverne og opplæringskontorene har veilederkompetanse, men ingen av dem har fullstendig oversikt over all fagopplæring. Fylkeskommunen satser som alle andre på karriereveiledningssentre for tiden, og ressursene er prioritert til dette. Fylkeskommunen tror imidlertid ikke karriereveiledningssentrene vil nå ut til alle elever og foresatte siden de vanskelig kan dekke hele fylket. Per i dag er de heller ikke bemannet med mye kompetanse på fagopplæring.

En annen utfordring er å få kommunene til å være en mer aktiv aktør i forhold til dimensjonering, det å ta inn lærlinger og i det hele tatt å vise interesse for denne delen av regionalutviklingen.

Fylkeskommunen har hatt en grundig prosess når det gjelder hvem som bør være medlemmer i fagopplæringsstyret, og de vurderer det slik at dagens situasjon er den rette. Utdanningsforbundet er vurdert å være mest engasjert i forhold til tilsettingsprosessene i skolen, ikke dimensjoneringen i seg selv. De forventes i tillegg å ha en annen innfallsvinkel om kriterier for dimensjonering av fagopplæring enn dagens fagopplæringsstyre. De forventes å prioritere lærernes arbeidsplasser framfor både arbeidslivets behov og elevenes valg. Når det gjelder hvem som er representert for øvrig, uttaler NHO eksplisitt at de opplever det som en styrke at sentrale politikere sitter i fagopplæringsstyret siden dette fører til stor gjennomslagskraft for fagopplæringsstyrets forslag når sakene de har behandlet skal vedtas av hovedutvalget for utdanning.

Når det gjelder styrker og svakheter ved informasjonsgrunnlag og analyser, oppleves det som en utfordring at man ikke har tilstrekkelig kunnskap om økonomien siden skoleåret starter før budsjettåret. Dette gjelder særlig hvis det skal gjøres store justeringer. En annen utfordring er at man ikke alltid har vedtak om struktur klart. For øvrig oppleves det at man jobber godt med å bedre informasjonsgrunnlaget. Fagopplæringsstyret er aktive og etterspør analyser der det ikke finnes – og opplever at de får det.

Arbeidsfordelingen mellom politisk og administrativt nivå i Buskerud fylkeskommune er slik at politikere jobber på et overordnet nivå og at administrasjonen styrer detaljene. Slik ønsker de å ha det. Det er ikke store partipolitiske forskjeller utover forskjell i synet på fritt skolevalg.

3.5 Rogaland

3.5.1 Innledning

Rogaland er en tilflyttingsfylkeskommune med stort behov for arbeidskraft. Også her tas det distriktspolitiske hensyn. Fylkestinget ser på mulighetene for å styrke fagmiljøet ved enkelte skoler, men dette avveies mot at distriktsskoler må ha så bredt tilbud som mulig slik at en unngår fraflytting og kan tilpasse seg det lokale næringslivet. Det vurderes også som viktig distriktspolitisk at klasser i distriktene fylles opp med søkere uten rett dersom en stram økonomisk situasjon ikke gjør at disse søkerne må avvises.

Rogaland praktiserer fritt skolevalg. Erfaringene viser at det er lettere å fylle opp klasser i sentrale strøk enn i distriktene, og skolene oppfordres til å foreta organisatoriske

endringer, som f.eks. at elever i ulike Vg2program kan gå i samme klasse deler av tiden, for å styrke det desentraliserte tilbudet og styrke sin egen eksistens. Målet er å få så få ledige skoleplasser som mulig. Fylkeskommunen praktiserer overbooking i enkelte klasser for å redusere faren for dette. Når det gjelder de tilliggende fylkeskommunene, har Rogaland egne avtaler med Vest-Agder og Hordaland. Elever i grensestrøkene kan dermed søke opptak i Rogaland på samme betingelser som de som bor i Rogaland.

Det er 45 videregående skoler i Rogaland, hvorav 32 er fylkeskommunale og 13 er private. To av de fylkeskommunale er tilknyttet helseforetakene. Det ble i 2006 inngått 2.442 kontrakter om opplæring i bedrift. Omtrent 19 800 elever har søkt videregående opplæring til neste skoleår. Flere søker nå studiespesialisering på bekostning av en yrkesfaglig utdanning.

3.5.2 Prosessene

Rogalands fylkeskommune utarbeidet i forbindelse med innføring av Kunnskapsløftet en overordnet strategisk plan for kompetanseutvikling i videregående opplæring som omfattet både skole og bedrift.

Når de gjelder de årlige dimensjoneringsprosessene, blir forslag om plassering av nye utdanningsprogrammer inklusive kapasitet på den enkelte skole behandlet ute på skolene først. I tillegg har fylkesrådmannen møte der alle opplæringskontorene og eventuelle store bedrifter som ikke er organisert i opplæringskontorene er inviterte for å delta med sine kommentarer og vurderinger vedrørende neste års dimensjonering og tilgang på læreplasser. Rundt november/desember sendes saken fra fylkesrådmannen til yrkesopplæringsnemnda pluss opplæringskomiteen, der saken hhv tas til etterretning og behandles for innstilling til fylkestinget. Fylkestinget beslutter endelig dimensjonering i form av antall klasser per skole samt en økonomisk ramme i tilknytning til at budsjettet blir vedtatt. Forslag om dimensjonering behandles på nytt etter søkingen. Søkingen avgjør om noen tilbud kan legges ned og hvilke nye som må opprettes. Taket på antall klasser ligger imidlertid fast. Etter siste møte i inntaksnemnda i oktober / november inneværende skoleår, iverksetter man vg3 i skole for de som ikke har skaffet læreplass.

Det er ikke mange eksterne aktører som har en formell rolle i dimensjoneringsprosessen. Heller ikke i Rogaland er næringsetaten blant de aktørene som deltar. Utdanningsforbundet er bare høringsorgan. KS oppleves som en halvveis politisk organisasjon og halvveis arbeidsgiverorganisasjon. De er mest synlige i forhold til helse- og sosialfag og bidrar med å legge til rette for arenaer for rådmenn og ordførere.

Yrkesopplæringsnemnda, som består av to representanter fra LO, to fra NHO, en lærlingrepresentant og to politikere, er selvsagt aktive når det gjelder yrkesopplæring, men rent formelt er de ikke en del av dimensjoneringsprosessen. De kommer med innspill til saksbehandlerleddet i fylkeskommunen og får seg forelagt sak om dimensjonering. Som nevnt over foretar de ikke en behandling av saken, men tar den til etterretning. På den annen side er lederen og nestlederen i yrkesopplæringsnemnda politikere, noe som fører til at arbeid i yrkesopplæringsnemnda og opplæringskomiteen i noen grad integreres.

LO og NHO engasjerer seg i dimensjonering av fagopplæring også utenfor arbeidet i yrkesopplæringsnemnda. NHO opplever at deres hovedoppgave er å påvirke elevene, særlig i forhold til den mismatchen de ser mellom antall læreplasser og elevenes søking. I 2005 var det f.eks. mange flere ledige læreplasser enn antall søkere, og dette prøver de

å gjøre noe med. Tre tiltak de ser er nyttige er partnerskap, Ungt Entreprenørskap og opprettelsen av veiledningssentre.

Karriereveiledningssentrene er det viktigste nye tiltaket når det gjelder informasjon. Fylkestinget i Rogaland vedtok å etablere et 3-årig prosjekt "Karrierenettverket" som skulle involvere en rekke aktører som hver for seg har ansvar eller interesse for en forsterket yrkes- og utdanningsveiledning. De involverte partene er de videregående skolene, KS, Næringslivets Hovedorganisasjon, LO, NAV, Universitetet i Stavanger og sammenslutningen av private opplæringskontor. Bedriftene er flinkere til å delta her enn enkelte skoler. Rogaland fylkeskommune har prosjektledelsen, og det er etablert nettverk i alle deler av fylket. Nettverkens oppgaver har vært å styrke kompetansen i karriereveiledningen hos alle de andre deltakende partene og selv ta initiativ til arrangementer/tjenester som sprer kunnskap om yrkes- og utdanningstilbud til deltakernes organisasjoner og målgrupper. Fylkestinget vedtok å etablere to karriereveiledningssentre i 2007. Høsten 2006 har nettverkene konsentrert sitt arbeid om å legge planer for nye karriereveiledningssentre i Rogaland.

Når det gjelder informasjon for øvrig, satser fylkeskommunen blant annet på gigantiske foreldremøter med 1.500 personer samlet. De har også en ungdomspatrolje som gir informasjon om helse- og sosialfag der ungdommen selv forteller om læresituasjonen. Rådgivertjenesten i skolen er delt i to: en sosial del og en yrkespedagogisk. For øvrig er det i større grad opplæringskontorene enn fylkeskommunen som sørger for denne type informasjon. Fylkeskommunen har motivert til etablering av bransjerelaterte opplæringskontorer. Distriktene tapte imidlertid noe på dette, og fra 1999 startet arbeidet med å etablere tverrfaglige opplæringskontorer i distriktene. Tre slike opplæringskontorer er nå på plass. Kommunene har ikke organisert seg i opplæringskontorer slik fylkeskommunen forsøker å motivere dem til, men her kan det være en endring på gang nå.

For programfag til valg er det laget en rammeplan for fylket, og regionstenkning er lagt til grunn. Her har KS, NHO, LO og fylkesmannen engasjert seg, og det er pekt ut samarbeidspartnere blant videregående skoler.

Arbeidet med å skaffe lærlinger går bra. Rogaland fremhever den grundige prosessen etter reform 94 da det ble en gedigen utfordring å skaffe nok læreplasser. Med det nye rettighetsaspektet fikk en elev rett til å fullføre løpet en hadde startet på, og fylkeskommunen måtte da dimensjonere realistisk i forhold til antall læreplasser. Fra 1994 til 1996 mer enn doblet fylkeskommunen antall læreplasser til 2200 lærekontrakter. Offentlig sektor ga alene 500 plasser. Det var et sterkt politisk trykk her siden tidspunktet sammenfalt med at to store institusjoner for psykisk utviklingshemmede ble avvirket i fylkeskommunen og overført kommunene.

Prosessen med å skaffe lærlinger er i følge fylkeskommunen basert på åpen dialog. Det er få formelle kanaler og ingen intensjonsavtaler, og ordningen er basert på at LO og NHO er løsningsorienterte ved eventuell krise. I tillegg til læreplasser, har to av de videregående skolene et forsøk med opplæringsavtaler. Elever som har opplæringsavtale er skolens elev, men skolen skaffer eleven praksisplass ute i bedrift. Det kan være slik at denne eleven senere får tilbud om læreplass. NAV og fylkeskommunen samarbeider om *oppfølgingstjenesten*, og NAV har derfor noen samarbeidsavtaler når det gjelder praksisplass og opplæring. Fylkeskommunen har ansvar for opplæring, men NAV kan følge opp ute i bedriftene.

3.5.3 Informasjonsgrunnlag og analyser

Rogaland fylkeskommune mener de har tilstrekkelig informasjons- og analysegrunnlag om det aller meste. Dette gjelder elevenes søking, den aktuelle situasjonen på arbeidsmarkedet for fagarbeidere, arbeidslivets fremtidige behov, tilgangen på lærer- og undervisningsressurser, tilgangen på lærebedrifter og -plasser samt kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag. Det er kun for elevenes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere de svarer at informasjonsgrunnlag ikke foreligger, men dette går langt utover det grunnleggende nivå. Fylkeskommunen har oversikt over de nasjonale undersøkelsene som er blitt gjort på dette området, men har stort politisk trykk på frafallsproblemet og etterlyser mer kunnskap om hva som bidrar til høyt frafall. Alt i alt har de dermed et svært godt analysegrunnlag for å dimensjonere antall plasser for fagopplæring.

Også Rogaland fylkeskommune har imidlertid få konkrete analyser som er dokumentert. De opplever at det var mer bruk av konkret dokumentasjon på midten av 90-tallet, men at det i etterkant er blitt slik at dokumentasjonen har mindre verdi enn den muntlige prosessen som er innrettet etter den dialogen som har vært med partene.

Det vises imidlertid til tre konkrete rapporter når det gjelder informasjon om arbeidslivets behov. For det første er det den strategiske næringsplanen som sier noe om langsiktige behov. For det andre er det Konjunkturbarometeret for Rogaland, et samarbeidsprosjekt mellom fylkeskommunen og partene i arbeidslivet, blant annet 90 bedriftseiere, som kommer ut tre ganger i året. For det tredje presenterer NHO Rogaland hvert år en spørreundersøkelse de gjør blant sine medlemsbedrifter.

3.5.4 Beslutningene

Angående hva slags betydning de ulike typer informasjon og analyser hadde for de beslutningene som ble fattet om dimensjonering av antall plasser til fagopplæring, legger fylkeskommunen stor vekt på søking, arbeidslivets fremtidige behov og tilgang på lærebedrifter og -plasser. Kostnader innen de ulike utdanningsprogrammer og fag har betydning kun på den måten at det ikke opprettes ekstra klasser på linjer som er sterkt oversøkte og dyre, som media og kommunikasjon. Tilgangen på lære-plasser oppgis å ha *størst* betydning.

I tilfeller der det har vært langt *flere* primærsøkere til et fag enn det som ville svare til arbeidslivets framtidige behov, har de forventede behov i arbeidslivet blitt tillagt størst vekt ved at antall plasser forble begrenset i forhold til primærsøkere. I tilfeller der det har vært langt *færre* primærsøkere til et fag har søkere kun i noen grad blitt forsøkt styrt over mot utdanningen ut fra sine 2. og 3. valg for å få fylt et antall plasser tilpasset de forventede behov i arbeidslivet. For Rogaland fylkeskommune er elevenes førsteønske avgjørende. ”De søker jo bare om igjen hvis de ikke får førstevalget sitt.”¹ Fylkeskommunen oppgir at de i en situasjon med flere lære-plasser enn antall primærsøkere vil gi elevene sitt førstevalg og heller la lære-plasser stå ledig. Det slås også fast i dimensjoneringssaken vedtatt av fylkestinget at ”Det vil imidlertid måtte gjøres tilpasninger når søknaden er kjent, og dette vil også neste år kunne føre til at det rekrutteres for mange elever til enkelte populære fag og for få der det er ledige lære-plasser”¹ Fylkesrådmannens forslag bygger på eksisterende tilbudsstruktur, ledige elev-plasser, antallet avgangselever kommende vår, tilgjengelige lære-plasser (beskrives som næringslivets behov) samt den enkelte skoles kapasitet.

Beslutningene som tas, grunner også i et politisk mål om minst mulig frafall. De opplever alltid at det står 6-700 plasser ledig på slutten av hvert år, og det er et politisk mål å unngå dette. Arbeidet med frafall har derfor stort fokus i yrkesopplæringsnemnda.

Dokumentasjonen om næringslivets behov oppleves å medvirke til at aktørene hever sitt kunnskapsnivå generelt. Dimensjoneringen beskrives som en stadig pågående prosess, og det er ikke slik at noen av disse dokumentene fører til plutselige endringer i dimensjoneringen av fagopplæring. Det er stor interesse for denne type dokumentasjon, og ting som vil komme frem her, setter dagsorden. Det understrekes også at en ikke kan legge enkeltdokumenter, f.eks. konjunkturbarometeret, til grunn for dimensjonering, siden man da skulle ha gitt full gass på alle linjer.

Rådmannen i Rogaland vurderte organisasjonenes plass i yrkesopplæringsnemnda ved siste oppnevning. Resultatet var at KS fikk vararepresentanten for en av NHO sine representanter. Utdanningsforbundet er vurdert som arbeidstakerorganisasjon og oppfattes som ivare tatt av LO sin representasjon. Fylkesutvalget i Rogaland har også vurdert Utdanningsforbundet som en arbeidstakerorganisasjon i forhold til forslaget til ny opplæringslov og framtidig organisering av Yrkesopplæringsnemnda, og mener altså at Utdanningsforbundet ikke skal ha noen særstilling i forhold til andre arbeidstakerorganisasjoner.

3.5.5 Styrker og svakheter sett innenfra

Fylkeskommunen vurderer selv at svakheter i prosessen kan være at det av og til går litt "fort i svingene". På den positive siden er fylkekommunen løsningsorientert, men det kan føre til at de av og til kutter noen hjørner og ikke informerer godt nok. De opplever også selv at de er litt for lite villige til å komme mer ut der hjelpen trengs i stedet for å invitere alle inn til fylkeshuset. Andre, utenforstående aktører, kan på sin side oppleve at reglene og arbeidsmetodene til fylkeskommunen er noe tungvinte.

NAV beskriver et potensiale for en bedre synkronisert arbeidsdeling mellom fylkeskommunen og seg selv. Dette gjelder for det første oppfølgingstjenesten og hvem som skal gjøre hva på hvilket tidspunkt. Det er viktig å komme tidlig inn her, både når det gjelder rådgivning og anskaffelse av lære plass.

Dimensjoneringsprosessen i fylket er en entydig politisk prosess, og det er ikke noe ønske om i større grad å delegerer mer til administrasjonen. Det politiske aspektet oppleves først og fremst i forhold til geografi, til det å opprettholde skoler og klasser i strøk der det kan være vanskelig å fylle opp. Det beskrives for øvrig en gjensidig forståelse mellom politikere og administrasjon. Partene i arbeidslivet synes en prosess som er så politisk er ønskelig, siden det fører til genuint skoleinteresserte politikere.

Både NHO og LO er i og for seg fornøyd med prosessene slik de er i dag, men de er ikke så sikre på om deres innspill tilflyter beslutningstakerne. Med dette menes det at de har god dialog med saksbehandlerleddet, men de vet ikke hvor mye av deres innspill som blir brakt videre. De vil gjerne ha prosessen noe mer formalisert. Deres råd og forslag settes ikke inn i noen formell prosess, og mye er personavhengig. Det oppleves også som problematisk at dimensjoneringen er foretatt før saken kommer til yrkesopplæringsnemnda. De får saken til behandling, men i praksis kan de ikke gjøre annet enn å ta den til etterretning. Sakspapirene blir fremlagt i møte, og når saken er på 86 sider, er det ikke mulighet for noe annet. Det knyttes derfor forventninger til de fore-

slåtte endringene i opplæringsloven, der dimensjonering foreslås som en av fire hovedområder yrkesopplæringsnemnda SKAL behandle.¹

En utfordring på informasjonssiden er å profesjonalisere veiledningssentrene. Det må ikke bli slik at de brukes til ”å løse personalproblemer og ansette en avdanket lærer”,¹ og det er også en stor utfordring å fremskaffe god nok dokumentasjon på arbeidslivets behov for å gi god og riktig input til den som skal rådggi elevene. For å få elevene til å søke må det også jobbes med de enkelte skolenes attraktivitet. Visjonen er at hver skole skal videreutvikle det de er gode på og bli kraftsentre innen dette, og troen er at elevene vil tiltrekkes av dette. Lærlingrepresentanten fremhever også rådgivingstjenesten som den største utfordringen, og mener at lærlinger selv burde stå for informasjonen ute i skolene.

Når det gjelder arbeidet med å skaffe læreplasser, vurderer fylkeskommunen prosessen på midten av 90-tallet som så vellykket at det har gjort at de i ettertid har kunnet flyte litt på den standarden som da ble satt. Prosessen med å skaffe lærlinger er en kontinuerlig prosess, og til forskjell fra situasjonen mange andre steder, oppleves kommunene fortsatt å være ansvarlige parter når det gjelder lærlingsituasjonen.

Av styrker og svakheter vedrørende beslutningene, beskriver Rogaland det å dimensjonere i størst mulig samsvar med næringslivets behov og eksisterende læreplasser som vanskeligere nå enn før fordi opplæringsloven gir elever rett til å foreta et omvalg uten at de mister opplæringsretten. Også siste lovendring som sier at elever kan utsette sin videregående opplæring helt til utgangen av det året de fyller 24 gjør det vanskeligere å få etablert opplæringstilbud som er upopulære blant søkerne siden mange etter fylkeskommunens syn da heller velger å utsette skolestart hvis de ikke kommer inn på primærvalget sitt.

3.6 Oppsummering og ECONs vurderinger

3.6.1 Prosessene

Når det gjelder de formelle dimensjoneringsprosessene, er det forskjeller mellom fylkeskommunene med hensyn til hvilke råd og utvalg som er involvert. Vi ser at dimensjoneringssaken både i Nordland og Rogaland fylkeskommune går til fylkestinget, mens det i Buskerud er slik at dette er delegert til hovedutvalget for utdanning. I Nordland og Buskerud fylkeskommune blir dimensjoneringssaken behandlet av yrkesopplæringsnemnda/fagopplæringsstyret, mens den i Rogaland kun blir tatt til orientering. Vedrørende i hvilken grad andre aktører blir involvert, er dette relativt likt i alle tre fylkeskommunene. Næringsavdelingen i fylkeskommunen er overraskende lite involvert og kommunene er, med unntak som beskriver regelen, i stor grad passive.

Det er ganske interessant at KS og Utdanningsforbundet i Nordland ikke opplever at de er involvert. Det er åpenbart at grunnen er at de ikke er representert i yrkesopplæringsnemnda, for de deltar i flere andre fora. Dette tydeliggjør at *deltakelse* av disse defineres som formell plass i råd og utvalg, og at det å være høringsorgan og uformell samarbeidspartner ikke oppleves bra nok. Siden det innenfor visse føringer er opp til fylkeskommunen å oppnevne medlemmene i yrkesopplæringsnemnda, kan det være ulikt fra fylke til fylke hvilke organisasjoner som er representert.

Det virker som om dimensjoneringsprosessen fungerer greit, men flere nevner behovet for en mer systematisk prosess i planlegging av opplæringstilbud i fylket og mer aktiv

deltakelse fra flere aktører. Beskrivelsen fra Nordland fylkeskommune er betegnende – der dimensjoneringsprosessen beskrives som et stafetløp der alle må løpe sin distanse og vite hva man skal gjøre når man mottar stafettpinnen. For at dette skal fungere bør prosessen i større grad enn den er i dag formaliseres. Det er mye som gjøres allerede i dag, men det er et potensiale for sterkere fokus, rolleavklaring og formalisering.

Rogaland er den fylkeskommunen der dimensjoneringsprosessen synes mest politisert. I Buskerud beskrives det stor grad av delegering, mens Nordland er i en mellomposisjon og i en prosess angående hvorvidt de vil nærme seg et system som det de har i Buskerud med større grad av delegering.

3.6.2 Informasjonsgrunnlag og analyser

Når det gjelder *informasjonsgrunnlaget*, virker Rogaland fylkeskommune å ha det bredeste grunnlaget for dimensjoneringen. Buskerud har også et godt og bredt grunnlag, mens Nordland synes å mangle et godt beslutningsgrunnlag når det gjelder arbeidslivets behov. Det er imidlertid et interessant spørsmål hvem som skal definere arbeidslivets behov. Vi drøftet dette med alle tre fylkeskommunene og brukte et nokså kjent behov i arbeidslivet, kommunenes behov for helsefagarbeidere, som utgangspunkt. Buskerud fylkeskommune dimensjonerer ut fra signalene fra arbeidslivet og kjører nokså hardt på at kommunene, hvis de har behov for helsefagarbeidere, må signalisere det ved å melde inn ønske om å ta inn lærlinger. De må ”kjenne sin besøkelsestid”. Nordland kjører en ”mykere linje” og gjør sine antagelser hvis de ikke har eksakte tall for bestemte lærefag. Når det gjelder helsefagarbeiderfaget arbeidet de ut fra at det *er* et rekrutteringsbehov i kommunesektoren de kommende åra og arbeider parallelt med å avholde møter med kommunene og sykehusene. ”Har vi skullet vente på at alle kommuner har kommet med sine behov så ville de fått problemer rekrutteringsmessig.” De påpeker at det heldigvis er slik at mange ungdommer har interesse for dette faget. Denne gangen er det Rogaland som plasserer seg i en mellomposisjon. De er prinsipielt for å bruke samme kriterier som Buskerud, men gjør blant annet unntak for to yrkesgrupper der de oppfatter manglende vilje til å ta inn lærlinger som proteksjonisme. Dette gjelder feltene frisør og blomsterdekoratør. Der oppfatter de at det er en frykt for konkurranse som hindrer inntak av lærlinger, og her opprettes derfor skoleplasser uten lære plasser.

Informasjons- og analysegrunnlaget kan alltid bli bedre. I en høykonjunktur som den vi opplever nå, er det ikke sikkert behovet for bedre analysegrunnlag når det gjelder arbeidslivets behov, men dette kan selvsagt endre seg. Etter ECON syn vil både informasjonsgrunnlag som innhentes i de kontinuerlige dialogene som er integrert i dimensjoneringsprosessene og mer formelt pregede analyser være viktige for å ta beslutninger. Størst behov har en for å kartlegge det kortsiktige og mellomlangsigte behovene for ulike typer arbeidskraft. Slike analyser kan gi signaler om omfanget av lære plasser på kort og mellomlang sikt. Langsiktige analyser kan gjennomføres, men vil i første rekke danne et bakteppe for beslutningene.

3.6.3 Beslutningene

I forhold til hvilke avveininger og prioriteringer som gjøres når beslutningene om dimensjonering skal tas, skiller fylkeskommunene seg fra hverandre. Nordland vektlegger i stor grad søkingen, og opplever det politiske målet om at 90 prosent skal få oppfylt førsteønsket sitt som en begrensning for andre avveininger. Rogaland har også en klar intensjon om at flest mulig skal få oppfylt førsteønsket sitt, men begrenses ikke i samme grad av et politisk bestemt absolutt mål. Buskerud plasserer seg som det fylket som i

størst grad nedprioriterer etterkommelse av elevenes førsteønske til fordel for behovene i næringslivet, og de tar aktivt avstand fra et gammelt mål om at 90 prosent skal få oppfylt førsteønsket. Tilgangen på lærebedrifter og -plasser oppgis som viktigst for beslutningene om dimensjonering. Vår oppgave er ikke å vurdere fordeler og ulemper når det gjelder hva som veier tyngst i dimensjoneringen, men det er viktig å ha et aktivt forhold til det og vurdere eventuelle begrensninger for muligheten for et ønsket resultat.

Som nevnt innledningsvis for hvert fylke, er geografiske hensyn viktige i alle tre casene. Vår antakelse er at dette får størst virkning i fylker der elevenes søking er viktigst for beslutningene og mindre virkning jo sterkere arbeidslivets behov vektlegges. Det er viktig å gjøre en avveining mellom geografiske hensyn og hensynet til å ha store nok fagmiljø med god nok kvalitet.

Siden tilgang på læreplasser har stor betydning for beslutningene i alle fylkeskommunene, er det relevant å se hvordan det jobbes med tilgangen. Det private næringslivet jobber godt opp mot fylkeskommunen i forhold til læreplasser i alle tre fylkeskommunene. Nordland skiller seg ut ved å subsidiere læreplasser. Det lønner seg økonomisk for dem – men er også en måte å si at førstevalget er viktig på. Det virker som Rogaland skiller seg positivt ut ved at de ikke i samme grad som Buskerud og Nordland sliter med til dels passive kommuner som ikke tar inn lærlinger i høy nok grad. Det har ikke ligget innenfor vår oppgave å vurdere hvorvidt grunnen er at de har gjort en god jobb med kommunene eller om det er at kommunene i Rogaland bedre kjenner sin besøkelsestid. Dette er imidlertid et svært viktig forbedringspotensiale i Buskerud og Nordland

I forhold til diskusjonen om at man kan ha mange flere læreplasser på enkelte felt enn antall søkere – altså en mismatch – viser mange til at dette kan bli enklere etter innføringen av Kunnskapsløftet ved at antall kurs blir redusert, og gjort breiere, spesielt på VGII-nivå. Elevene får dermed flere fag å velge imellom, og gjennom prosjekt til fordypning kan de bli kjent med fag de i utgangspunktet ikke hadde tenkt på når de søkte. Et eksempel flere viser til er at de fleste i utgangspunktet tenker tømrerfaget, men at de nå kan penses over til å bli murer eller betongarbeider ved god og riktig rådgivning.

Yrkesrådgivning er et område alle fylkeskommunene beskrives som helt essensielt for yrkesopplæringa og som et område det arbeides med forbedringstiltak. God rådgivning kan bidra til å kombinere elevenes førsteønske og arbeidslivets behov på en god måte slik at flere gjennomfører.

4 Opplæring av voksne

4.1 Innledning

Opplæring og omskolering av voksne er et felt der det er større ulikhet mellom de ulike fylkeskommunene enn det normale i dimensjoneringsarbeidet av fagopplæringen for elever i et normalt skoleløp. For voksne som søker om ordinær opplæring i skole, er det ikke noen egen dimensjoneringsprosess på samme måte. Det opprettes ingen egne klasser i det ordinære skolesystemet kun for voksne, og voksne mottar dermed kun tilbud om ledige plasser i ordinære klasser for ungdom. For de som får opplæring utenom ordinær opplæring i skole, vil den følgende beskrivelsen i noen grad være avhengig av hva som er viktig i hvert enkelt fylke, men vi har berørt de samme spørsmålene som for dimensjonering av fagopplæring for ungdom: hvilke aktører som deltok i eller påvirket beslutningene, hva slags informasjon de forskjellige bidro med og hvilken betydning informasjonen hadde for dimensjoneringen. Selv om vi har stilt de samme spørsmålene i alle fylkeskommunene, har svarene vi har fått tatt ulike "avstikkere" som er relevante for voksenopplæringen og som vi derfor har tatt med i beskrivelsen, men vi har ikke brukt nye opplysninger som utgangspunkt for å samle inn identisk type informasjon i de øvrige fylkeskommunene.

4.2 Den nasjonale undersøkelsen

4.2.1 Innledning

Denne delen av undersøkelsen ble gjennomført parallelt med undersøkelsen om dimensjonering av utdanningstilbudet for ungdom. Spørsmålene om dimensjonering av tilbudet for voksne var i samme spørreskjema som for ungdom. Dette er nærmere beskrevet i avsnitt 2.1 og vedlegg 1 og 2.

4.2.2 Svar fra utdanningsetatene

Deltaking

Utdanningsetatene er bedt om å krysse av for de aktører som deltok i eller påvirket beslutningene om antall plasser for voksne skoleåret 2006/07 med nyttig informasjon/analyser og/eller råd/forslag. For hver aktør som deltok/påvirket, skulle de også angi om de bidro med informasjon/analyser eller råd/forslag. Svarene er vist i Tabell 4.1.

Tabell 4.1 Utdanningsetatenes vurderinger av om og hvordan ulike aktører deltok/bidro i beslutningene om antall plasser for voksne innen de ulike yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag innen videregående opplæring i hvert fylke. Prosent av fylker som har svart

	Deltok ¹⁾	Bidro med	
		informasjon/analyser	råd/forslag
Næringsseksjonen i fylket	14	100	50
Skolene i fylket	71	60	80
Kommunene i fylket	54	57	71
Utdanningsdirektoratet	7	100	-
Andre fylkeskommuner	7	100	-
NAV/Aetat	50	43	57
Yrkesopplæringsnemnda	50	29	43
Opplæringskontorer/ringer	36	40	40
Arbeidsgiverorganisasjoner	50	71	29
Enkeltbedrifter	36	20	80
Arbeidstakerorganisasjoner	50	43	71
VOX	14	100	-
Kriminalomsorgen	7	100	-
Helseinstitusjoner	57	63	38
Andre viktige aktører	36	80	20

1) 13 eller 14 fylker har svart

Kilde: ECON

Skolene i fylket deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i 10 av 14 fylker. I 6 av fylkene hvor skolene deltok, bidro de med informasjon eller analyser. I 8 fylker bidro skolene med råd eller forslag om dimensjoneringen. En kommentar peker på at de fleste voksne går i tilpassede opplæringsløp. Få er derfor elever i ordinær videregående skole.

Kommunene i fylket deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i 7 av 13 fylker. I 4 av fylkene hvor kommunene deltok, bidro de med informasjon eller analyser. I 5 fylker bidro kommunene med råd eller forslag om dimensjoneringen. En kommentar peker på at kommunenes engasjement særlig gjelder rekruttering til pleie og omsorgstjenesten.

Utdanningsdirektoratet deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i bare ett av 14 fylker.

Bare ett av 13 fylker oppgir at *andre fylkeskommuner* deltok eller påvirket beslutningene.

NAV/Aetat deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i 7 av 14 fylker. I 3 av fylkene hvor NAV/Aetat deltok, bidro NAV/Aetat med informasjon eller analyser. I 4 fylker bidro NAV/Aetat med råd eller forslag om dimensjoneringen. En utdanningsetat kommenterer at de har et nært samarbeid med NAV om realkompetansevurdering, både for personer som kommer via NAV-systemet og personer som kommer via fylkes-

kommunens system. Også i et annet fylke kommenteres at de har flere samarbeidsprosjekter med NAV.

Yrkesopplæringsnemnda deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i 7 av 14 fylker. I 2 av fylkene hvor Y-nemnda deltok, bidro nemnda med informasjon eller analyser. I 3 fylker bidro Y-nemnda med råd eller forslag. En utdanningsetat kommenterer at Y-nemnda forelegges alle saker om fagopplæring for voksne til orientering og med muligheter for innspill.

Opplæringskontorer/-ringer deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i 5 av 14 fylker. I 2 av fylkene hvor opplæringskontorer/-ringer deltok, bidro de med informasjon eller analyser. I 2 fylker bidro opplæringskontorer/-ringer med råd eller forslag. En utdanningsetat kommenterer at opplæringskontorer/-ringer deltar på den måten at de generelt er involvert i spørsmål om læreplaner.

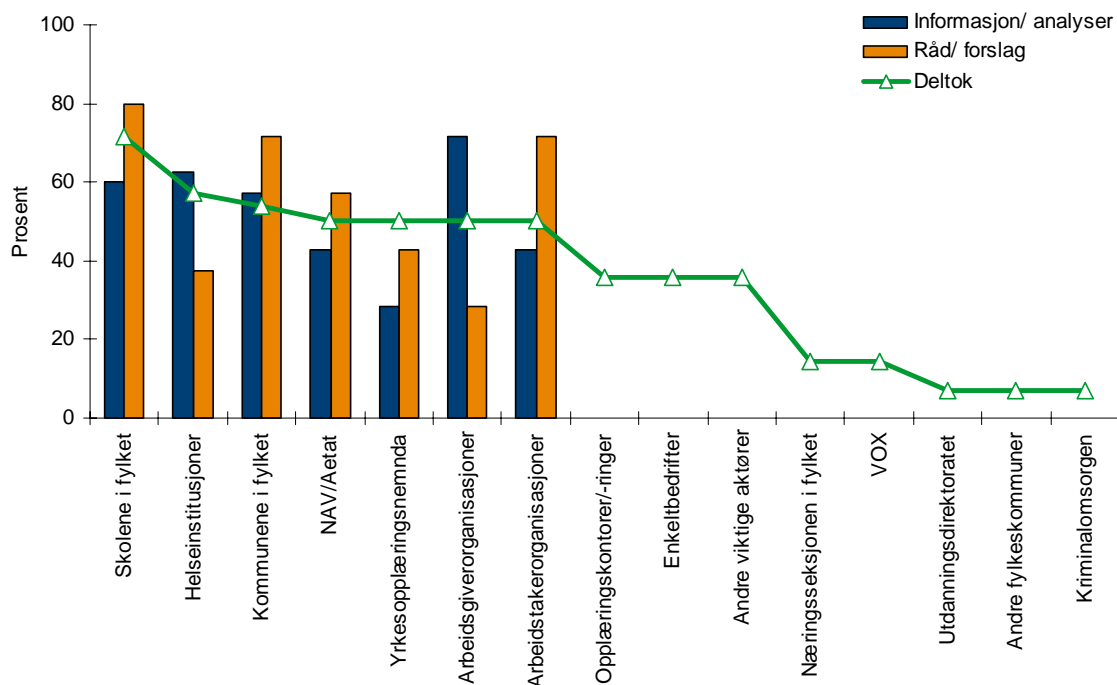
Arbeidsgiverorganisasjoner deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i 7 av 14 fylker. I 5 av fylkene hvor arbeidsgiverorganisasjoner deltok, bidro de med informasjon eller analyser. I 2 fylker bidro arbeidsgiverorganisasjoner med råd eller forslag. En utdanningsetat kommenterer at arbeidsgiverorganisasjoner deltar via arbeidsmarkedsrådet.

Enkeltbedrifter deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i 5 av 14 fylker. I ett av fylkene hvor enkeltbedrifter deltok, bidro de med informasjon eller analyser. I 4 fylker bidro enkeltbedrifter med råd eller forslag. En utdanningsetat kommenterer at enkeltbedrifter tar inn voksne lærlinger ved behov. Enkeltbedrifter kan også melde inn behov for opplæring av ansatte.

Arbeidstakerorganisasjoner deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i 7 av 14 fylker. I 3 av fylkene hvor arbeidstakerorganisasjoner deltok, bidro de med informasjon eller analyser. I 5 fylker bidro arbeidstakerorganisasjoner med råd eller forslag. En utdanningsetat kommenterer at arbeidstakerorganisasjoner trekkes med i prosessen der det er naturlig.

VOX deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i 2 av 14 fylker. I begge fylkene hvor VOX deltok, bidro de med informasjon eller analyser. De bidro ikke med råd eller forslag. En utdanningsetat kommenterer at VOX trekkes inn gjennom møter og samarbeid i den grad det kan gi nyttig informasjon.

Figur 4.1 Utdanningsetatens oppfatninger av hvilke aktører som deltok i eller påvirket beslutningene om dimensjonering av fagopplæringen for voksne og av hva de eventuelt bidro med¹⁾. Prosent av fylker som har svart. Aktørene er rangert etter andel som deltok i/ påvirket beslutningene

1) Andel bare oppgitt dersom svar fra flere enn fem fylker.

Kilde: ECON

Kriminalomsorgen deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i bare ett av 14 fylker.

Helseinstitusjoner deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i 8 av 14 fylker. I 5 av fylkene hvor helseinstitusjoner deltok, bidro de med informasjon eller analyser. I 3 fylker bidro helseinstitusjonene med råd eller forslag. En utdanningsetat kommenterer at institusjonene melder behov for opplæring og at det har vært etablert konkrete samarbeidsprosjekter.

Andre viktige aktører deltok i eller påvirket beslutningene om plasser til voksne i 5 av 14 fylker. I 4 av fylkene hvor andre aktører deltok, bidro de med informasjon eller analyser. I ett fylke bidro de med råd eller forslag. Andre aktører kan være studieorganisasjoner, OPUS, AOF, Folkeuniversitetet og Arbeidsmarkedsrådet. Ett fylke kommenterer at det er etablert et voksenopplæringsutvalg der arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner, voksenopplæringsforbundet, fylkesmannen, skolene, KS, NAV er representert. Enkeltbedrifter og helseinstitusjoner er representert via NHO og KS.

Figur 4.1 rangerer aktørene etter i hvilken grad de har deltatt i eller påvirket dimensjoneringen av plasser for voksne og viser i hvilken grad de som har deltatt/påvirket har bidradd med informasjon/analyser eller råd/forslag. Skolene, helseinstitusjoner og kommunene i fylket har etter utdanningsetatens oppfatning i størst grad deltatt i eller påvirket dimensjoneringsbeslutningene for voksne. Deretter følger NAV/Aetat, yrkes-

opplæringsnemndene, arbeidsgiverorganisasjoner og arbeidstakerorganisasjoner som utdanningsetatene mener har deltatt/påvirket dimensjoneringen i halvparten av fylkene.

Bortsett fra helseinstitusjoner, NAV/Aetat og Kriminalomsorgen, mener utdanningsetatene at alle aktørene i mindre grad deltar i dimensjoneringen av antall plasser for voksne enn i dimensjoneringen av plasser for ungdom. Yrkesopplæringsnemnda og opplæringskontorer/-ringer som er sentrale i dimensjoneringen av plasser for ungdom, spiller en langt mindre sentral rolle i dimensjoneringen av plasser for voksne.

Ulike typer informasjon og analyser

Utdanningsetatene i fylkeskommunene ble bedt om å oppgi hvilke typer informasjon og analyser som lå til grunn for beslutningene om antall plasser for voksne skoleåret 2006/07 på yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag innen videregående opplæring. For hver type informasjon/analyse ble de bedt om å krysse av om den forelå, og vurdere betydningen av den for beslutningene hvis den forelå. Svarene er vist i Tabell 4.2 og Figur 4.2. Spørreskjemaet ga også anledning til skriftlige kommentarer.

Tabell 4.2 Utdanningsetatenes vurdering av om ulike typer informasjon og analyser lå til grunn for beslutningene om antall plasser for voksne innen de ulike yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag innen videregående opplæring i hvert fylke, og av betydningen av dem for beslutningene. Prosent av fylker som har svart¹⁾

	Forelå	Betydning			Sum
		Stor	Noen	Ingen	
Voksnes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag	71	50	30	20	100
Voksnes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere	36	20	60	20	100
Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere	2)	-	71	29	100
Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere	2)	-	80	20	100
Tilgangen på lærer-/undervisningsressurser	2)	-	57	43	100
Tilgangen på lærebedrifter og -plasser	2)	-	80	20	100
Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag	2)	27	18	55	100

1) 14 fylker har svart for alle de ulike typer beslutningsgrunnlag.

2) Se Tabell 2.3.

Kilde: ECON

Et informasjons- og analysegrunnlag om *voksnes søking* til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag forelå i 10 av 14 fylkene som har deltatt i undersøkelsen. Det hadde stor betydning for beslutningene i 5 av fylkene og noen betydning i 3 fylker. Det hadde ingen betydning i 2 fylker. Utdanningsetatene kommenterer at mange voksne i følge opplæringsloven har rett til å få oppfylt sitt primærønske. Dermed er det nødvendig å følge opp voksnes søking. Det opprettes skreddersydde tilbud basert på den voksnes ønsker om utdanning og basert på deres realkompetanse. Slike tilbud kanaliseres

gjennom godkjenningssentralene. Det settes ikke av spesielle plasser til voksne i ordinære klasser. En utdanningsetat kommenterer imidlertid at i utgangspunktet får voksne gå i ordinære klasser hvis det er ledig kapasitet. Men hvis ungdom med opplæringsrett fyller opp klasser så blir de voksne henvist til kurs tilpasset for voksne og deres faglige behov.

Et informasjons- og analysegrunnlag om *voksnes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere* forelå i 5 av 14 fylker som har besvart spørsmålene om informasjons- og analysegrunnlaget for dimensjonering av fagopplæringen for voksne. Det hadde betydning for beslutningene i 4 av de 14 fylkene. I ett fylke angis betydningen som stor og i 3 var det av noen betydning. I ett fylke oppfattes denne typen informasjon eller analyser som å ha ingen betydning for dimensjoneringsbeslutningene. En utdanningsetat kommenterer at det bare settes i gang kurs hvor det er sannsynlig at de voksne kan fullføre utdanningen.

Informasjon og analyser om den *aktuelle situasjonen på arbeidsmarkedet* for fagarbeidere hadde ikke stor betydning for dimensjoneringen av antall plasser for voksne i noen fylker. Denne typen beslutningsgrunnlag hadde en viss betydning i 5 fylker og ingen betydning i 2, av de 7 som har besvart spørsmålet. Kommentarene går her på å søkere med voksenrett gis veiledning om den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet.

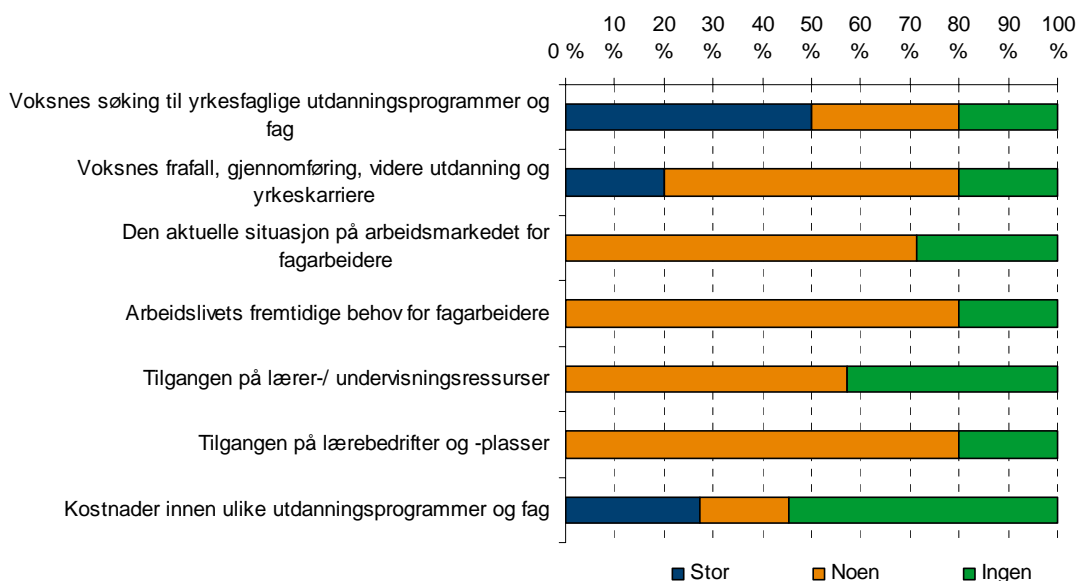
Informasjon og analyser om *arbeidslivets fremtidige behov* for fagarbeidere hadde ikke stor betydning for beslutningene om plasser for voksne i noen fylker, men en viss betydning i 8 fylker. I 2 fylker oppgis at dette hadde ingen betydning. Et fylke kommenterer at opplæring for voksne i hovedsak foregår som kortere og lengre kurs i samband med realkompetansevurdering, slik at løpet frem mot fagarbeiderutdanning kan bli kort og dermed rettes inn mot aktuelle behov.

Informasjon og analyser om *lærer-/undervisningsressurser* hadde ikke stor betydning for beslutningene om plasser for voksne i noen fylker, men en viss betydning i 4 fylker. I 3 fylker hadde dette ingen betydning.

Informasjon og analyser om tilgangen på *lærebedrifter og -plasser* hadde ikke stor betydning for beslutningene om plasser for voksne i noen fylker, men en viss betydning i 8 fylker. Det hadde ingen betydning i 2 fylker. Tilgangen på lære-plasser trekkes inn i veiledningen for voksne. En utdanningsetat kommenterer at en ikke setter i gang voksenopplæring som kan bety at voksne konkurrerer med ungdom om et begrenset antall lære-plasser.

Informasjon og analyser om *kostnader* innen ulike utdanningsprogrammer og fag hadde stor betydning for beslutningene om plasser for voksne i 3 fylker og noen betydning i 2 fylker. Det hadde ingen betydning i 6 fylker. En utdanningsetat kommenterer at utdanningsprogrammer som er kostnadskrevende kun gis til søkere med voksenrett.

Figur 4.2 Utdanningsetatenes vurderinger av betydningen av ulike typer informasjon og analyser for dimensjoneringen av fagopplæring for voksne. Prosent av fylker hvor de ulike typer informasjon/analyser forelå

Kilde: ECON

En sammenligning av resultatene i Figur 4.2 med Figur 2.4, viser at det er mer vanlig for voksne enn for ungdom at disse typene informasjon/analyser ikke har noen betydning for dimensjoneringen. Siden voksne har rett til videregående utdanning og tilpasset behovet til den enkelte, som kommer nær opp til at de har rett til sitt første-ønske (deres behov), er det oftere slik at arbeidslivet, ressurstilgangen og tilgangen på lære-plasser har mindre å si for de voksnes muligheter. Når de likevel spiller en rolle er det fordi slike momenter trekkes inn i veiledningen av voksne. Formuleringen at tilbudet skal tilpasses den voksnes behov gir vel også en viss fleksibilitet. I halvparten av fylkene oppgir utdanningsetatene at de voksnes søking er av ”stor” betydning for dimensjoneringen av plasser for voksne. Det er imidlertid overraskende at søkingen ikke betyr mer for dimensjoneringen av plasser for voksne enn for ungdom.

Fagopplæring utenom det ordinære skolesystem

Mange voksne får sin om- og oppkvalifisering utenom det ordinære skolesystemet, som gjennom AMO-kurs eller i annen opplæring på arbeidsplassen. Utdanningsetatene er bedt om å oppgi i hvilken grad den er involvert i planleggingen av dette, når dette har karakter av elementer i en fagopplæring. I 10 av 15 fylker bekreftes at utdanningsetaten er involvert. I Tabell 4.3 vises i hvilken grad utdanningsetaten er involvert i slike elementer av fagopplæring utenom det ordinære systemet.

I 8 fylker er utdanningsetaten involvert i planleggingen av AMO-kurs. I ett fylke er involveringen stor, i 3 fylker er det noe involvering og i 4 er involveringen liten.

I 10 fylker er utdanningsetaten involvert i planleggingen av opplæring på arbeidsplassen, utenom videregående opplæring. I 6 fylker er det noe involvering og i 4 er involveringen liten.

I 7 fylker er utdanningsetaten involvert i planleggingen av kurs via studieforbund. I 6 fylker er det noe involvering og i ett er involveringen liten.

Tabell 4.3 Utdanningenes oppfatninger av sin involvering i planleggingen av fagopplæring utenom det ordinære skolesystem. Prosent

	Planleggingen av			
	AMO-kurs	opplæring på arbeidsplassen, utenom videregående opplæring	kurs via studieforbund	Annet
Stor involvering	10	-	-	25
Noen involvering	30	60	60	50
Liten involvering	40	40	10	25
Ingen involvering	20	-	30	-
Totalt	100	100	100	100
N	10	10	10	4

Kilde: ECON

I 4 fylker oppgis at utdanningsetaten er involvert på annen måte. Kommentarene utdyper hvilke andre områder der fylkeskommunen er involvert i elementer av fagopplæring: Den kan være involvert ved å informere om opplæringen. Den kan informere om fag-/svenneprøven og stå for fagprøveavviklingen. Utdanningsetaten organiserer også utdanning for voksne i form av egne kurs ved siden av opplæringen for ungdom i videregående skoler. Fylkeskommunen er også involvert ved å kjøpe kurs til voksne som har søkt. Søknaden fra voksne er den avgjørende faktor.

Utdanningsetaten er også spurt om fylkeskommunen yter tilskudd til voksenopplæring i studieforbund og om den har utarbeidet en skriftlig plan for voksenopplæring. 11 av 15 fylker oppgir at de yter tilskudd og 11 av 15 har utarbeidet skriftlig plan.

4.2.3 Svar fra aktører i arbeidslivet

Deltaking

Aktørene er bedt om å oppgi om de deltok, direkte eller indirekte, i prosessen frem mot beslutningene om antall plasser for voksne i fylket for skoleåret 2006/07. Dersom de deltok, skulle de oppgi om de bidro med informasjon/analyser, råd/forslag om antall plasser for voksne eller på annen måte. Svarene er vist i Tabell 4.4.

Tabell 4.4 Aktørenes deltaking i prosessen frem mot beslutningene om antall plasser for voksne innen de yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag innen videregående opplæring i fylket. Prosent av de som har svart

	Deltok N		Bidro med			
			Informasjon/ analyser	Råd/ forslag	Annen	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	13	8	100	-	-	1
NAV/Aetat	73	11	63	25	75	8
KS	14	7	-	100	-	1
NHO	83	12	30	50	70	10
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/-ringer	-	8	-	-	-	-
LO	72	18	-	62	62	13
Utdanningsforbundet	15	13	-	-	100	2
Totalt	45	77				35

Kilde: ECON

Det er i hovedsak NAV/Aetat, NHO og LO som oppgir at de har deltatt. For de øvrige aktørene er det ingen eller 1 til 2 aktører som har deltatt.

NAV/Aetat deltok i prosessen ifølge 8 av 11 svar. I 5 svar oppgir at de bidro med informasjon/analyser og i 2 svar med råd/forslag. I 6 svar oppgir de at de bidro med annet.

NHO deltok i prosessen ifølge 10 av 12 svar. I 3 svar oppgir at de bidro med informasjon/analyser og i 5 svar med råd/forslag. I 7 svar oppgir de at de bidro med annet.

LO deltok i prosessen ifølge 13 av 18 svar. De bidro ikke med informasjon/analyser men ifølge 8 svar med råd/forslag. I 8 svar oppgir de at de bidro med annet.

På hvilken annen måte bidro aktørene? Som svar på dette spørsmålet nevnes politisk arbeid i komiteer, samtaler med besluttende fylkespolitikere, gjennom budsjettbehandlingen, deltakelse i y-nemnda og andre utvalg (råd for videregående opplæring for voksne, styringsgruppe for videregående opplæring for voksne, voksenopplæringsutvalg), møter/kommunikasjon med Fylkeskommunen, ved planlegging av AMO-kurs hvor det er behov for praksisplass, ved finansieringssamarbeid rundt konkrete tilbud (eksempelvis helsefag), gjennom samarbeidsavtaler eks. fremmedspråklige og andre grupper.

Påvirkning av søkerne

Aktørene er videre bedt om å oppgi om de aktivt har påvirket voksne til å søke fagopplæring i fylket. Tabell 4.5 viser svarene.

Om lag halvparten av de som har svart har aktivt påvirket voksne til å søke fagopplæring. De sentrale aktørene er NAV/Aetat, der alle svarene innebærer at de har deltatt aktivt i dette, NHO med 7 bekreftende svar, enkeltbedrifter/opplæringskontorer med 5 ja-svar og LO med 15 ja-svar.

Tabell 4.5 Har virksomheten aktivt påvirket voksne til å søke fagopplæring i fylket? Prosentandel ja

		N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	13	8
NAV/Aetat	100	11
KS	-	7
NHO	58	12
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/-ringer	63	8
LO	83	18
Utdanningsforbundet	8	12
Totalt	53	76

Kilde: ECON

Hvordan har virksomheten forsøkt å påvirke voksne? Som svar på dette spørsmålet nevnes informasjon og veiledning, interne kampanjer, spesielle prosjekter, kontakt med bedrifter, via y-nemnda, via yrkesopplæringscentre, messer, informasjon på nettsider, tema i møter og foredrag og på konferanser, ved å understreke viktigheten av fagbrev, motivasjonsarbeid på den enkelte bedrift, påvirkning av ledige til å søke fagopplæring, påvirkning via arbeidsmarkedstiltak, veiledning under yrkesrettet attføring og motivering i etterkant av realkompetansevurdering.

Fagopplæring utenom det ordinære skolesystem

Som nevnt i avsnitt 2.2.3 får mange voksne får sin om- og oppkvalifisering utenom det ordinære skolesystemet, som gjennom AMO-kurs eller i annen opplæring på arbeidsplassen. Også aktørene i arbeidslivet er bedt om å oppgi i hvilken grad de er involvert i planleggingen av dette, når dette har karakter av elementer i en fagopplæring. Svarene fremgår av Tabell 4.6. 45 prosent av aktørene har vært involvert i planlegging av fagopplæring utenom det ordinære skolesystemet. Særlig har NAV/Aetat vært involvert i dette. Også NHO, enkeltbedrifter og opplæringskontorer og LO har vært involvert i noen fylker.

Aktørene ble bedt om å oppgi på hvilke områder virksomheten har vært involvert i planleggingen av slike elementer av fagopplæring og i hvilken grad. Tabell 4.7 viser at NAV/Aetat ikke overraskende i stor grad har vært involvert i planleggingen av AMO-kurs som kan inngå i fagopplæring. Enkeltbedrifter/opplæringskontorer er også i en del tilfeller sentrale her.

Tabell 4.8 viser at NAV/Aetat har hatt en noe mindre rolle i planleggingen av opplæring på arbeidsplassen enn for AMO-kurs, men sammen med LO er de likevel mest involvert.

Tabell 4.9 viser at LO er mest involvert i planlegging av kurs via studieforbund.

Tabell 4.10 viser at det også finnes andre typer kvalifisering for voksne utenom det ordinære skolesystem, men at involveringen fra de aktørene vi har med i vår undersøkelsen ikke er så sterk.

Tabell 4.6 Om virksomheten har vært involvert i planleggingen av fagopplæringen utenom det ordinære skolesystem. Prosent

		N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	13	8
NAV/Aetat	100	11
KS	17	6
NHO	33	12
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/-ringer	63	8
LO	61	18
Utdanningsforbundet	8	13
Totalt	45	76

Kilde: ECON

Tabell 4.7 I hvilken grad virksomheten har vært involvert i planleggingen av AMO-kurs. Prosent

	Stor	Noen	Liten	Ingen	Totalt	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	-	-	100	-	100	1
NAV/Aetat	91	9	-	-	100	11
KS	-	100	-	-	100	1
NHO	-	-	25	75	100	4
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/-ringer	50	25	-	25	100	4
LO	-	38	25	38	100	8
Utdanningsforbundet	-	-	-	100	100	1
Totalt	40	20	13	27	100	30

Kilde: ECON

Tabell 4.8 I hvilken grad virksomheten har vært involvert i planleggingen av opplæring på arbeidsplassen for voksne. Prosent

	Stor	Noen	Liten	Ingen	Totalt	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	-	-	100	-	100	1
NAV/Aetat	50	40	10	-	100	10
KS	-	100	-	-	100	1
NHO	25	25	50	-	100	4
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/-ringer	50	25	25	-	100	4
LO	30	60	10	-	100	10
Utdanningsforbundet	-	-	-	100	100	1
Totalt	35	42	19	3	100	31

Kilde: ECON

Tabell 4.9 I hvilken grad virksomheten har vært involvert i planleggingen av kurs via studieforbund. Prosent

	Stor	Noen	Liten	Ingen	Totalt	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	-	-	-	100	100	1
NAV/Aetat	11	22	22	44	100	9
KS	-	-	100	-	100	1
NHO	-	25	25	50	100	4
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/-ringer	-	33	33	33	100	3
LO	50	10	20	20	100	10
Utdanningsforbundet	-	-	-	100	100	1
Totalt	21	17	24	38	100	29

Kilde: ECON

Tabell 4.10 I hvilken grad virksomheten har vært involvert i planleggingen av annen kvalifisering for voksne utenom det ordinære skolesystemet. Prosent

	Stor	Noen	Liten	Ingen	Totalt	N
Næringsseksjonen i fylkeskommunen	-	-	-	-	-	-
NAV/Aetat	14	57	-	29	100	7
KS	-	-	-	100	100	1
NHO	25	50	-	25	100	4
Enkeltbedrifter, opplæringskontorer/-ringer	-	100	-	-	100	4
LO	25	-	-	75	100	4
Utdanningsforbundet	-	100	-	-	100	1
Totalt	14	52	-	33	100	21

Kilde: ECON

På hvilke andre måter har virksomheten vært involvert? Som svar på dette spørsmålet nevnes egne kurs, opplæring i Arbeidsmarkedsbedrifter, Samarbeide med VOX – ny sjanse, Byggmesterforbundet tilbyr studier og kurs skreddersydd byggebedriftene, Studieverksted i regi av fylkeskommunen, KUP-prosjekt, KIHO, Kompetanse-motorprosjekt og OPUS.

4.2.4 Oppsummering av den nasjonale undersøkelsen

Utdanningsetatene i 50-70 prosent av de fylkene som har svart, oppgir at skolene i fylket, helseinstitusjoner og kommunene i fylket deltok i eller påvirket beslutningene om plasser for voksne i fagopplæringen for skoleåret 2006/07. Deretter følger NAV/Aetat, yrkesopplæringsnemndene, arbeidsgiverorganisasjoner og arbeidstakerorganisasjoner, som utdanningsetatene i halvparten av fylkene oppgir at har deltatt.

Helseinstitusjoner, NAV/Aetat og Kriminalomsorgen deltok ifølge utdanningsetatene i større grad i dimensjoneringen av plasser for voksne enn for ungdom. Alle øvrige aktører deltok i mindre grad i dimensjoneringen av plasser for voksne enn for ungdom.

Bortsett fra NAV/Aetat, NHO og LO, oppgir aktørene i arbeidslivet i liten grad at de deltok eller påvirket beslutningene om antall plasser for voksne. Næringsseksjonen i fylkeskommunen og KS har i liten grad besvart spørreskjemaet.

Informasjon eller analyser som var av betydning for dimensjoneringen av plasser for ungdom, har hatt mindre betydning for beslutninger om fagopplæring for voksne. Utdanningsetatene oppgir at informasjon om den aktuelle eller fremtidige situasjon på arbeidsmarkedet og tilgangen på læreplasser ikke hadde eller bare hadde "noen" betydning. Voksne har rett til videregående opplæring tilpasset sitt behov. Derfor er voksnes søking avgjørende. I halvparten av fylkene oppgir utdanningsetatene at informasjon om voksnes søking hadde "stor" betydning for antall plasser for voksne.

I 10 av 15 fylker bekrefter utdanningsetaten at den er involvert i planleggingen av fagopplæring for voksne utenom det ordinære skolesystemet, både som AMO-kurs, opplæring på arbeidsplassen utenom videregående opplæring og som kurs via studie-

forbund. Utdanningsetatene er også involvert i fagprøveavviklingen, samt organisering og kjøp av kursplasser til voksne.

Aktørene i arbeidslivet oppgir også at de er involvert i planleggingen av fagopplæring for voksne utenom det ordinære systemet. NAV/Aetat bekrefter sin deltaking. Også NHO, enkeltbedrifter og opplæringskontorer og LO bekrefter dette i noen fylker.

Om lag halvparten av aktørene i arbeidslivet har aktivt påvirket voksne til å søke fagopplæring. De sentrale aktørene er NAV/Aetat, NHO, enkeltbedrifter/opplæringskontorer og LO.

I 11 av 15 fylker oppgir utdanningsetaten at den har utarbeidet en skriftlig plan for voksenopplæring og at den yter tilskudd til voksenopplæring i studieforbund.

4.3 Case-studiene i tre fylkeskommuner

4.3.1 Tilbud og ressursbruk

Av de tre fylkeskommunene er det Buskerud som har færrest personer som har tilbud om voksenopplæring, ifølge tall fra KOSTRA. Mens andelen av befolkningen med tilbud i Nordland og Rogaland lå på om lag 1 prosent de siste par årene, hadde 0,6 - 0,7 prosent av befolkningen i Buskerud tilbud i samme periode. Andelen med tilbud i hele landet lå litt høyere enn i Buskerud.

Tabell 4.11 Tilbud og ressursbruk i voksenopplæring

	2004	2005	2006
Buskerud			
- Antall personer	993	1628	1492
- Prosent av befolkningen	0,4 %	0,7 %	0,6 %
- Andel av total netto driftsutgift	..	1,2 %	1,5 %
Nordland			
- Antall personer	3104	3654	4004
- Prosent av befolkningen	0,8 %	0,9 %	1,0 %
- Andel av total netto driftsutgift	..	1,4 %	1,1 %
Rogaland			
- Antall personer	895	1941	2385
- Prosent av befolkningen	0,8 %	0,9 %	1,0 %
- Andel av total netto driftsutgift	..	2,7 %	1,7 %
Hele landet			
- Antall personer	27149	35084	36029
- Prosent av befolkningen	0,6 %	0,8 %	0,8 %
- Andel av total netto driftsutgift	..	1,2 %	1,2 %

Kilde: KOSTRA

Ser vi på ressursbruken i voksenopplæringen, er det Rogaland som særlig skiller seg ut; en høyere andel av den samlede ressursbruken i fylkeskommunene går til voksenopplæring i Rogaland enn i de andre fylkeskommunene. For Buskerud og Nordland, ligger ikke ressursbruken (relativt sett) langt fra landsgjennomsnittet, når vi ser de to

årene under ett. Tatt i betraktning at Nordland har langt høyere driftsutgifter per innbygger enn i Buskerud, ligger den absolutte ressursbruken høyere i Nordland, men det kan avspeile at kostnadene også er høyere i Nordland.

4.3.2 Buskerud

Målsetting

Handlingsprogram for 05-08 har som mål at alle voksne som ber om realkompetansevurdering skal få det og alle realkompetansevurderte voksne med rett til videregående opplæring skal få et opplæringstilbud innen 12 måneder etter realkompetansevurderingen. Det er også et mål å intensivere arbeidet med alternative opplæringsmetoder og få til en mer fleksibel organisering av opplæringen. Når det gjelder hvor raskt voksne søkere får en plass per i dag, kommer det an på faget de vil inn på. Det er lett for de som vil bli hjelpepleiere, men for en del småfag er det kø.

Organisering

Voksenopplæringen i Buskerud er organisert gjennom fire regionale opplærings- og utviklingssentre, OPUS, som er plassert på og administrativt tilknyttet en videregående skole, men med ansvar for å betjene voksne i hele regionen. Man må henvende seg til sitt lokale OPUS for veiledning, eventuell registrering og realkompetansevurdering, og OPUS vil deretter forsøke å finne frem til et tilpasset opplæringstilbud. Som del av tilbudet er et 20-timers kurs påbygging fellesfag for de med bestått yrkeskompetanse eller fagbrev. Dette er et unntak fra regelen om at det vanligvis ikke opprettes egne klasser i det ordinære skolesystemet kun for voksne. OPUS tilbyr også oppdragsundervisning for andre aktører og skal gjennom aktivt markedsarbeid legge til rette for salg av kurs. Denne oppdragsdelen skal skje i samarbeid med fagmiljøer i den videregående skole eller høyskolen. OPUSene samarbeider både med vertsskole og nabo-skoler.

Fylkesutdanningssjefen er bindeledd mellom OPUSene og overordnede myndigheter og mellom OPUSene og gruppen for videregående opplæring i Østlandssamarbeidet og til VOX. Flere alternative organisasjonsmodeller er blitt utredet, og fylkeskommunen gjorde i denne sammenheng en evaluering av egen virksomhet. Konklusjonen deres var at de ikke i tilstrekkelig grad har klart å integrere voksenopplæringsaktiviteten som en del av skolens totale virksomhet og at det brukes uforholdsmessig mye tid på hvert OPUS med informasjon, veiledning og hjelp til enkeltpersoner. Modellen med fire OPUS som de endte opp med, ble vurdert å garantere for optimal integrering i skolene, noe som ble ansett for å være en forutsetning for å få etablert et større korps av fagkonsulenter med bred kompetanse slik at realkompetansevurdering kan tilbys uten ventetid.

Voksenopplæringen er ventet å ville utvikles og effektiviseres når den i større grad blir del av det pedagogiske fagmiljøet på de videregående skolene siden utfordringene om tilpasset, fleksibel og individuell opplæring etter fylkesrådmannens mening er de samme som for ordinær videregående opplæring. Det ble også ansett som viktig å integrere opplæringstiltak for voksne i skolenes planlegging når det gjelder personalressurser slik at det er mulig å utnytte ledig kapasitet. Det ble også argumentert med at denne modellen ville legge til rette for at de videregående skolene utvikler seg som regionale utviklingsaktører.

Fylkeskommunen involverer seg ikke i planlegging av om- og oppkvalifisering utenom det ordinære skolesystemet. De nevnte OPUSene opptrer bare som bestiller.

Samarbeidspartnere

OPUSene og fylkesnivået samarbeider med flere aktører om voksenopplæringen. For det første samarbeider de med NAV. NAV bestiller opplæring og samarbeider med sosialkontor, men beskriver sin medvirkning i disse prosessene nå på et historisk lavmål. Det er mange grunner som oppgis, blant annet at NAV ikke lenger er skoleeier. En situasjon med høykonjunktur fører også til at det er andre veier enn formell utdanning som fører raskere frem til målet om å komme i arbeid. En utfordring er også at NAV ikke kan tilby dagpenger samtidig som man tar ordinær opplæring. Dette fører til at mange ikke ønsker / ser at de har mulighet til å følge dette løpet. En fjerde faktor som forklarer manglende samarbeid med fylkeskommunen om dette, er de nye reglene for offentlige anskaffelser. Alle oppdrag må lyses ut, og hvis fylkeskommunen skal kunne komme med tilbud, kan de ikke på forhånd ha hatt et samarbeid. Skottene er blitt tettere og rollene rendyrkes.

Per januar 2007 var 1.400 voksne under utdanning med penger fra NAV. De fleste av disse er yrkeshemmede der en tenker langsiktig og det blir snakk om dimensjonering. Kun 255 var ordinære arbeidssøkere på AMO. Her er NAVs engasjement svært kortsiktig, det er om å gjøre å få folk raskt i arbeid. Det er i hovedsak kun for svake grupper, og etter signaler fra Stortinget, at NAV anser at de deltar i en prosess med dimensjonering for oppgradering av formalkompetansenivå. Ellers kan NAV følge opp voksne i bedrift dersom det finnes en plass.

Den andre aktøren de samarbeider med er studieforbundene. OPUS bestiller opplæring fra studieforbundene, og noen voksne går også direkte dit uten å gå veien om OPUS. Dette er en utfordring, og fylkeskommunen dekker ikke utgiftene til opplæring hvis en ikke går via dem.

En tredje samarbeidspartner er det lokale næringsliv. NHOs medlemsbedrifter oppfordrer ansatte til å ta fagopplæring og til å søke realkompetansevurdering. Det er en konkurransefaktor for bedriftene. Næringslivet er bestillere av oppdragsundervisning. Dette er i utgangspunktet noe de selv må bekoste, men i situasjoner der voksne med rett har ønske om akkurat samme opplæring og det er tilgjengelige plasser, kan regningen deles slik at alle parter tjener på det.

Beslutningsgrunnlag

Buskerud fylkeskommune har omtrent samme beslutningsgrunnlag for voksne som for ungdom. Det er imidlertid ikke all informasjon som beskrives som tilstrekkelig. Betydningen for beslutningene varierer. Størst betydning har søkingen. Informasjon om voksnes frafall og tilgang på lære plasser beskrives som det som har minst betydning for beslutningene som ble tatt. Lære plasser har liten eller ingen betydning fordi det er lagt opp til at voksne skal finne dette selv, og mange har også erfaring fra arbeidslivet som gjøre dette enklere. Når det gjelder hva slags beslutningsgrunnlag fylkeskommunen har, oppleves det imidlertid ikke veldig relevant siden det står søkere i kø og det bare er voksne søkere med rett som får opplæring.

Midlene som avsettes til voksenopplæring for budsjettåret baseres på ventet aktivitet i budsjettperioden. Tilbudet om opplæring er både tilbudsstyrt og etterspørselsstyrt, og tilbudene baserer seg på kunnskap om sannsynlig etterspørsel. I noen tilfeller mener

fylkeskommunen at det er viktig å sette i gang tilbud av samfunnsmessige årsaker, for eksempel for å utvikle sjelden fagkompetanse. Fylkeskommunen yter tilskudd til voksenopplæring i studieforbund, men her er det ingen automatikk. Studieforbundene får tilskudd dersom fylkeskommunen bestiller opplæring hos dem.

Hvis vi ser på omfang, var det 145 realkompetansevurderte rettsvoksne i Buskerud i 2006. Av rettsvoksne i opplæring var det 173 på allmenfag, 71 i diverse yrkesfag og hele 279 i helsefag.

Utfordringer og mulighet for forbedringer

Buskerud fylkeskommune jobber med å forbedre voksenopplæringen. For det første arbeides det med å systematisere samarbeidet mellom OPUSene for å sikre lik praksis i forhold til lovverket og sørge for større fleksibilitet i opplæringstilbudet. For det andre arbeides det for å styrke samarbeidet med NAV, studieforbundene (VOFO) og andre eksterne aktører. Avgjørelsen om opplæringstilbudet vil fortsatt være delegert til OPUSene, men samarbeidet innenfor fylket blir mer systematisk, og nødvendige avklaringer vil gjøres på fylkesnivået.

Den politiske interessen på fylkesnivået for voksne har vært større de siste årene og varierer naturlig nok i forhold til signaler som gis fra sentrale politiske myndigheter.

4.3.3 Nordland

Målsetting

I forslag til ny plan for voksenopplæring for de neste fire årene, foreligger det forslag om at fylkestinget vedtar følgende hovedmål: "Utdanningsnivået i Nordland må heves. Voksenopplæringen innen videregående opplæring skal dekke arbeidslivets og den enkeltes behov for fleksible og tilgjengelige opplæringstilbud basert på god karriereveiledning og den enkeltes realkompetanse."⁸ Det nevnes mange strategier for å nå dette målet. En av de mest offensive er at tilbud om opplæring skal settes i gang på bakgrunn av behov og etterspørsel og normalt gis innen 6 måneder etter søknad.⁹ Øvrige strategier for Nordland fylkeskommune er blant annet å inngå samarbeid med NAV om rutiner for vurdering av realkompetanse og opplæring av arbeidssøkere, bruke studieorganisasjonene, opplæringskontor og bedrifter til videregående opplæring for voksne der fylkeskommunen ikke kan gi tilbud og tilrettelegge fagskoletilbudet for voksne i samsvar med arbeidslivets og den enkeltes behov. Fylkeskommunen vil også jobbe for å utvikle og få godkjent flere fagskoletilbud i Nordland, spesielt innen helsefag.

Organisering

Når det gjaldt den overordnede prosessen i forbindelse med Kunnskapsløftet, omfattet denne også voksenopplæringen. Som nevnt ble det i Nordland blant annet nedsatt flere team for å sikre en best mulig oppfølging av Kunnskapsløftet. Team for kompetanseutvikling hadde ansvaret for voksenopplæringen.

⁸ Fylkestingssak, møtedato 15.-18. april 2007: "Strategisk plan for voksenopplæring 2007-2010".

⁹ Det påpekes i saksdokumentet til strategisk plan for voksenopplæring at Stortingsmelding nr 16 (2006-2007). Tidlig innsats for livslang læring skal behandles våren 2007 og at det der presiseres at det ikke er anledning til å sette voksne søkere med rett på venteliste. Loven har samme rettsformulering for ungdom og voksne. Voksne søkeres rett er ikke svakere enn den rett ungdomsgruppen har.

Nordland fylkeskommune opplever at satsing på voksenopplæring har lang tradisjon og at den ikke er blitt noe mindre med kompetansereformen. Mange av tilbudene for voksenopplæring i Nordland er organisert slik at man kan bo hjemme mens man tar opplæringen. Opplæringstilbudene baserer seg på realkompetansevurderingen, og organisering av dette arbeidet er i ferd med å bli desentralisert til regionale veilednings-sentre. Det gis bare tilbud i fag der det er behov. Noen av tilbudene har oppstart flere ganger i året, andre ikke. Det er ikke søknadsfrister til voksenopplæringstilbud, så dimensjoneringsprosessen pågår dermed *kontinuerlig*, ikke som for ungdom. Fylkeskommunen har erfaringstall som viser hva de kan forvente av søknader og har inntaksmøte ca en gang i måneden. Noen tilbud er nettstøttet og kapasiteten på inntak er ikke så begrenset som i andre tilbud.

Den Åpne Skolen, som gjennomføres via studieverksteder 16 ulike steder i fylket, har blitt et viktig verktøy for å gjennomføre nettstøttet opplæring, og det er utviklet en rekke fleksible opplæringstilbud. Opplæring gjennom Den Åpne Skolen har vært gitt uavhengig av rett til opplæring, men for de fleste har dette vært mulighet til å ta fag som gir generell studiekompetanse, ikke fagopplæring. Unntakene er ambulansse, salg og service, transportfag, frisør(uten veileder), vg1 helse- og sosialfag, VGII barne- og ungdomsarbeider fra høsten 2007 samt VGII helsefagarbeider fra 2008.

Det er også opprettet regionale studiesentre som skal tilrettelegge for og formidle opplæring for voksne. Skolene og ressursentrene (Opus) er fylkeskommunens eget virkemiddel i tillegg til Den Åpne Skolen. Ressursentrene er organisert som integrert del av videregående skoler, men skal drive oppdragsvirksomhet og være selvfinansierende og regnskapsføres adskilt fra skolen. Andre utdanningsaktører brukes der fylkeskommunen ikke har egne tilbud, men fylkeskommunen har tilbud de fleste steder i de fleste fag.

Samarbeidspartnere

Når det gjelder andre aktører, bidrar de stort sett gjennom deltakelse i prosjekter. Yrkesopplæringsnemnda har bidratt lite på dette feltet og har bedt om å få seg forelagt en sak om voksenopplæring en gang i året. LO nevner samarbeid om veilednings-sentrene som er opprettet i fire regioner. Der kan man henvende seg for å få personlig veiledning og hjelp for å velge yrke og utdanning. Disse sentrene tilbyr bl.a. informasjon, hjelp til kartlegging av realkompetanse og hjelp med jobbsøknader. KS og Fylkesmannen samarbeider med fylkeskommunen om nasjonale prosjekter som realkompetanseprosjektet, Forum for kompetanse og arbeidsliv, Aksjon helsefagarbeider og Differensieringsprosjektet. Angående det nye helsearbeiderfaget er det gjort svært mye utviklingsarbeid innen helse- og sosialfag der behovet for arbeidskraft og pågang etter opplæring har vært stor. I 2007 er 45 prosent av voksenopplæringen innenfor helsefag. For voksne som er lærlinger eller praksiskandidater, samarbeides det med opplæringskontorer og bedrifter om såkalte eksamensforberedende kurs.

NAV står i en særstilling når det gjelder opplæring og omskolering av voksne. Fylkeskommunen samarbeider med NAV lokalt, men det å få til et systematisk samarbeid med NAV arbeid i forhold til kurstilbud oppleves som vanskelig på grunn av anbudsprinsippet. Fylkeskommunen har plikt til å vurdere realkompetanse for søkere fra NAV, og Nordland fylkeskommune deltar i et nasjonalt samarbeid for å utvikle gode rutiner for samhandling mellom NAV og fylkeskommunen. Mange av de som er i målgruppa for NAV får tilbud i fylkeskommunens regi siden fylkeskommunen har muligheter til å ta inn voksne uten rett.

Av viktige prosjekter NAV ellers deltar i nevnes særlig YOU-prosjektet, et prosjekt der målet er ”å utvikle en samordnet, helhetlig tjeneste for yrkes- og utdanningsveiledning som tar i bruk samlede ressurser hos instanser med oppgaver på feltet ungdom og voksne.”¹⁰ Primær målgruppe for prosjektet er voksne arbeidssøkere, unge under 24 år uten fullført videregående opplæring som har brukt opp sine rettigheter, yrkeshemmede samt fremmedspråklige. Prosjektet inngår videre i innsatsen for å bedre grenseflatene mellom arbeidsmarkedspolitikken på den ene side og kompetansepolitikken på den andre, og hvor sentrale myndigheter samarbeider om sentral koordinering og oppfølging. NAV påpeker at de kun bidrar i å utvikle opplæringstilbud for såkalte svake grupper som Stortinget sender ut signaler om.

Rent økonomisk er fylkeskommunen og NAV bevisst på at de fleste ledige er rettighets-elever, og at man må passe på så det ikke blir en situasjon der en skyggebokser for å finne ut hvem som har ansvaret. NAV mener for øvrig økonomi aldri har vært en grunn til ikke å iverksette de rette tiltakene og at området alltid har vært politisk prioritert.

Beslutningsgrunnlag

Fylkeskommunen har informasjon om kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag, men utover dette er det ikke annet enn erfaring og antagelser man bygger på. Informasjon om frafall og gjennomføring er det imidlertid ekstremt vanskelig å få godt tallmateriale for siden voksne som tas inn til videregående opplæring har en rett som ikke er avgrenset til et visst antall år. Opplæringen skal være tilpasset livssituasjonen.

Mange voksne har fått vurdert sin realkompetanse og omfanget av opplæring har vært ganske stort. For skoleåret 04/05 var det 1.773 voksne elever i egne opplæringstilbud for voksne. I tillegg var det 1.514 voksne i tilbudene for ungdom. For 05/06 økte antall i egne opplæringstilbud til 1.931, mens det for ungdomstilbud ble kraftig redusert, til 990. Ikke alle får opplæringstilbud samme år som de søker. Ca 70 prosent av alle som blir tatt inn, er søkere med rett. Antall søknader om realkompetansevurdering er ganske stabilt. I Nordland ligger det på rundt 1.000 personer i året. Antall søkere om realkompetansevurdering er større i fag som fører til yrkesfaglig kompetanse enn i fag til generell studiekompetanse. Siste tall (for året 05/06) viser at 54 prosent av vurderingene ble gjort i forhold til helse- og sosialfag.

Utfordringer og mulighet for forbedringer

Fylkeskommunen gikk bort fra tilbudsstyrt til etterspørselsstyrt opplæringstilbud i 2001. De problematiserer selv hvorvidt dette i tilstrekkelig grad ivaretar arbeidslivets behov. De ønsker å kartlegge dette, og samtidig prøves det ut ordninger der skoler får ansvar for å organisere fylkesdekkende tilbud i små fag.

4.3.4 Rogaland

Målsetting

Fylkestinget har vedtatt at voksne med rett til videregående opplæring skal få et tilbud innen 6 måneder. Dette får de fleste, men for fag med få søkere er det noe lengre ventetid siden fylkeskommunen forsøker å samle opp flere før nye kurs opprettes. Fylkeskommunen gir også realkompetansevurdering til voksne søkere uten rett. Noen

¹⁰ www.nav.no

av disse får også tilbud om opplæring. Kostnadene ved denne realkompetansevurderingen og opplæringen dekkes imidlertid ikke av fylkeskommunen.

Det er til nå lagt fram en statusrapport vedrørende videregående opplæring for voksne hvert halvår.¹¹ Fra 2007 er dette endret til å være en årlig rapportering. Rogaland fylkeskommune har ingen fireårsplan for voksenopplæring.

Organisering

Rogaland fylkeskommune har lagt opplæringstilbudet for voksne ut på anbud, og mye av opplæringen til voksne ytes via Rogaland kurs- og kompetansesenter (RKK). Basisen i konseptet var den allerede eksisterende infrastrukturen i form av alle videregående skolene i Rogaland fylke og skolenes lærekrefter.¹² Modellen skulle åpne for et større samspill mellom skolene og arbeidsliv. RKK har inngått formelt samarbeid med høyskoler og Universitet i Stavanger. RKK går økonomisk veldig bra, og pengene kanaliseres ut til skolene igjen.

Det er et kjent problem at voksne ikke alltid kjenner til retten de har til opplæring. Rogaland fylkeskommune utarbeidet en brosjyre med informasjon om retten til videregående opplæring for voksne. Denne brosjyren er delt ut i forbindelse med informasjonsmøter og jobbmesser. Informasjon om voksnes rett til opplæring gis også av flere av Fylkeskommunens kursleverandører, NAV og kommunenes voksenopplæringssentra.

Samarbeidspartnere

NAV har en sentral rolle og samarbeider tett med fylkeskommunen når det gjelder opplæring av voksne. De deltar i flere prosjekter med fylkeskommunen som indirekte angår dimensjoneringen. Også i Rogaland er realkompetanseprosjektet et felles prosjekt. Målsettingen er å samordne rutiner for kompetansekartlegging slik at dette blir brukt som et sentralt virkemiddel for målretting av kvalifiseringsløp for arbeidssøkere. NAV i Rogaland uttrykker stor bekymring for at kampen om både ungdom og voksne og tung markedsføring i dagens høykonjunktur kan ha en bakside ved at "alle" i dag kan gå rett i jobb uten noen form for opplæring, men at dette vil endre seg i situasjoner med lavkonjunktur. Når konjunktorene igjen svinger, kan det være at de som nå er inne på markedet, men uten utdanning, blir kastet ut igjen uten å ha noe å falle tilbake på. Gjennom realkompetanseprosjektet med fylkeskommunen er det derfor mulig å balansere dette noe, og det gis anledning til *både* å jobbe *og* til å ta enkeltmoduler av opplæring slik at en i det minste har startet og har noe å bygge videre på hvis arbeidsmarkedet endrer seg. NAV tilbyr både modulbasert og nettbasert AMO. Noen av disse AMO-kursene gir fagbrev, og det er flere videregående skoler som gir AMO-tilbud.

NHO og LO forholder seg til § 16 i hovedavtalen når det gjelder hvordan de skal håndtere etter- og videreutdanning. Opplæringskontorene deltar i fellesmøter med fylkesadministrasjonen, og arbeidslivets parter deltar også i en slags "kontinuerlig ad hoc" regional dialoggruppe som ledes av fylkeskommunen. Gruppen har svært ujevne møter, men kalles sammen når det trengs og anses som en meget viktig møteplass.

¹¹ Statusrapport voksenopplæring høsten 2006, saksnummer 0130/06, behandlet i Fylkestinget 12.12.06.

¹² <http://www.rkk.no/index2.html>

Beslutningsgrunnlag

Rogaland fylkeskommune sier de har like godt informasjons- og analyse materialet for voksne som for ungdom. Det er individets behov som utløser aktivitet, og slik har det vært de siste fem årene. Det er ikke søknadsfrister for voksenopplæringstilbud, men fylkeskommunen ser "hvor trykket ligger" og bestiller undervisning kontinuerlig. Hovedbestillingene gis etter hver statusrapport vedrørende videregående opplæring for voksne.

Når det gjelder omfang av opplæring, er tellingen noe vanskeligere siden voksne kan søke hele året, men i løpet av de ni første månedene i 2006 var det 779 søkere. 28 prosent av disse var søkere uten rett. Antallet voksne søkere går ned, men det brukes mer tid på veiledning og mer penger til opplæring enn tidligere. Budsjett for voksenopplæring i 2006 var 21.6 millioner kroner. De fleste voksne som har rett til videregående opplæring blir tatt inn til egne tilbud organisert for voksne. For skoleåret 2006/2007 fikk imidlertid 80 voksne med voksenrett tilbud i ordinære klasser. Dette er voksne søkere som er blitt realkompetansevurdert, og der kartleggingen viser så store mangler at full opplæring vil være det beste. 50 prosent av søkere ønsker en utdanning innen helse- og sosialfagene.

Utfordringer og mulighet for forbedringer

Den største utfordringen er å gjøre det gode samarbeidet mellom fylkeskommunen og NAV enda bedre. NAV opplever at ting går litt tregt i fylkeskommunen når det gjelder realkompetansevurderingen. Andre forbedringsområder er en bedre samordning slik at det ikke skal oppstå tilfeller der både NAV og fylkeskommunen kjører halvfulle kurs og bedre rådgivning. I tillegg opplever NAV at rådgiverne i noen grad rådgir i forhold til tilbudet på sin egen skole, men her er det ulike virkelighetsforståelser. Andre mener rådgivningen utelukkende tar utgangspunkt i den enkeltes behov. NAV ser veiledningssentrene som en svært positiv nykommer, og vil ha nært samarbeid med disse. Rogaland fylkeskommune har fem veiledningssenter som tar i mot voksne utdanningssøkende og gir nødvendig veiledning. Når det gjelder utnyttelse av ledige plasser, er dette noe partene ikke gjør noe med for tiden pga manglende kapasitet. Kurs som ikke er fylt opp blir i stedet avlyst.

4.4 Lærdommer og forslag til forbedringer

Buskerud, Nordland og Rogaland benytter alle i stor grad anbud når det gjelder voksenopplæring. Voksenopplæringen er noe ulikt organisert, og den største forskjellen synes å være at Nordland og Buskerud har en mer desentralisert organisering mens Rogaland har ett stort kompetansesenter i tillegg til flere videregående skoler som tilbyr opplæring.

I samtlige fylkeskommuner er mange aktører involvert i organiseringen av opplærings tilbudet til voksne, men færre enn i prosessen for ungdom. NAV har selvsagt en særstilling i forhold til opplæring for voksne.

Nordland og Buskerud har fireårsplaner for voksenopplæringen, mens Rogaland i større grad baserer seg på justeringer i stedet for langsiktig planlegging. Alle fylkeskommunene har sett problemet med at voksne som søker opplæring i noen grad har måttet vente urimelig lenge, og alle har målsettinger om å gi tilbud raskere. Rogaland og Nordland har vedtatt at voksne som har søkt om opplæring normalt skal få et tilbud innen seks måneder. Buskerud har på sin side vedtatt en 12-månedersregel.

Alle fylkeskommunene jobber med forbedring av voksenopplæringen sin. Det å kombinere behovet for sentral oversikt og koordinering og en effektiv desentralisering synes å være noe alle etterstreber. Bedre synkronisert og sømløst samarbeid med andre aktører, som f eks NAV, er også et mål hos alle. Nordland fylkeskommune reflekterer nå omkring hvorvidt etterspørselsstyrt opplæring i for dårlig grad ivaretar arbeidslivets behov. Dette er en prosess alle fylkeskommuner bør vurdere.

VEDLEGG 1: Spørreskjema til utdanningsetatene

Hvordan skjer dimensjoneringen av fagopplæringen?

Spørreskjema til fylkeskommunene

Formålet med vedlagte spørreskjema er å kartlegge hvordan fylkeskommunen vurderer prosessen fram mot den dimensjoneringen som til slutt ble gjennomført i fylket. Med dimensjonering menes antall vedtatte plasser innen ulike utdanningsprogram og fag.

Svarene ønskes rapportert inn på et internettbasert spørreskjema, som sendes ut så snart vi har fått oppgitt en **kontaktperson** i fylkeskommunen og vedkommendes **e-post adresse**. Dette kan oppgis til Knut Arild Larsen i ECON (knut.larsen@econ.no).

Vi vil helst at svarene gis på det elektroniske, internettbaserte spørreskjemaet, men det er også mulig å sende dette spørreskjemaet i posten (ECON, ved Knut Arild Larsen, Postboks 5, 0051 Oslo) eller på fax 22420040. Vi har primært tenkt at det foreliggende spørreskjema kan være nyttig i forberedelsene av besvarelsen av det elektroniske spørreskjemaet.

1 Fylke: _____

2 Navn på kontaktperson: _____

3 Telefonnummer til kontaktperson: _____

4 E-post adresse til kontaktperson: _____

UNGDOM

5 Fylkeskommunene beslutter **antall plasser for ungdom** innen de ulike yrkesfaglige utdanningsprogram og fag innen videregående opplæring i sitt fylke. Kryss av for de aktører som **deltok i eller påvirket beslutningene** om antall plasser for skoleåret 2006/07 med nyttig informasjon/analyser og/eller råd/forslag. Angi for hver aktør som deltok/påvirket, om de bidro med informasjon/analyser, råd/forslag og om de bidro til å belyse arbeidslivets framtidige behov for ulike typer fagarbeidere og lærlinger.

Sett ett eller flere kryss på hver linje.

Aktører	Deltok?		Hva bidro de eventuelt med?		
	Ja	Nei	Informasjon/ analyser	Råd/ forslag	Vurderinger/ analyser av arbeidslivets framtidige behov
Næringsseksjonen i fylket	☐	☐	☐	☐	☐
Skolene i fylket	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunene i fylket	☐	☐	☐	☐	☐
Utdanningsdirektoratet ...	☐	☐	☐	☐	☐
Andre fylkeskommuner ...	☐	☐	☐	☐	☐
Aetat/NAV	☐	☐	☐	☐	☐
Yrkesopplæringsnemnda ...	☐	☐	☐	☐	☐
Opplæringskontorer/ringer	☐	☐	☐	☐	☐
Arbeidsgiverorganisasjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Enkeltbedrifter	☐	☐	☐	☐	☐
Arbeidstakerorganisasjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Kriminalomsorgen.....	☐	☐	☐	☐	☐
Helseinstitusjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Andre viktige aktører,	☐	☐	☐	☐	☐
spesifiser:					
.....					

Merknad: I det internett-baserte spørreskjemaet er det et kommentarfelt for hver aktør.

6 Hvilket **informasjons- og analysegrunnlag** lå til grunn for beslutningene om antall plasser for ungdom skoleåret 2006/07 på yrkesfaglige utdanningsprogram og fag innen videregående opplæring? Kryss av for hver type informasjon/analyse om den **ikke** forelå, om den forelå men var **mangelfull** eller om den forelå og var **tilstrekkelig** som grunnlag for beslutningene om dimensjonering.

Sett ett og bare ett kryss på hver linje.

Informasjon/analyser om ...	Forelå ikke	Forelå, men mangelfull	Forelå og tilstrekkelig
Elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag	☐	☐	☐
Elevenes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere	☐	☐	☐
Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere	☐	☐	☐
Arbeidslivets framtidige behov for fagarbeidere, i fylket.....	☐	☐	☐
Arbeidslivets framtidige behov for fagarbeidere, nasjonalt.....	☐	☐	☐
Tilgangen på lærer-/undervisningsressurser	☐	☐	☐
Tilgangen på lærebedrifter og -plasser ...	☐	☐	☐
Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag	☐	☐	☐

Merknad: I det internett-baserte spørreskjemaet er det et kommentarfelt for hver type informasjon/analyse.

7 Hvilken **betydning** hadde de ulike typer **informasjon/analyse** for de beslutningene som ble fattet om dimensjonering av antall plasser for ungdom skoleåret 2006/07 på yrkesfaglige utdanningsprogram og fag innen videregående opplæring? Kryss av for hver type informasjon/analyse **om** den forelå, og om det som eventuelt forelå var av stor, noen eller ingen betydning for beslutningene om dimensjonering.

Sett ett eller flere kryss på hver linje.

Informasjon/analyse om ...	Forelå?		Betydningen for beslutningene		
	Ja	Nei	Stor	Noen	Ingen
Elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag ...	☐	☐	☐	☐	☐
Elevenes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere	☐	☐	☐	☐	☐
Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere	☐	☐	☐	☐	☐
Arbeidslivets framtidige behov for fagarbeidere, i fylket.....	☐	☐	☐	☐	☐
Arbeidslivets framtidige behov for fagarbeidere, nasjonalt.....	☐	☐	☐	☐	☐
Tilgangen på lærer-/undervisningsressurser	☐	☐	☐	☐	☐
Tilgangen på lærebedrifter og -plasser	☐	☐	☐	☐	☐
Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag..	☐	☐	☐	☐	☐

Merknad: I det internett-baserte spørreskjemaet er det et kommentarfelt for hver type informasjon/analyse.

8 Hvordan vurderer fylkeskommunen **alt i alt** informasjons- og analysegrunnlaget for å dimensjonere antall plasser for ungdom for skoleåret 2006/07 på yrkesfaglige utdanningsprogram og fag innen videregående opplæring i sitt fylke?

Sett ett kryss.

- Svært dårlig
- Dårlig
- Middels dårlig/godt
- Godt
- Svært godt

9 Angi hvilken type informasjon/analyse som hadde **størst betydning** for beslutningene om dimensjonering i fylket.

Sett ett og bare ett kryss.

- Elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag.
- Elevenes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere.
- Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere.
- Arbeidslivets framtidige behov for fagarbeidere, i fylket.
- Arbeidslivets framtidige behov for fagarbeidere, nasjonalt.
- Tilgangen på lærer-/undervisningsressurser.
- Tilgangen på lærebedrifter og –plasser.
- Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag.

10 Har det vært tilfeller der en har sett at det har vært langt **flere** primærseekere til et fag enn det som ville svare til arbeidslivets framtidige behov?

Sett ett kryss.

- Ja Gå til spm 11
- Nei Gå til spm 12
- Vet ikke Gå til spm 12

11 Hva ble i de fleste tilfellene tillagt størst vekt i dimensjoneringen?

Sett ett og bare ett kryss.

- Antall primærseekere ble tillagt størst vekt, ved at antall plasser ble tilpasset antall primærseekere.
- De forventede behov i arbeidslivet ble tillagt størst vekt, ved at antall plasser forble begrenset i forhold til antall primærseekere og tilpasset de forventede behov i arbeidslivet.
- Både antall primærseekere og forventede behov i arbeidslivet ble tillagt betydelig vekt, men vanskelig å si hva som ble tillagt størst vekt.
- Andre forhold enn antall primærseekere og forventede behov i arbeidslivet hadde størst vekt.

Kommentar: _____

12 Har det vært tilfeller der en har sett at det har vært langt **færre** primærseekere til et fag enn det som ville svare til arbeidslivets framtidige behov?

Sett ett og bare ett kryss.

- Ja Gå til spm 13
Nei Gå til spm 14
Vet ikke Gå til spm 14

13 Hvordan ble dimensjoneringen i de fleste av disse tilfellene bestemt?

Sett ett og bare ett kryss.

- Antall primærseekere ble tillagt størst vekt, ved at antall plasser ble tilpasset antall primærseekere.
- De forventede behov i arbeidslivet ble tillagt betydelig vekt. Seekere ble forsøkt styrt over mot utdanningen ut fra sine 2. og 3. valg for å få fylt et antall plasser tilpasset de forventede behov i arbeidslivet..
- Både antall primærseekere og forventede behov i arbeidslivet ble tillagt betydelig vekt, men vanskelig å si hva som ble tillagt størst vekt.
- Andre forhold enn antall primærseekere og forventede behov i arbeidslivet hadde størst vekt.

Kommentar: _____

14 Har fylkeskommunen erfart at dårlig samsvar mellom antall elever/lærlinger og behov i arbeidslivet har skapt arbeidsledighet eller mangel på fagarbeidere i fylket?

Sett ett kryss.

- Har ingen dokumentasjon på dette
- Ja
- Nei

Eventuelle eksempler: _____

15 I hvilken grad gir fylkeskommunen, eller andre aktører i fylket, informasjon til ungdom om valgmuligheter og innhold i fagopplæringen i fylket?

Sett ett og bare ett kryss per linje.

	I stor grad	I noen grad	I liten eller ingen grad
Fylkeskommunen	☐	☐	☐
Andre, spesifiser:	☐	☐	☐
.....			

16 I hvilken grad formidler fylkeskommunen eller andre aktører i fylket, vurderinger av de framtidige jobbmuligheter for ulike typer fagarbeidere til ungdommen?

Sett ett og bare ett kryss per linje.

	I stor grad	I noen grad	I liten eller ingen grad
Fylkeskommunen	☐	☐	☐
Andre, spesifiser:	☐	☐	☐
.....			

VOKSNE

17 Fylkeskommunene beslutter **antall plasser for voksne** innen de ulike yrkesfaglige utdanningsprogram og fag innen videregående opplæring i sitt fylke. Kryss av for de aktører som **deltok i eller påvirket beslutningene** om antall plasser for voksne for skoleåret 2006/07 med nyttig informasjon/analyser og/eller råd/forslag. Angi for hver aktør som deltok/påvirket om de bidro med informasjon/analyser eller råd/forslag.

Sett ett eller flere kryss på hver linje.

Aktører	Deltok?		Hva bidro de eventuelt med?	
	Ja	Nei	Informasjon/ analyser	Råd/forslag
Næringsseksjonen i fylket	☐	☐	☐	☐
Skolene i fylket	☐	☐	☐	☐
Kommunene i fylket	☐	☐	☐	☐
Utdanningsdirektoratet ...	☐	☐	☐	☐
Andre fylkeskommuner ...	☐	☐	☐	☐
Aetat/NAV	☐	☐	☐	☐
Yrkesopplæringsnemnda ...	☐	☐	☐	☐
Opplæringskontorer/ringer	☐	☐	☐	☐
Arbeidsgiverorganisasjoner	☐	☐	☐	☐
Enkeltbedrifter	☐	☐	☐	☐
Arbeidstakerorganisasjoner	☐	☐	☐	☐
VOX	☐	☐	☐	☐
Kriminalomsorgen.....	☐	☐	☐	☐
Helseinstitusjoner	☐	☐	☐	☐
Andre viktige aktører,	☐	☐	☐	☐
Spesifiser:			

Merknad: I det internett-baserte spørreskjemaet er det et kommentarfelt for hver aktør.

18 Hvilken **betydning** hadde de ulike typer **informasjon/analyse** for de beslutningene som ble fattet om dimensjonering av antall plasser for voksne skoleåret 2006/07 på yrkesfaglige utdanningsprogram og fag innen videregående opplæring? Kryss av for hver type informasjon/analyse **om** den forelå, og om det som eventuelt forelå var av stor, noen eller ingen betydning for beslutningene om dimensjonering.

Sett ett eller flere kryss på hver linje.

	Forelå?		Betydningen for beslutningene		
	Ja	Nei	Stor	Noen	Ingen
Informasjon/analyse om ...					
Voksnes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag ...	☐	☐	☐	☐	☐
Voksnes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere	☐	☐	☐	☐	☐
Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere	☐	☐	☐	☐	☐
Arbeidslivets framtidige behov for fagarbeidere, i fylket.....	☐	☐	☐	☐	☐
Arbeidslivets framtidige behov for fagarbeidere, nasjonalt.....	☐	☐	☐	☐	☐
Tilgangen på lærer-/undervisningsressurser	☐	☐	☐	☐	☐
Tilgangen på lærebedrifter og -plasser	☐	☐	☐	☐	☐
Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag..	☐	☐	☐	☐	☐

Merknad: I det internett-baserte spørreskjemaet er det et kommentarfelt for hver type informasjon/analyse.

19 Mange voksne får sin om- og oppkvalifisering utenom det ordinære skolesystemet, som gjennom AMO-kurs eller i annen opplæring på arbeidsplassen. Når dette har karakter av elementer av en fagopplæring, er fylkeskommunen involvert?

Sett ett kryss.

- Ja Gå til spm. 20
 Nei Gå til spm. 21

20 På hvilke områder er fylkeskommunen involvert i slike elementer av fagopplæring og i hvilken grad?

Sett ett og bare ett kryss på hver linje.

	Involvering			
	Stor	Noen	Liten	Ingen
I planlegging av AMO-kurs	☐	☐	☐	☐
I planlegging av opplæring på arbeidsplassen, utenom videregående opplæring	☐	☐	☐	☐
I planlegging av kurs via studieforbund	☐	☐	☐	☐
Annet,	☐	☐	☐	☐
spesifiser:				

21 Yter fylkeskommunen tilskudd til voksenopplæring i studieforbund?

Sett ett kryss.

Ja

Nei

22 Har fylkeskommunen utarbeidet en skriftlig plan for voksenopplæring?

Sett ett kryss.

Ja

Nei

Takk for hjelpen!

VEDLEGG 2: Spørreskjema til aktørene i arbeidslivet.

Hvordan skjer dimensjoneringen av fagopplæringen?

Spørreskjema til aktører i arbeidslivet

Formålet med vedlagte spørreskjema er å kartlegge hvordan aktører i arbeidslivet bidrar i og vurderer prosessen fram mot den dimensjoneringen som til slutt ble gjennomført i fylket. Med dimensjonering menes antall vedtatte plasser innen ulike utdanningsprogram og fag.

Svarene ønskes rapportert inn på et internettbasert spørreskjema, som sendes ut så snart vi har fått oppgitt en **kontaktperson** og vedkommendes **e-post adresse**. Dette kan oppgis til Knut Arild Larsen i ECON (knut.larsen@econ.no).

Vi vil helst at svarene gis på det elektroniske, internettbaserte spørreskjemaet, men det er også mulig å sende dette spørreskjemaet i posten (ECON, ved Knut Arild Larsen, Postboks 5, 0051 Oslo) eller på fax 22420040. Vi har primært tenkt at det foreliggende spørreskjema kan være nyttig i forberedelsene av besvarelsen av det elektroniske spørreskjemaet.

- 1 Fylke**

- 2 Virksomhet**

- 3 Kontaktpersonens navn**

- 4 Kontaktpersonens telefonnummer**

- 5 Kontaktpersonens e-post adresse**

UNGDOM 6 Fylkeskommunene beslutter **antall plasser for ungdom** innen de ulike yrkesfaglige utdanningsprogram og fag innen videregående opplæring i sitt fylke. **Deltok** den virksomheten som du representerer, direkte eller indirekte, i prosessen frem mot beslutningene om antall plasser i fylket for skoleåret 2006/07?

Sett ett kryss.

- Ja, deltok
- Nei, deltok ikke

Hvis ja

6.1 Hvordan bidro virksomheten?

Sett ett eller flere kryss.

- Bidro med informasjon/analyser
- Bidro med egne råd/forslag om antall plasser
- Bidro med deltagelse i råd/utvalg
- Bidro på annen måte,

Hvis annen måte

6.2 På hvilken annen måte bidro virksomheten?

7 Hva slags **informasjon/analyser** bidro virksomheten med? (Spørsmålet stilles bare til dem som oppgir på spørsmål 6.1 at de bidro med informasjon/analyser)

Sett ett eller flere kryss.

- Informasjon/analyser om
- Elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag.
 - Elevenes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere.
 - Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere.
 - Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, i fylket.
 - Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, nasjonalt.
 - Tilgangen på lærer-/undervisningsressurser.
 - Tilgangen på lærebedrifter og -plasser.
 - Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag.
 - Annet

Hvis annet

7.1 Hvilke andre typer informasjon/analyser bidro virksomheten med?

8 Hva var vurderingene/analysene av arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere i fylket bygget på? (Spørsmålet stilles bare til dem som har svart at de bidro med analyser av arbeidslivets fremtidige behov **i fylket**, på spørsmål 7)

Sett ett eller flere kryss

- Informasjon/analyser om
- Befolkningsutviklingen i fylket.
 - Planer/perspektiver for næringsutviklingen i fylket.
 - Enkeltbedrifters vurderinger av sine fremtidige behov for fagarbeidere.
 - Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere i fylket.
 - Annet

Hvis annet

8.1 På hvilke andre forhold bygget vurderingene/analysene av arbeidslivets fremtidige behov i fylket?

9 På hvilke type informasjon/analyser var virksomhetens **råd/forslag** om antall plasser basert? (Spørsmålet stilles bare til dem som oppgir på spørsmål 6.1 at de bidro med egne råd/forslag)

Sett ett eller flere kryss.

- Rådene/forslagene bygde på informasjon/analyser om
- Elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag.
 - Elevenes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere.
 - Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere.
 - Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, i fylket.
 - Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, nasjonalt.
 - Tilgangen på lærer-/undervisningsressurser.
 - Tilgangen på lærebedrifter og -plasser.
 - Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag.
 - Annet

Hvis annet

9.1 Hva annet bygde rådene/forslagene på?

10 Hva oppfatter virksomheten som det hensynet som fylkeskommunen legger **størst vekt** på, i sin dimensjonering av antall plasser for ungdom innen de ulike yrkesfaglige utdanningsprogram og fag innen videregående opplæring?

Sett ett og bare ett kryss:

- Elevenes søking til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og fag.
- Elevenes frafall, gjennomføring, videre utdanning og yrkeskarriere.
- Den aktuelle situasjon på arbeidsmarkedet for fagarbeidere.
- Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, i fylket.
- Arbeidslivets fremtidige behov for fagarbeidere, nasjonalt.
- Tilgangen på lærer-/undervisningsressurser.
- Tilgangen på lærebedrifter og –plasser.
- Kostnader innen ulike utdanningsprogrammer og fag.

11 Hvordan vurderer virksomheten **dimensjoneringen** av yrkesopplæringen i fylket i forhold til arbeidslivets fremtidige behov i fylket? Vurder enighet/uenighet i følgende utsagn.

Sett ett og bare ett kryss på hver linje

	Enig	Delvis enig/uenig	Uenig
Dimensjoneringen er rimelig godt i samsvar med forventede fremtidige behov i fylkets arbeidsliv.	☐	☐	☐
Det vil antakelig bli betydelig mangel på en del typer fagarbeidere i fylket.	☐	☐	☐
Det vil antakelig bli utdannet altfor mange av en del typer fagarbeidere i fylket.	☐	☐	☐
Vårt fylke utdanner i stor grad fagarbeidere for andre fylker	☐	☐	☐
Vårt fylke vil antakelig motta mange fagarbeidere fra andre fylker	☐	☐	☐
Vårt fylke vil antakelig motta mange fagarbeidere fra utlandet	☐	☐	☐

12 Har virksomheten aktivt forsøkt å **påvirke** ungdom til å satse på spesielle utdanningsprogrammer og fag?

Sett ett kryss.

- Ja
- Nei

Hvis ja

12.1 Hvordan har virksomheten forsøkt å påvirke valgene?

VOKSNE

13 Fylkeskommunene beslutter **antall plasser for voksne** innen de ulike yrkesfaglige utdanningsprogram og fag innen videregående opplæring i sitt fylke. Deltok den virksomheten som du representerer, direkte eller indirekte, i prosessen frem mot beslutningene om antall plasser for voksne i fylket for skoleåret 2006/07?

Sett ett kryss.

- Ja, deltok
- Nei, deltok ikke

Hvis ja

13.1 Hvordan bidro virksomheten?

Sett ett eller flere kryss.

- Bidro med informasjon/analyser
- Bidro med egne råd/forslag om antall plasser for voksne
- Bidro på annen måte,

Hvis annen måte

13.2 På hvilken annen måte bidro virksomheten?

14 Har virksomheten aktivt påvirket voksne til å søke fagopplæring i fylket?

Sett ett kryss.

- Ja
- Nei

Hvis ja

14.1 Hvordan har virksomheten forsøkt å påvirke voksne?

15 Mange voksne får sin om- og oppkvalifisering utenom det ordinære skolesystemet, som gjennom AMO-kurs eller i annen opplæring på arbeidsplassen. Når dette har karakter av elementer i fagopplæringen, har den virksomheten som du representerer vært involvert i etableringen av tilbudet?

Sett ett kryss.

- Ja
- Nei

Hvis ja

15.1 På hvilke områder har den virksomheten som du representerer vært involvert i slike elementer av fagopplæring og i hvilken grad?

Sett ett og bare ett kryss på hver linje.

	Involvering			
	Stor	Noen	Liten	Ingen
I planlegging av AMO-kurs	☐	☐	☐	☐
I planlegging av opplæring på arbeidsplassen, utenom videregående opplæring	☐	☐	☐	☐
I planlegging av kurs via studieforbund	☐	☐	☐	☐
Annet	☐	☐	☐	☐

Hvis annet

15.2 På hvilken andre måter har virksomheten vært involvert?
